

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ İSLAM
DÖNEMİ TAŞ ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Saim ÇİFTÇİ

VAN – 2015

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

**DİYARBAKIR ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ İSLAM
DÖNEMİ TAŞ ESERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Saim ÇİFTÇİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Gülsen BAŞ

Bu Çalışma Y.Y.Ü Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı Tarafından 2013-YLSOB-089'No'lu
Proje Olarak Desteklenmiştir.

VAN – 2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma, jürimiz tarafından
ANABİLİM DALI,**ANABİLİM DALI'**nda
YÜKSEK LİSANS/DOKTARA/SANATA YETERLİLİK TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

İmza

Başkan :

Üye (Danışman) :

Üye :

Üye :.....

Üye :.....

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
...../...../2015

Doç. Dr. Zeki TAŞTAN

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	VI
1.GİRİŞ	1
1.1. Konunun Niteliği ve Önemi.....	1
1.2. Kaynak ve Araştırmalar	3
1.3. Metot ve Düzen.....	4
2. DİYARBAKIR'IN COĞRAFİ DURUMU VE TARİHÇESİ.....	7
2.1. COĞRAFİ DURUMU	7
2.2. TARİHÇESİ.....	8
3. DİYARBAKIR ARKEOLOJİ MÜZESİ.....	12
4. KATALOG	14
4.1. MEZAR TAŞLARI.....	15
4.1.1 Muhammed'e ait Şahide	15
4.1.2 Mustafa'ya ait Şahide.....	17
4.1.3 Abdullah'a ait Şahide.....	19
4.1.4 Hacı Ebubekir Ağa'ya ait Şahide.....	21
4.1.5 Hacı Hüseyin Ağa'nın Oğluna ait Şahide	23
4.1.6 Fatma Hatun'a ait Şahide	26
4.1.7 Ali'ye ait Şahide.....	28
4.1.8 Molla Yusuf'a ait Şahide	30
4.1.9 Abdul Gaffur Ağa'ya ait Şahide	32
4.1.10 Hüseyin Ağa'ya ait Şahide.....	34
4.1.11 Hasan Paşa'ya ait Şahide	36
4.1.12 Cemile Hatun'a ait Şahide	38
4.1.13 Abdul Kadir Efendi'ye ait Şahide.....	40
4.1.14 Hacı Halil Efendi'ye ait Şahide	42
4.1.15 Hacı Halil Efendi'nin Zevcesi Abide Hatun'a ait Şahide	44
4.1.16 Abdullah Mahmut Efendi'ye ait Şahide.....	46
4.1.17 Halil Bey'e ait Şahide	48
4.1.18 Hadice Hatun'a ait Şahide.....	50
4.1.19 Yusuf Paşa'ya ait Sanduka.....	52
4.1.20 Ali Ağa'ya ait Sanduka	54
4.1.21 Cemile Hatun'a ait Şahide	55
4.1.22 Mustafa Ağa'ya ait Şahide	57
4.1.23 Hüseyin'e ait Şahide	59
4.1.24 Said'e ait Şahide.....	61
4.1.25 Muhammed'in Kızına ait Sanduka	63
4.1.26 El Hacı.....'ya ait Şahide.....	65

4.1.27	1 No'lu Şahide	67
4.1.28	2 No'lu Şahide	68
4.1.29	3 No'lu Şahide	70
4.1.30	4 No'lu Şahide	72
4.1.31	5 No'lu Şahide	74
4.1.32	6 No'lu Şahide	76
4.1.33	7 No'lu Şahide	77
4.1.34	8 No'lu Şahide	79
4.1.35	9 No'lu Şahide	81
4.1.36	10 No'lu Şahide	83
4.1.37	11 No'lu Şahide	85
4.1.38	12 No'lu Şahide	86
4.1.39	13 No'lu Şahide	87
4.1.40	14 No'lu Sanduka.....	88
4.1.41	15 No'lu Şahide	89
4.1.42	16 No'lu Sanduka.....	90
4.1.43	17 No'lu Şahide	92
4.1.44	18 No'lu Sanduka.....	93
4.1.45	19 No'lu Şahide	94
4.1.46	20 No'lu Şahide	95
4.1.47	21 No'lu Sanduka.....	96
4.1.48	22 No'lu Şahide	97
4.1.49	23 No'lu Şahide	98
4.1.50	24 No'lu Şahide	99
4.1.51	25 No'lu Şahide	100
4.1.52	26 No'lu Şahide	101
4.1.53	27 No'lu Şahide	102
4.1.54	28 No'lu Şahide	103
4.1.55	29 No'lu Şahide	104
4.1.56	30 No'lu Şahide	105
4.1.57	Koç Şeklindeki Mezar Taşı I.....	106
4.1.58	Koç Şeklindeki Mezar Taşı II	107
4.1.59	At Şeklindeki Mezar Taşı	109

4.2. YAPI KİTABELERİ.....	110
4.2.1. 1 No'lu Yapı Kitabesi	110
4.2.2. 2 No'lu Yapı Kitabesi.....	112
4.2.3. 3 No'lu Yapı Kitabesi.....	114
4.2.4. 4 No'lu Yapı Kitabesi.....	116
4.2.5. 5 No'lu Yapı Kitabesi.....	117
4.2.6. 6 No'lu Yapı Kitabesi.....	118
4.2.7. 7 No'lu Yapı Kitabesi.....	119
4.2.8. 8 No'lu Yapı Kitabesi.....	121
4.2.9. 9 No'lu Yapı Kitabesi.....	123
4.2.10. 10 No'lu Yapı Kitabesi.....	124
4.2.11. 11 No'lu Yapı Kitabesi.....	125
4.2.12. 12 No'lu Yapı Kitabesi.....	126
4.2.13. 13 No'lu Yapı Kitabesi.....	127
4.2.14. 14 No'lu Yapı Kitabesi.....	128

4.2.15. 15 No'lu Yapı Kitabesi.....	129
4.2.16. 16 No'lu Yapı Kitabesi.....	130
4.2.17. 17 No'lu Yapı Kitabesi.....	131
4.2.18. 18 No'lu Yapı Kitabesi.....	132
4.2.19. 19 No'lu Yapı Kitabesi.....	133
4.2.20. 20 No'lu Yapı Kitabesi.....	135
4.2.21. 21 No'lu Yapı Kitabesi.....	136
4.2.22. 22 No'lu Yapı Kitabesi.....	137
4.2.23. 23 No'lu Yapı Kitabesi.....	139
4.2.24. 24 No'lu Yapı Kitabesi.....	140
4.2.25. 25 No'lu Yapı Kitabesi.....	141
4.2.26. 26 No'lu Yapı Kitabesi.....	142
4.3. MİMARİ PARÇALAR.....	144
4.3.1. 1 No'lu Mimari Parça.....	144
4.3.2. 2 No'lu Mimari Parça.....	145
4.3.3. 3 No'lu Mimari Parça.....	146
4.3.4. 4 No'lu Mimari Parça.....	147
4.3.5. 5 No'lu Mimari Parça.....	148
4.3.6. 6 No'lu Mimari Parça.....	149
4.3.7. 7 No'lu Mimari Parça.....	150
4.3.8. 8 No'lu Mimari Parça.....	151
5. DEĞERLENDİRME	152
5.1. MEZAR TAŞLARI.....	152
5.1.1. Tipolojik Özellikler.....	152
5.1.2. Malzeme ve Teknik.....	155
5.1.3. Mezar Taşı Kitabeleri.....	157
5.1.4. Süsleme Özellikleri	160
5.2. YAPI KİTABELERİ.....	175
5.2.1. Biçim ve İçerik.....	175
5.2.2. Malzeme ve Teknik.....	177
5.2.3. Süsleme Özellikleri	178
5.3. MİMARİ PARÇALAR.....	179
5.3.1. Yapının Bölümlere Dağılımı.....	179
5.3.2. Malzeme ve Teknik.....	180
5.3.3. Süsleme ve Kullanılan Motifler	181
6. TABLOLAR	187
6. SONUÇ.....	192
7.ÖZET.....	195
8. SUMMARY	196
9. BİBLİYOGRAFYA	197

10. ÇİZİM LİSTESİ.....	203
11.FOTOĞRAF LİSTESİ	206
LEVHALAR.....	
ÇİZİMLER.....	
FOTOĞRAFLAR.....	

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
a.g.t.	:	Adı Geçen Tez
ans.	:	Ansiklopedi
Bkz.	:	Bakınız
c	:	Cilt
cm.	:	Santimetre
Çev.	:	Çeviren
Çiz.	:	Çizim
T.D.V.İ.A.	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Fot.	:	Fotoğraf
H.	:	Hicri
İA.	:	İslam Ansiklopedisi
Mad.	:	Madde
M.	:	Miladi
m.	:	metre
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
T.K.A.E.	:	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
Yay.	:	Yayınları/Yayınevi
YLT	:	Yüksek Lisans Tezi
yy.	:	yüzyıl

ÖNSÖZ

Diyarbakır M.Ö 3000 yıllarından bu yana önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle birçok uygarlığa tanıklık eden kentte, Osmanlı dönemine kadar uzanan bu tarihsel süreç içerisinde bu uygarlıklara ait pekçok kültür kalıntısı bulunmaktadır.

Kentteki bu zengin tarihi kültürel doku içinde orijinal konumunda korunamayan pekçok örnek, bugün Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınmıştır.

Diyarbakır'daki sanat eserlerini farklı yönlerden ele alan çok sayıda araştırma ve yayın çalışması yapılmasına karşın müzede bulunan taş eserler, toplu olarak bir incelemenin konusu olmamıştır. Müzede sergilenen bu eserler malzeme, teknik ve süsleme özellikleri açısından tam olarak incelenmemiştir. Biz de buradan hareketle söz konusu eserlerden şimdiye kadar bir bütün olarak ele alınmamış müzedeki taş eserleri konu edinerek incelemeyi amaçladık.

“Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İslam Dönemi Taş Eserleri” başlığı adı altında incelediğimiz taş eserlerle geçmişten günümüze; biçim, form, bezeme ve kitabeleriyle önemli bilgiler aktaran; mezar taşları, yapı kitabeleri ve mimari eser parçaları yer almıştır. Bu çalışma bilimsel bir çerçevede ele alınarak Türk-İslam Sanatı içerisindeki yeri saptanarak sanat tarihine kazandırılması ve ortaya konulması bakımından fayda sağlamıştır.

Bu tez konusunu belirlememde ve diğer tüm çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Gülsen BAŞ'a en içten şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmalarında her türlü desteği sağlayan değerli arkadaşlarım Sinan DENİZLİ, Mesut GÜL'e teşekkür ederim. Mezar taşlarının kitabelerinin okunmasında yardımlarını esirgemeyen Araştırma Görevlisi Korkmaz ŞEN'e, değerli bölüm hocalarıma, Diyarbakır Arkeoloji Müzesi çalışanlarına ve 2013-YLSOB-089 nolu proje olarak çalışmamızı destekleyen Bilimsel Araştırma Projesi Dairesi Başkanlığına teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eğitim hayatım boyunca desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

1. GİRİŞ

1.1.Konunun Niteliği ve Önemi

Anadolu'nun İslam kültürüyle en erken karşılaştığı yerlerden biri olan Diyarbakır; doğu ve batı arasında bağlantı sağlayan önemli stratejik konumu nedeniyle her dönem de önemli bir merkez niteliği taşımıştır. Büyük uygarlıkların bıraktıkları çeşitli anıtsal yapılarla, belgesel değerleri günümüzde yansıtan kent önemli bir yere sahiptir.

Konumuzu da teşkil eden Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde İslami Dönem Taş Eserleri; kitabeler, mezar taşları ve mimari süslemede kullanılan parçalardan oluşmaktadır. Bu taş eserlerin kitabeleri, formları ve süsleme özellikleri bakımından incelenmesi bu eserlerin Sanat tarihi terminolojisine uygun biçimde tanıtılarak belgesel ve kültürel değerlerinin belirlenmesi bakımından önemlidir.

Müzede İslam kültürüne ait Selçuklular, Akkoyunlular ve Osmanlı dönemlerine ait mimari parçaların yanı sıra, bu dönemlere ait kitabeler ve mezar taşları günümüze ulaşan eserler arasında yer alır.

Anadolu'nun her yerinde karşımıza çıkan mezarlıklar ve mezar taşları, diğer medeniyetlerde olduğu gibi, Türk-İslam kültür ve sanatında da büyük bir değer taşımaktadır.¹ Mezar taşları, formları, kitabeleri ve değişik hat örnekleri, süsleme çeşitleri ile mimarlık ve sanat tarihini; içerdiği ikonografik anlamlarıyla da din ve mezhep tarihinin konusu olmaktadır.²

Mezar taşları, sadece mezardaki kişiyi değil, arkasından onun için mezarı yaptıran kişilerin sosyal durumlarını, sanatsal görüşlerini, kültürlerini, dini görüşlerini, yaşam tarzlarını, coğrafi koşullarını ve ölümü nasıl algıladıklarını bize

¹ M. Top, “*Hakkari'deki Osmanlı Devri Mezar Taşları*”, XIII.Türk Tarihi Kongresi,Kongreye Sunulan Bildiriler,Ankara(4-8 Ekim), 1999,1291-1308

² B. Karamağaralı,İkonografi, 34

yansıtır. Ölümün verdiği acı ve ölene karşı his edilen sevgiden dolayı bütün bu konuları yansıtan ve aynı zaman da tarih taşıyan gerçekçi belgelerdir.³

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde de şimdiye kadar detaylı bir şekilde incelenmemiş olan mezar taşlarını inceleyerek; bölgedeki mezar taşı kültürüne farklı boyutlarda ışık tutulması bakımından önem taşır.

Yapı kitabeleri , ait olduğu dönemin mimari, demografik, toplumsal, tarihsel, ekonomik yapısına ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Kronolojik ve dil açısından kıymetli bilgiler veren yapı kitabeleri çalışmamızın bir bölümünü oluşturmuştur. Daha önce detaylı bir şekilde incelenmemiş olan yapı kitabelerini inceleyerek elde edilen verilerin Sanat Tarihine kazandırılması önemlidir.

İslami dönem boyunca mimari yapılar yoluyla daima önemli taş işçiliği ortaya konmuştur. İnşa edilen yapılarda ihtişamlı ve görsel açıdan zengin bir süsleme karşımıza çıkar. Diyarbakır mimarisindeki süslemeler akademik çalışmalara konu edilmiştir. Ancak Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde mimari parçaları konu alan bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamız içerisinde mimaride kullanılmış olan taş eser örneklerini inceleyerek; bu eserlerde işlenilen çeşitli süsleme ve figürlerin Diyarbakır mimari yapılarındaki benzer uygulamalarla karşılaştırarak değinmemiz, tezimizin bir diğer önemini oluşturmaktadır.

Tezimiz kapsamına giren bu taş eserlerin incelenerek bilim dünyasına tanıtılması çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

³ H. Başak, “ *Diyarbakır'da Osmanlı Dönemi Mezar Taşları* ”, (Yayınlanmamış YLT), Van, 2010, 4.

1. 2. Kaynak ve Araştırmalar

Diyarbakır ilini tarihi yönden aydınlatan önemli kaynaklardan biri Abdülvehap TERZİ tarafından çevirisi yapılan Nasırı Hüsrev'in '**Sefernamesi**' dir. 17.yy da bölgeye gelen Evliya Çelebi'de kent hakkında bilgi vermektedir.

Kent hakkında bilgi veren; Şevket BEYSANOĞLU' nun "**Diyarbakır Tarihi I- II**", Basri KONYAR'ın "**Diyarbakır Tarihi**" ve "**DiyarbakırKitabeleri**" adlı eserleri, Rıfki ARSLAN'ın "**Diyarbakır Kentinin Tarihi ve Bugünkü Konumu**", Canan PARLA'nın "**Diyarbakır Surları ve Kent Tarihi**" adlı makaleler önemli kaynaklardır.

Ferruh GERÇEK'in, "**Türk Müzeciliği**", Mehmet ÖNDER'in "**Türkiye Müzeleri**" adlı eserlerde Diyarbakır Arkeoloji Müzesi hakkında bilgiler vererek çalışmamıza kaynak teşkil etmiştir.

Gülsen BAŞ'ın "**Diyarbakır'da İslam Dönemi Mimarisinde Süsleme**" adlı eserinde; Diyarbakır'da mimari süslemeyi malzeme ve konularına göre ayrı bölümler halinde ele almaktadır.

Beyhan KARAMAĞARALI'nın "**Ahlat Mezar Taşları**", Abdülsemam ULUÇAM'ın "**Eski Erciş Çelebibağ Mezarlığı ve Mezar Taşları**", Kadir PEKTAŞ'ın "**Bitlis'in Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları**",ve "**Adilcevaz Çevresindeki Mezar Taşları**", Suut Kemal YETKİN, İslam sanatının Türk devirlerini de içerisine alan "**İslam Mimarisi**" ve "**İslam Ülkelerinde Sanat**", Semra ÖGEL'in"**Anadolu Selçukluların Taş Tezyinatı**" ve"**Anadolu Selçuklu Çehresi**"adlı eserlerde özellikle değerlendirme kısmında ve çevre illerdeki benzer eserlerle karşılaştırma noktalarında bize yardımcı kaynaklar olmuşlardır.

Yaşar ÇORUHLU'nun "**Orta Asya'dan Anadolu'ya Lahit veya Taş Sandukalarda Hançer ve Bıçak Tasvirleri Sembolizmi**" Tülin ÇORUHLU'nun "**Eyüp Sultan ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Hançerli Lahitler ve Taş**

Sandukalar” adlı makaleler, Ali Rıza ÖZCAN ‘ın **“Mezar Taşları Üzerinde Sembolik İfadeler”** adlı eseri, Kemal ÖZKURT’un **“Mezar Taşlarında Kandil Motifi”** Hamza GÜNDOĞDU’nun **“İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler”** mezar taşı süslemesini saptayan ve çalışmamızda bizi yönlendiren eserlerdir.

Abdul Hamit TÜFEKÇİOĞLU’nun **“Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı”** adlı eseri, Mevlüt SARI’nın, **“Arapça-Türkçe Lügat”** adlı eseri, Fevzi GÜNÜNÇ’ün **“Yazının Dili”** adlı eserlerde kitabe dilini belirlemede bize yardımcı kaynaklardır.

M. Mehdi İLHAN’ın **“Diyarbakır’ın Türbe Yatır Mezarlıklar”** adlı makalesi, Şevket BEYSANOĞLU’nun **“Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi”** adlı eseri, Hatice BAŞAK’ın **“Diyarbakır’da Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”** adlı yüksek lisans tezinden Diyarbakır mezar taşları hakkında bilgiler veren eserlerdir.

Bölgenin; siyasi, sosyal, kültürel yapısına ışık tutan bir çok ansiklopedi ve ansiklopedi maddesi de bulunmaktadır. Ayrıca tezimizin giriş ve değerlendirme aşamalarında bize ışık tutan birçok yüksek lisans tezi de bulunmaktadır.⁴

1.3. Metot ve Düzen

“Diyarbakır Arkeoloji Müzesi’nde İslami Dönem Taş Eserleri” adlı çalışmamızın ilk aşamasını kaynak taraması oluşturmaktadır. Bu amaçla konuyla ilgili tez, kitap ve makalelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Van İl Kütüphanesi, Van Müzesi ve Diyarbakır Arkeoloji Müzesi’nde literatür çalışmaları yapılmıştır.

Daha sonra arazi çalışmasında Diyarbakır ili gezilip kent hakkında bilgi elde edinildikten sonra müzede tespit edilen ve konumuz kapsamına giren eserleri

⁴ Bkz. Bibliyografya

inceleyerek stampajları alınmış, ölçüm çalışmaları gerçekleştirilmiş, fotoğrafları çekilip envanter bilgileri alınmıştır.

“Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İslam Dönemi Taş Eserleri” başlığı adı altında, Diyarbakır Arkeoloji Müzesi’nde yapılan arazi çalışması sonucunda önem arz eden 138 adet taş eser tespit edilmiştir. Ancak bunların bir bölümünün benzer özellikler göstermesi ve bir kısmının da tahrip olmasından dolayı bunlardan 59 adet mezar taşı, 26 adet kitabe ve 8 adet mimari parça olmak üzere toplam 93 eser katalog kısmında tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu örnekler seçilirken döneminin tipolojisini verebilen örnekler olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, kitabeli, süslemeli unsurların yoğun olduğu ve farklılık arz eden örnekler tercih edilmiştir.

Katalog bölümüne aktarılan mezar taşlarında mezar sahibinin ismi tespit edilmeye çalışılmış ya da form ve süsleme özellikleri benzer mezar taşlarıyla kıyaslanmak suretiyle ait oldukları dönem yüzyıl olarak belirlenmeye çalışılmıştır. İsimsiz mezarlar, türleri ve kronolojik sıralarına göre 1. 2. 3. 4 No’lu Mezar şeklinde numaralandırılmıştır. Kitabe ve mimari eserlerde yine 1’den başlanarak numaralandırılma sistemiyle isimlendirilmiştir. Tarihler önce hicri sonra miladi tarihler gösterilecek biçimde (H/M) verilmiştir. Taşların ölçüleri verilirken ölçü birimi olarak santimetre (cm.) kullanılmış ve bu ölçülerin ait olduğu taş bölümleri karışıklığa meydan vermemek adına uzunluk x genişlik x kalınlık şeklinde belirtilmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde asıl konumuza hazırlık teşkil etmesi bakımından Diyarbakır’ın coğrafi konumu ve tarihçesine değinilmiştir. Daha sonra Diyarbakır Arkeoloji Müzesi hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

Katalog bölümünde mezar taşları, kitabeler ve mimari süsleme parçaları olarak gruplandırılan eserler katalog düzenine göre örnek no, fotoğraf no, çizim no, bulunduğu yer, bugünkü durumu, malzeme, ölçüleri, işleniş tekniği varsa sanduka yapısı ve türü, yazı türü ve özelliklerine göre tanıtılmış. Kitabeli olan mezar taşları ve yapı kitabeleri günümüz alfabesine göre anlamlarına yer verilmiştir. İncelenen

eserlerin tarihleri, kullanılan malzeme ve süslemesi belirtilmiş olup; süsleme teknikleri bakımından değinilmiştir.

“Değerlendirme” kısmında mezar taşları, yapı kitabeleri ve mimari parçalar ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Eserlerin Türk inanç sistemi ve kültürel varlığının plastik sanata aktarılışındaki etkileşimine değinilmiştir. Konumuzu teşkil eden eserlerin, benzer örnekleriyle mukayeseleri yapılmış ve Sanat Tarihi içindeki önemi belirtilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tezimiz, “Bibliyografya” bölümünden sonra 55 adet çizim ve 157 adet fotoğrafla desteklenmiştir.

2. DİYARBAKIR'IN COĞRAFI DURUMU VE TARİHÇESİ

2.1. Coğrafi Durumu

Diyarbakır ili Güneydoğu Anadolu'nun orta bölümünde bulunmaktadır. İl toprakları doğudan Kuzey Dicle havzasının doğu kesimi, kuzeyden Güneydoğu Toroslar'ın dış sıraları; batıda Karacadağ volkanik kütlesi ve güneyden Mardin eşiği gibi doğal sınırlarla çevrilmiştir.⁵

Dicle havzasının yukarı kesiminde nehrin sağ yakasında denizden yüksekliği 650 m olan yüksek bir platoda önemli ticaret ve ulaşım yolları kuşağında kurulmuştur.⁶ Diyarbakır şehrinin kurulduğu düzlükle Dicle nehri arasındaki zemin, doğu ve güneydoğuda kayalık ve dik bir kenar meydana getirmektedir.⁷

Diyarbakır ovası tarıma elverişli topraklara sahiptir. Bu verimli topraklar Dicle nehri ile sulanmaktadır. Güneydoğu Toros Dağları'nın Diyarbakır sınırları içerisinde kalan bölümün en yüksek noktası Çüngüş ilçesinin kuzeydoğusunda 2.230 m yi bulur.⁸

Coğrafi konumu itibariyle doğu ile batıyı birleştiren bir konumda olan Diyarbakır, bu yönüyle stratejik bir merkez olmasının yanı sıra önemli bir ticaret kentidir.⁹

Diyarbakır, ulaşım bakımından çok elverişlidir. Karayolu, demiryolu ve hava yolu ile ulaşım sağlanmaktadır. Karayolları düzgün ve bakımlıdır. Hava yolu ise günlük olarak yapılmaktadır.¹⁰

⁵ Anonim, Yurt Ansiklopedisi, "Türkiye il il dünü bugünü yarını", cilt-3, İstanbul, 1982, 2216.

⁶ N. Göyünç., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Diyarbakır mad.", c.9, İstanbul, 1994, 464.

⁷ M. Tuncel, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Diyarbakır mad.", c.9, İstanbul, 1994, 469.

⁸ E. Yeşilbaş, "Diyarbakır'da Su Mimarisi", Basılmamış YLT, Konya, 2007, 11. ; Akbulut İ., "Diyarbakır", İstanbul, 1998, 11.

⁹ G. Baş, "Diyarbakır'da İslam Dönemi Mimarisinde Süsleme", Van, 2006.

¹⁰ B.A. Altanoğlu, "Kutsal Mekanlar ve Dini Ziyaret Yerleri", İstanbul, 2008, 11.

Diyarbakır ilinde sert kara iklimiyle yarı kurak yayla iklimi hüküm sürer. Yazlar çok sıcak, kurak ve uzun kışlar soğuk ve az yağışlı geçer.¹¹

2.2. Tarihçesi

Diyarbakır eyaleti sınırları içinde yer alan Diyarbakır şehrinin adı Asur çivi yazılarında (M.Ö. 1300 yıllarından beri) Amidi olarak geçer. Bu ad daha sonra Yunan ve Latin kaynaklarında Amido olmuş Müslümanlara Amid şeklinde geçmiştir.¹² Başta Amid olmak üzere, tarih boyunca birçok isimle anılan şehir 1937'den başlanarak resmen "Diyarbakır" olarak anılmaya başlanmıştır.¹³

Diyarbakır yöresinde yapılan kazılar sonucu çevresindeki ilk yerleşmelerin M.Ö. 7000 yıllarına kadar indiği ortaya çıkarılmıştır. Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinden biri olan Çayönü Orta Paleolitik dönemine tarihlenmektedir.¹⁴

En eski medeniyetlerin kurulduğu "Mezopotamya" ile "Anadolu" medeniyetlerinin geçiş bölgesinde olan Diyarbakır'ın tarihi çok eski devirlere uzanır. Çayönü Tepesi kazılarında; dünyanın en eski köyü kurulmuştur. Huri-Mitanni Krallığı'na dahil olmuş zaman zaman Babil ve Asurlar arasında (M.Ö. 1400) el değiştirmiştir. Asurlar devrinde bölge valilik merkeziydi. Daha sonra bölgede Medler ve peşinde de Persler hakim oldular. M.Ö. 4. asırda İskender bu bölgeyi ve İran'ı Makedonya Krallığı'na kattı.¹⁵

M.Ö. 323- M.Ö. 140'ta Selevkaslar, M.Ö. 140- M.Ö.85'te Partlar, M.Ö. 85- M.Ö.69'da Roma egemenliğine geçen Diyarbakır 395 yılına kadar Part-Roma, Sasani- Roma arasındaki mücadelelere sahne olmuştur. 395'te Doğu Roma toprakları

¹¹ Anonim, *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, "Diyarbakır mad. ", c.6, İstanbul, 1993, 5.

¹² Anonim, *Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*, "Diyarbakır mad. ", c.5, 1987,404.

¹³ İ. Atalay., "Türkiye Bölgesel Coğrafyası", İstanbul, 1997, 259-295.; S.Güneşli, "DiyarbakırArkeoloji Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Silahları", Basılmamış YLT, Van, 2008, 9.

¹⁴ Ş. Beysanoğlu, "Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi", Ankara , 1998, c.1,36.

¹⁵ Anonim, *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, "Diyarbakır mad.", İstanbul, 1993,3.

içinde kalan şehir İslam fethinin gerçekleştiği 639 yılına kadar Sasani- Bizans arasında sürekli el değiştirmiştir.¹⁶

Diyarbakır Bölgesi Abbasiler devrinde, Emevi Halifesi Abdülmelik zamanında itibaren bu yöredeki Araplar arasında taraftar bulan Haricilerin isyanı ile karışıklar içine düştü. 868’de Diyarbakır Bölgesi amili Ebu Musa İsa b. Şeyh b. Şelil eş Şeyhani isyan ederek istiklalini ilan edip Şeyhoğulları Emirliğini kurdu.¹⁷

930-980 yılları arasında 50 yıllık dönemde Diyarbakır Arapların en büyük kabilelerinden Rebia’nın Tağlip koluna mensup olan Hamdaniler’in idaresi altındadır. Bu dönemi 980-984 arasında Şii Büheyvi hakimiyeti izler. 1085’e kadar 100 yıl gibi uzun bir süre bölgede hakim olan Mervanoğulları’ı, Diyarbakır’ın yanı sıra Silvan’ı da başkent olarak kullanmışlardır.¹⁸

Anadolu’nun birçok beldesinde olduğu gibi Diyarbakır ve çevresinde ilk Türk akınları, Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey dönemine denk gelir. 1042 yılında gerçekleştirilen bu akınlar, işgalden çok bölgeyi tanımaya yönelik keşif seferleri şeklinde cereyan etmiştir. Kentin, Büyük Selçukluların eline geçmesi 1085’te gerçekleşmiştir. Diyarbakır’da Türk-İslam kültürünün etkili olması ise İnaloğulları’na rastlamaktadır.¹⁹

1093 yılına kadar Büyük Selçuklu idaresinde kalan Diyarbakır’a sırasıyla Suriye Selçukluları (1093-1097) İnaloğulları (1097-1142), Nisanoğulları (1142-1183) ve Artukoğulları (1183-1232) egemen olmuştur. Artukoğulları döneminde önemli imar faaliyetlerde geliştirilmiştir. Diyarbakır’daki Artukoğulları egemenliği 1232 yılında sona ermiş sonrasında sırasıyla; Eyyubiler (1232-1240), Anadolu

¹⁶ Ş. Beysanoğlu, “*Diyarbakır Tarihine Kısa Bir Bakış*”, Kültür ve Sanat, Ankara, 1995, 28.; G. Baş, *a.g.e.*,12

¹⁷ N. Göyünç, “Diyarbakır” mad., İ.A.,c.9,İstanbul, 1994, 465.

¹⁸ G. Baş, *a.g.e.*,13.

¹⁹ O.Turan, “*Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*”, İstanbul, 1973, 158-159.; Güneşli , *a.g.t.* ,5.

Selçuklular (1240-1302), Mardin Artuklular (1302-1394), Timur (1394-1401) ve Akkoyunlular (1401-1507) Diyarbakır'a egemen olmuştur.²⁰

Akkoyunlulardan sonra 8 yıl kadar Safeviler tarafından yönetilen kent 1515 yılında Osmanlı yönetimine geçmiştir. Bir yıldan fazla süren kuşatma sonrasında şehir yeniden inşa edilmiştir. XVI. Yüzyılda Diyarbakır Osmanlı yönetiminde parlak bir dönem yaşamıştır.²¹

Osmanlı idaresine girdikten hemen sonra yapılan Tahrire göre 1518'de şehir dört kapı ve binalara göre adlandırılmış dört mahalleye sahipti.²²

Evliya Çelebi, 1655-1656'da Amid'in kırk yedisi Müslüman, yedisi Ermeni elli dört mahallesi olduğunu belirtir; şehrin bir kısım camilerinden, mescidlerinden, medrese ve hanlarından bahseder.²³

Diyarbakır'da XVII-XIX. Yüzyıllarda valilik yapan bazı paşalar çeşitli hayır eserleri bırakmışlardır. Nasuh Paşa(1606-1611), Silahdar Murtaza Paşa(1631-1633), Kara Mustafa Paşa (1644-1650) , İsmail Hakkı Paşa (1868-1875), birer cami, Köprülü Abdullah Paşa (1763-1766) bir darülkurra, Sarı Abdurrahman Paşa (1763-1766) bir kütüphane yaptırmıştır. Süleyman Paşa'da (1815-1816) şehir surlarını tamir etmiştir.²⁴

Osmanlılar Döneminde önemli bir merkez olan Diyarbakır, XIX.Yüzyılın sonlarından itibaren çalkantılı günler geçirmiştir. Birçok isyan, olay sonunda Milli Mücadele Döneminde istenilen başarı elde edilmiştir ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi başlamıştır.²⁵

²⁰ E. Bedirhanoğlu, *T.C Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Diyarbakır Kültür Envanteri- I*, Diyarbakır, 10.

²¹ Yeşilbaş, *a.g.e.*,12.

²² Göyünç, *a.g.e.*, 466.

²³ Evliya Çelebi, "*Seyahatname*", Çev: (Mehmet Zıllıoğlu) IV., İstanbul,1986 ; Göyünç., *a.g.e.*,468.

²⁴ Göyünç, *a.g.e.*,468.

²⁵ Yeşilbaş, *a.g.e.*,12.

Cumhuriyetin ilanının ardından 1924 Anayasası ile birlikte il, ilçe, nahiye, kasaba, köy şeklinde yapılanma sonucu il haline getirilen Diyarbakır, sahip olduğu önemi Cumhuriyet Döneminde de sürdürmüştür.²⁶

²⁶ Baş, *a.g.e.*,15; İ. Sarı, “*Şehrimiz Diyarbakır*” İstanbul, 1996, 14-15.

3.DİYARBAKIR ARKEOLOJİ MÜZESİ

Bugün, dilimizde kullanılan “Müze” sözcüğü Grekçe “Mouseion” kelimesinden türemiş olup, Yunan Mitolojisinde Musalar (İlham Perileri) adı verilen tanrıçalara adanan tapınak ve Atina’da Musalara ayrılan tepe anlamına gelmektedir. Aynı kelime “Museum” şeklinde Latinceye ve diğer batı ve dünya uluslarının dillerine geçmiştir. İngilizce’de “Museum”, Fransızca’da “Musee” ve Almanca’da “Museum” olarak kullanılmaktadır.²⁷

İnsan yapımı olan ya da olmayan, insanlarca değerli bulunarak gerekli bulunup toplanmış, koleksiyonlar şeklinde oluşturulmuş; bilimsel, eğitici ve tanıtıcı nitelikte ve korunması gerekli olan doğadaki tüm varlıkların ve yapıtların korunduğu, sergilendiği ve araştırıldığı, halkın yararlanmasına sunulduğu yer ve kurumlara “Müze” denilmektedir.²⁸

Diyarbakır ve çevresindeki eski eser buluntularının toplanması çalışmalarına Cumhuriyetten önceki zamanlarda başlanmıştır.²⁹

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi, İslam öncesi ve sonrasında bölgede gelişen çeşitli medeniyetlere ait eserlerin toplandığı şehir müzesi olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

1934 yılında açılan müze, 1985’de yeni binasına taşınıncaya kadar faaliyetlerini, Ulu Caminin batısındaki Artuklu Hükümdarı Melik-Salih Mahmud zamanında (1201-1222) yaptırılmış olan Zinciriye Medresesi’nde sürdürmüştür.³¹

²⁷ F. Gerçek, T.C Kültür Bakanlığı, “*Türk Müzeciliği*”, Ankara,1999, 1-11

²⁸ Gerçek, *a.g.e.*,1-11.

²⁹ Gerçek, *a.g.e.*,422.

³⁰ Güneşli, *a.g.e.*, 9.

³¹ N. İnal, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “*Diyarbakır mad.*”, c.9, İstanbul, 1994, 472.

1985 yılına kadar medrese binasında kalan müze, 1986 yılında Elazığ Caddesi üzerinde bulunan yeni binasına taşınmıştır. Yeni müze binasının hazırlanmasında müze müdürü olarak Necdet İNAL görev almıştır.³²

Yörede bulunan Geç Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Hitit, Asur, Roma, Bizans, Erken Hristiyan, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Artuklu, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı çağlarına ait eserlerin sergilendiği Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde arkeolojik eserlerin yanı sıra yöresel etnografik eserler yer almaktadır.³³

İslami eserlerin büyük kısmını etnografik eşya teşkil etmekle birlikte daha çok araştırmalara hizmet veren yazma kitaplar, şer'i sicil defterleri, mezar taşları, çoğu Artuklular'a ait olan zengin sikke koleksiyonları ve Selçuklu taş kabartmaları ile pişmiş toprak kapları büyük önem taşımaktadır.³⁴

Mevcut müze binasının fiziki sorunları (su baskınları ve çatı akması sonucu oluşan yoğun nem, binanın bataklık üzerine kurulması sonucu oluşan zemin oturmaları, teşhir salonunun yetersizliği) nedeniyle 2004 yılında bakanlık kararıyla İçkale, Diyarbakır Müze kompleks alanı olarak işlevlendirilmiştir. İçkale Müze Projesi kapsamında teşhir birimleri, depolar, konservasyon-restorasyon laboratuvarları, bilgi belge merkezi, toplantı salonları, eğitim birimleri, müze kafeterya, açık teşhir alanları olarak belirlenmiştir. Bu proje ile uluslararası standartlarda bir müze kurulması hedeflenmiş ve bu doğrultuda projelendirilmiştir. Bu çalışmalar günümüzde de sürdürülmektedir. İç Kale Müze Kompleksi Haziran 2015 tarihinde hizmete açılmıştır.

³² Gerçek, *a.g.e.*, 422.

³³ Anonim, "*Türkiye Müzeleri*", Ankara, 2002, 59.

³⁴ İnal, *a.g.e.*, 472.

4.KATALOG

4.1 MEZAR TAŞLARI

KATALOG NO : 4.1.1

ADI : Muhammed'e ait Şahide

ENVANTER SİCİL NO : 432

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.10.1948

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : H.1088-M.1672

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : 2

FOTOĞRAF NO : 6

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Üst kısımları kırık durumda olan şahidenin, iç ve dış yüzlerinin bazı kesimleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Şahide, 0.45x 0.36 x 0.10 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde Arapça kitabe yer almaktadır. Arapça kitabe düz olarak yazılmış ve kabartma tekniği kullanılmıştır. Sülüs kitabede harflerin arasındaki boşluklara küçük gülbezeklere yer verilmiştir. Kitabe;

Orijinal Metin

١- صاحبمرقد

٢- كفصود محمد

٣- فى سنة ١٠٨٨

Transkripsiyon

1.satır: sahibi merkad

2.satır: kefsude.. Muhammed...

3 satır: Fi sene 1088

Türkçe Anlamı

1.satır: Bu mezarın sahibi

2.satır: Kefsude.. Muhammed...

3 satır: İçinde sene H. 1088- M.1672

KATALOG NO : 4.1.2
ADI : Mustafa'ya ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 492
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.12.1953
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1150-M.1734
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 3
FOTOĞRAF NO : 7

TANIMI : Dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşan şahidenin iç ve dış yüzleri orta ve alt kesimleri kısmen aşınmış vaziyettedir. Alt kısmında bir kırık yer alır.

Şahide, 0.85 x 0.32 x 0.10 m ölçülerine sahiptir. Üst kesimde kaş kemer formunda sonlanan şahidenin yüzünde, asıl yüzeyden oyularak derinleştirilen alanlar içinde kitabe işlenmiştir. Üstte tek, altta iki satır halinde yazılan Arapça sülüs kitabe düz yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- هذا مرقد مصطفى
 ٢-
 ٣- ١٥٠ سنه

Transkripsiyon

1.satır : haza merkad Mustafa

2.satır:.....

3.satır: sene 1150

Türkçe Anlamı

1.satır : Bu mezar Mustafa

2.satır:.....

3.satır: sene H.1150- M.1734

KATALOG NO : 4.1.3
ADI : Abdullah'a ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 425
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 02.10.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1167-M.1751
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO :-
FOTOĞRAF NO : 8

TANIMI : Dikdörtgen formlu bir blok taştan meydana gelen şahide; üst kesimde basık bir kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Günümüzde sağlam durumda olan şahidenin yüzeylerinde de kısmi aşınmalar mevcuttur.

Şahide; 0.89 x 0.30 x 0.12 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir. Şahidenin ön yüzünde yatay şeritlerin oluşturduğu alanlara dört satır Arapça kitabe işlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Kitabenin alt kısmı boş bırakılmıştır.

Eserin envanterdeki bilgilerinden Kale Camii'n deki hazireye ait bir şahide olduğu belirtilmektedir.

Kitabe;

Orijinal Metin

١ - هذا

٢ - عبدالله مرحوم

٣ - روحونه فاتحه

٤ - ١١٦٧

Transkripsiyon

1.Satır: Haza kabır

2.Satır: Abdullah merhum

3.Satır: Ruhuna Fatiha

4.satır: 1167

Türkçe Anlamı

1.satır: Bu kabir

2.satır: Abdullah merhum

3.satır: Ruhuna Fatiha

4.satır: H.1167-M.1751

KATALOG NO : 4.1.4
ADI : Hacı Ebubekir Ağa'ya ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 591
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.09.1956
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1175-M.1759
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 4
FOTOĞRAF NO : 9

TANIMI

: Eser, dikdörtgen formlu bir blok taştan

oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşabilmeyi başaran eserin, ön ve arkayüzlerinin orta ve alt kısımları kısmen aşınmış vaziyettedir.

Şahide, 0.86 x 0.30 x 0.12 m ölçülerine sahiptir. Üst kesimi kaş kemer formunda sonlandırılmaktadır. Şahidenin arka yüzü ve kenarları sadedir. Dikdörtgen kartuş içinde dört satırlık sülüs kitabeye yer verilmiştir. Arapça kitabenin ilk ve son satırı dışındaki iki orta satır dikdörtgen kartuşlar içerisinde.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- فاتحه

٢- هذا مرقد مرحوم حاجي.....

٣- زاده ال حاجي ابوبكر اغا روحونه

٤- سنه ١١٧٥

Transkripsiyon

1.satır : *Fatiha*

2.satır: *haza merkad merhum Hacı*

3.satır: *zade El Hacı Ebubekir Ağa Ruhuna*

4.satır: *sene 1175*

Türkçe Anlamı

1.satır : Fatiha

2.satır: Bu mezar merhum Hacı

3.satır: Evlat El Hacı Ebubekir Ağa Ruhuna

4.satır: sene H.1175-M.1759

KATALOG NO : 4.1.5
ADI : Hacı Hüseyin Ağa'nın oğluna ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 498
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:19.01.1954
İNCELEME TARİHİ :19.10.2013
BULUNDUĞU YER :Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Orta

Avlu

TARİHİ : H.1180-M.1764

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 10

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu blok bir taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşabilmeyi başaran eser, kısmen aşınmış vaziyettedir. Eserin sağ alt kısmında kırıklar mevcuttur.

Şahide, 1.44 x 0.31 x 0.32 m ölçülerine sahip dikdörtgen formludur. Şahidenin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin üst kısmı düz tutulmuş ve ön yüzünde on beş satır Farsça kitabe bulunmaktadır. Kitabe diyagonal olarak yazılmış ve kabartma tekniğiyle hak edilmiştir. Şahidedeki aşınmadan dolayı bir kısmı okunamayacak durumdadır.

Kitabe;

Orijinal Metin

۱- ای دیر قبر یو ساحب سیزاری

۲- بوفاتح و ید بیر سکر قو کوزال

۳- بل کحیم بل اولدن مرقد حاجی حسین اغا

۴- یا کخازن علی اشیی تامر

۵- نزد ختر خازرت اسفی بتجسل

۶-کلی سستکلال اولدی متبر

نفسک فطند مکن جنک ارز موت. ۷-

- ۸- غنچ. غيب و تمت بين اول مواز مبشر
 ۹- ماز حجزو قست کيزار.....
 ۱۰- وردی بوراک..... سنکی فنايه
 ۱۱- خلق سئد سندن نه رک شا..... ریدی
 ۱۲- ابداع اند..... فائد غوزه ر
 ۱۳- يانلدي..... اح لیلی..... اقی لیب
 ۱۴- سنة جود..... اسف اید فیروستن
 ۱۵- في سنة ۱۱۸۰

Transkripsiyon

- 1.satır : Ey dairu kubur bu sahip sizari
 2.satır: Ber fatihil yad biyur sekret kul güzel
 3.satır: Bel kihime bi evledi mergede Hacı Hüseyin Ağa
 4.satır: Ya kiğazını Ali eşyayı tamur
 5.satır: Nezde getir hezret Asıfiye betçesal
 6.satır:kila istiklal.....evledi muteber
 7.satır: Nefsek fedagende mekan çünke arz mevt
 8.satır: Genç ğiyube ve temet beyne evl muaz mubaşir
 9.satır: Maze Hicazi gestu gizar.....
 10.satır: Virdi burak..... senk fenaye.....
 11.satır: Ğelk stude senden erek şa.....ridiy
 12.satır: İbdaa end.....fetade guzer
 13.satır: Yan ledey.....ah leyle..... ekalebib
 14.satır: Sene cud..... Asefi ayde Firudestan Makar
 15.satır: Fi sene 1180

Türkçe Anlamı

- 1.satır : Bu dairem sahibi cezaya tabidir.
 2.satır: Bu kabirdekine bir fatiha söylesin.
 3.satır: Mezar Hacı Hüseyin Ağa'nın evladınıdır.
 4.satır: Yani yerleştiği yer vesiledir
 5.satır: Bizim taraf tehlikeli Asıfiye.....

- 6.satır:.....söyledi özgürlük.....oğlu.....
7.satır: Nefsim feda mekan çünkü ölüm bize haktır
8.satır: Güzel bir yer.... Ölüm arası Muaz mübaşir
9.satır:..... gezdi Hicaz'ı her yeri.....
10.satır: Tesbihat..... taş fenaye.....
11.satır: Yaratılmış.....
12.satır: Bulmak.....
13.satır:..... Hasret gece.....
14.satır:.....Asefi ayda Firudestan Makar
15.satır: İçinde sene 1180

KATALOG NO : 4.1.6
ADI : Fatıma Hatun'a ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 495
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ :04.12.1953
İNCELEME TARİHİ :19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1185-M.1769
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 11

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle sağlam durumdaki eser, üst kesimi kaş kemer şeklinde sonlanmaktadır. Ön yüzeyinde bazı aşınmalar mevcuttur.

Mezar taşı, 0.85 x0.25 x0.12 m ölçülerindedir. Şahide dikdörtgen bir forma sahiptir. Arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin üst kısmı kaş kemer şeklinde yapılmıştır. Eserin ön yüzünde dört şeritin ayırdığı bölümlere dört satır halinde Arapça sülüs kabartma kitabeyazılmıştır.

Kitabenin üst kesiminde, şahidenin üst kesimine uygun biçimde şekillenen kabartma stilize bitkisel motiflere yer verilmiştir. Kitabenin bulunduğu yüzey alt kesimde 's' kıvrımları yaparak dekoratif biçimde sonlandırılmıştır.

Kitabe ;

Orijinal Metin

١- هذا مرقد مرحو

٢- مه فاطمة خاتون

٣- الشهيده روحچون

٤- فاتحه سنة ١١٨٥

Transkripsiyon

1.satır: haza merkad merhu

2.satır: me Fatıma Hatun

3.satır: eş-şehide ruhiçün

4.satır: Fatiha sene 1185

Türkçe Anlamı

1.Satır: Bu mezar merhu

2.Satır: me Fatıma Hatun

3.Satır: Şehide ruhu için

4. Satır: Fatiha H.1185-M.1769

KATALOG NO : 4.1.7
ADI : Ali'ye ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 493
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.12.1953
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1190-M.1774
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 5
FOTOĞRAF NO : 12

TANIMI

: Şahide, dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam durumdadır. Üst kesim, ortasında çıkıntı bulunan bir basık kemer formunda düzenlenmiştir.

Mezar taşı, 0.80 x 0.27 x 0.12 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir. Taşın ön yüzeyinde üst kısımda daireye yakın bir form içerisine alınmış Arapça kitabe bulunmaktadır. Kitabede dört satır halindeki yazılar bu daire form içine düzensiz biçimde yerleştirilmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- هذا مرقد
- ۲- مرحوم علي
- ۳- رويچون فاتحه
- ۴- سنه ۱۱۹۰

Transkripsiyon

1.satır :haza merkad

2.satır: merhum Ali

3.satır: Ruhiçun Fatiha

4.satır: Sene 1190

Türkçe Anlamı

1.satır : Bu mezar

2.satır: Merhum Ali

3.satır: Ruhu için Fatiha

4.satır: Sene H.1190-M.1774

KATALOG NO : 4.1.8
ADI : Molla Yusuf'a ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 499
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 19.01.1954
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1190-M.1774
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO :6
FOTOĞRAF NO : 13

TANIMI

:Dikdörtgen formlu bir blok taştan meydana

gelen şahide; üst kesimde basık bir kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Alt kısmı kırık vaziyetteki şahidenin yüzeylerinde de kısmi aşınmalar mevcuttur.

Şahide; 0.43 x0.27 x 0.12m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir.Şahidenin ön yüzünde yatay şeritlerin oluşturduğu alanlara dört satır Arapça kitabeişlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- هذا مرقد

٢- مرحوم مولا يوسف

٣- روحیچون فاتحه

٤- سنه ١١٩٠

Transkripsiyon

1.satır :Haza merkad

2.satır: merhum Monla Yusuf

3.satır: Ruhiçun Fatiha

4.satır: sene 1190

Türkçe Anlamı

1.satır : Bu mezar

2.satır: Merhum Molla Yusuf

3.satır: Ruhu için Fatiha

4.satır: Sene H.1190-M.1774

KATALOG NO : 4.1.9
ADI : Abdulğaffur Ağa'ya ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : -
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : -
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1193-M.1777
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 7
FOTOĞRAF NO : 14

TANIMI : Dikdörtgen formlu blok bir taştan oluşan şahide, üst kesimi üçgen şeklinde sonlanmaktadır. Geneli itibariyle sağlam olan şahidenin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Şahide, 0.70 x 0.30 x 0.12 m ölçülerindedir. Arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde yatay şeritlerin ayırdığı dört satır Arapça kitabe bulunmaktadır. Sülüs kitabe Yazılar kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- هذا

٢- مرقد مرحوم حان اغاسی

٣- عبدالغفور اغاروحنا

٤- فاتحه سنه ١١٩٣

Transkripsiyon

1.satır : haza

2.satır: merkad merhum Han Ağası

3.satır: Abdulğaffur Ağa Ruhuna

4.satır: Fatiha Sene 1193

Türkçe Anlamı

1.satır : Bu

2.satır: Mezar merhum Han Ağası

3.satır: Abdulğaffur Ağa Ruhuna

4.satır: Fatiha Sene H.1193-M.1777

KATALOG NO : 4.1.10
ADI : Hüseyin Ağa Emirzade'ye ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 497
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.12.1953
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1241-M.1825
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 8
FOTOĞRAF NO : 15

TANIMI : Dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşan şahide, üst kesimde kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Geneli itibariyle sağlam durumdaki taşın, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Mezar taşı, 1.06 x 0.27 x 0.11 m ölçülerindedir. Şahidenin ön yüzünde diyagonal şeritlerin ayırdığı bölümler içinde eğik beş satır halinde Arapça kitabe yer verilmiştir. Sülüs kitabe kabartmadır. Şahidenin arka yüzü ve kenarları sadedir.

Kitabe ;

Orijinal Metin

- ۱- فاتحه
- ۲- هذا مرقد مرحوم
- ۳- و مغفرله
- ۴- حسين اغا امر
- ۵- زاده سنه ۱۲۴۱

Transkripsiyon

- 1.satır : *Fatiha*
 2.satır: *haza merkad merhum*
 3.satır: *ve meğfurliy*
 4.satır: *Hüseyin Ağa Emir*
 5.satır: *zade sene 1241*

Türkçe Anlamı

- 1.satır : Fatiha
 2.satır: Bu mezar merhum
 3.satır: ve mağfur
 4.satır: Hüseyin Ağa Emir
 5.satır: evlat sene H.1241-M.1825

KATALOG NO : 4.1.11
ADI : Hasan Paşa'ya ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 153 (2.parça)
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 20.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1317 M.1901
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 9
FOTOĞRAF NO : 16

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu küçük bir blok taştan oluşmaktadır. Üst kesimde kaş kemer formunda sonlanan eser geneli itibariyle sağlam durumdadır.İç ve dış yüzünde kısmi aşınmalar mevcuttur. Alt kısımda kırıklar mevcuttur.

Mezar taşı, 0.60 x 0,27 x0.13 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; altı sıra Arapça sülüs kitabe bulunmaktadır. Yazılar kabartma tekniği ile yazılmıştır.Altıncı sıradaki satır, şahidenin alt kısmındaki kırıklığı nedeniyle tam olarak okunamamaktadır.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- هو الباقي
- ۲- هذا مرقدمرحوم
- ۳- و مغفور شهيد
- ۴- حسن پاشا
- ۵- سنه ۱۳۱۷
- ۶- فاتحه روحه

Transkripsiyon

1.satır: huve'l-baki

2.satır: haza merkad merhum

3.satır: ve mağfur şehnen

4. satır: Hasan başa

5.satır:sene 1317

6.satır : Fatiha ruhuna

Türkçe Anlamı

1 . satır: Sonsuz olan O(Allah'dır.)

2 . satır: Bu mezar merhum

3 . satır: ve mağfur şehnin

4 . satır: Hasan Paşa

5 . satır: H.1317 M. 1901

6 . satır: Fatiha Ruhuna

KATALOG NO : 4.1.12
ADI : Cemile Hatun'a ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 428
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.10.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1326-1910
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 10
FOTOĞRAF NO : 17

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Üst kesimde kaş kemer formunda sonlanan eser geneli itibarıyla sağlam durumdadır. İç ve dış yüzünde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Mezar taşı, 1.26 x 27 x 0.11 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Şahidenin ön yüzünde diyagonal şeritlerin ayırdığı bölümler içinde eğik altı satır halinde Arapça kitabe yer verilmiştir. Sülüs kitabe kabartmadır.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- هو الباقي
- ۲- هذا مرقد مرحومه ومغفورة
- ۳- اورا قجی علی افندین
- ۴- حاليله سی جميلة حاتون
- ۵- روحنا الفاتحه
- ۶- سنه ۱۳۲۶

Transkripsiyon

- 1.satır: *Hüve'l-Bâki*
 2.satır: *haza merkad merhum ve mağfure*
 3 satır: *Orakçı Ali'nin*
 4. satır: *Halilesi Cemile Hatun*
 5.satır: *Ruhuna El fatiha*
 6. satır: *sene 1326*

Türkçe Anlamı

- 1.satır: Sonsuz olan O (Allah'dır.)
 2.satır: Bu mezar merhum ve mağfure
 3 satır: Orakçı Ali' nin
 4. satır: Halilesi Cemile Hatun
 5.satır: Ruhuna El fatiha
 6. satır: H.1326 M.1910

KATALOG NO : 4.1.13
ADI : Abdul Kadir Efendi'ye ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 494
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.12.1953
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1327-M.1911
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 11
FOTOĞRAF NO : 18

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle sağlam durumda olan eserin, yüzeyinde aşınmalar mevcuttur. Eserin üst kısmında bir kırık mevcuttur.

Şahide, 0.89 x 0.26 x 0.11 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Taş eserin, ön yüzünde Arapçakitabe yer almaktadır. Sülüs kitabe diyagonal olarak sekiz satır halinde yazılmış ve kabartma tekniği kullanılmıştır. Kitabenin ilk satırında iki adet asker armasına yer verilmiştir.

Kitabe ;

Orijinal Metin

- ۱- یا حی
- ۲- بو قبر غنوده خان
- ۳- غفران اولان کاتب
- ۴- حاجی احمد افندین
- ۵- مخدوم و اوندقوزونجی
- ۶- یرمینجی نه لایى امینى
- ۷- عبدالقادر افندین روحنه

Transkripsiyon

- 1.satır : ya hayy
 2.satır: bu kabirde Ğanude Han
 3.satır: Ğufran olan Katip
 4.satır: Hacı Ahmet Efendinin
 5.satır: Mahdumu ondukuzuncu(?)
 6. satır: yirminci Alayın Emmi
 7.satır: Abdul Kadir Efendinin Ruhuna
 8. satır: Fatiha sene 1327

Türkçe Anlamı

- 1.satır : Ey Diri
 2.satır: Bu kabirde Ğanude Han
 3.satır: Bağışlama isteyen Katip
 4.satır: Hacı Ahmet Efendinin
 5.satır: oğlu ondukuzuncu
 6. satır: yirminci Alayın Emmi
 7.satır: Abdul Kadir Efendinin Ruhuna
 8. satır: Fatiha sene H.1327-M.1911

KATALOG NO : 4.1.14
ADI : Hacı Halil Efendi'ye ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 583
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 03.09.1954
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1327-M.1911
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 12
FOTOĞRAF NO : 19

TANIMI

:Dikdörtgen formlu bir blok taştan meydana

gelen şadide;üst kesimde basık bir kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Eserin, yüzeyinde aşınmalar mevcut olup kenarlarında kırık ve eksik parçalar bulunmaktadır.

Şahide; 0.90 x0.25 x 0.10 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir.Şahidenin ön yüzünde yatay şeritlerin oluşturduğu alanlara beş satır Arapça kitabeişlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- هو الباقي

٢- هذا مرقد المرحوم و مغفور

٣- اثار حاجب خليل

٤- افندين روحنه الفاتحه

٥- ١٣٢٧

Transkripsiyon

1.satır :*Hüve'l-Bâki*

2.satır: *heza merkad merhum ve mağfure*

3.satır: *Attar Hacı Halil*

4.satır: *Efendinin Ruhuna Fatiha*

5.satır: *1327*

Türkçe Anlamı

1.satır : Sonsuz olan O(Allah'dır.)

2.satır: Bu mezar merhum ve mağfur

3.satır: Attar Hacı Halil

4.satır: Efendinin Ruhuna Fatiha

5.satır: H.1327-M.1911

KATALOG NO : 4.1.15
ADI : Hacı Halil Efendi'nin zevcesi Abide Hatun'a
ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 582
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 03.09.1954
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1334-M.1918
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 13
FOTOĞRAF NO : 20
TANIMI :Dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşan

şahide;geneli itibariyle sağlam durumdadır. Şahidenin, üst kısımları kaş kemer formunda sonlanmaktadır.Eserin yüzeyinde kısmi aşınmalar bulunmaktadır.

Mezar taşı, 0.68 x 0.24 x0.15 m ölçülerindedir. Şahidenin arka yüzü ve kenarları sadedir. Şahidenin ön yüzünde diyagonal şeritlerin ayırdığı bölümler içinde eğik beş satır halinde Arapça kitabeye yer verilmiştir. Sülüs kitabe kabartmadır.

Kitabe ;

Orijinal Metin

- ۱- فاتحه
- ۲- بوقبراتار (؟) حاجی
- ۳- خليل افندين
- ۴- زوجه سی عبیده
- ۵- حاتون سنه ۱۳۳۰

Transkripsiyon

1.satır : Fatiha

2.satır: Bu kabirde Attar Hacı

3.satır: Halil Efendinin

4.satır: Zevcesi Abide

5.satır: Hatun sene 1330

Türkçe Anlamı

1.satır : Fatiha

2.satır: Bu kabirde Attar Hacı

3.satır: Halil Efendinin

4.satır: Zevcesi Abide

5.satır: Hatun sene H.1330-M.1914

KATALOG NO : 4.1.16
ADI : Abdullah Mahmut Efendi'ye ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 426
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.10.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1338-M.1922
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 14
FOTOĞRAF NO : 21

TANIMI : Dikdörtgen formlu blok taştan yapılmış olan şahide;üst kesimi kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Eser, geneli itibariyle sağlam durumdadır.İç ve dış yüzünde kısmi aşınmalar mevcuttur. Eserin alt kısmında kırıklar yer alır.

Mezar taşı, 1.14 x 0.25 x 0.11 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Şahidenin ön yüzünde kartuş içerisine alınmış yedi satır Arapça kitabeye yer verilmiştir. Sülüs kitabe kabartmadır.

Kitabe;

Orijinal Metin

۱- هذا

۲- مرقد مرحوم مغفور

۳- ویراسن (؟) دارول اغا

۴- شوکر عبید بن حاجی

۵- عبد الله محمود افندی بك

۶- روحنه فاتحه

۷- سنه ۱۳۳۸

Transkripsiyon

1.satır : Heza

2.satır: Merkad merhum ve mağfur

3.satır: Virasına (?)darul ağa imra

4.satır: şükür abid bin hacı

5.satır: Abdullah Mahmut Efendi Beğ

6.satır: Ruhuna Fatiha

7.satır: sene 1338

Türkçe Anlamı

1.satır : Bu

2.satır: Mezar merhum ve mağfiret edilmiş

3.satır: Darül ağası.....

4.satır: Şükür abid Hacı oğlu

5.satır: Abdullah Mahmut Efendi Bey

6.satır: Ruhuna Fatiha

7.satır: H.1338-M.1922

KATALOG NO : 4.1.17
ADI : Halil Bey'e ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 123
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 12.09.1935
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Ön Bahçe
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 15-16
FOTOĞRAF NO : 22-23

TANIMI

: Şahide; dikdörtgen formlu blok bir taştan

oluşmaktadır. Dikdörtgen bir kaide üzerine oturtulan şahide; geneli itibariyle sağlam durumdadır. Eserin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir. Eser yüzeyinin bazı kısımları liken tabakasıyla kaplanmıştır.

Mezar taşı, 1.36 x 0.75 x 0.13 m ölçülerindedir. Eserin ön yüzünde alınlık kısmı çıkıntı yapmıştır. Şahidenin gövde kısmının eteklik kısmına doğru üç yönden 's' şeklinde bitkisel motiflerle kaplanmıştır. Bu bitkisel süslemelerin içine altı satır Arapçakitabe işlenmiştir. Kitabe kabartma tekniği ile düz olarak yazılmıştır. İlk dört satır ile son iki satır arasına tek sıra bitkisel kuşak süsleme kabartma tekniği ile oluşturulmuştur.

Eserin arka yüzünde; üst kısımda kare bir alan içerisinde iki satır Arapça kitabe yer almaktadır. Kitabenin altında; silmelerle bir derinlik oluşturulmuştur. Bu alan içerisinde üçgen şeklinde dikey uzanan bir şeklin üstünde bir daire yanlarında ise; iki daire motifi yer almaktadır. Üstteki daire motifi yandaki daire motiflerine göre daha küçük tutulmuştur. Bu motif bir kandil motifi olup kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Eserin yan kısımları sade tutulmuştur. Eserin eteklik kısmı toprak altındadır. Dışarıdaki etkilerden dolayı bazı kısımlarında liken tabakasıyla kaplanmıştır.

Eserin envanter bilgilerinden mezar taşının Muş ilinden getirildiği ve Bayındırlık sülalesinden Halil Bey'e ait bir mezar taşı olduğu belirtilmektedir.

Kitabe ön yüz ;

Orijinal Metin

- ١- هذه الروضة المطهر و (?)
- ٢- المراد لامين حلال.....(?)
- ٣- رحمة والجليل و مغفور و القيوم(?)
- ٤- خليل..... مغفورة وسلطان وهو
- ٥- مرسله.....
- ٦- وقد حكم..... عشرون سنين و مِرَحْمَةُ الْحَكَم فِي عِلْم

Transkripsiyon

- 1.Satır: Hazihil revdetul muteharetul vel
- 2.Satır: muradu imen lil emvalil helal.....
- 3.Satır :Rahmetul el celil ve mağfur ve kayyum
- 4.Satır:ğelilenmağfure sultan ve huve
- 5.Satır: mursela.....
- 6.Satır: veged hekemeeşru sinin ve merhumetul elel hukmi fi ilim

Türkçe Anlamı

- 1.Satır: Bu mevcut olan ravza
- 2.Satır: .Murad Helal mal için.....
- 3.Satır: Celal ve mağfur ve kayyum rahmeti
- 4.Satır: halil..... mağfiredilmiş sultan ve
- 5.Satır: Gönderilmiş.....
- 6.Satır:Muhakkak hakimdir yirmi dışın affedilmiş ilim ve hüküm üzerine

KATALOG NO : 4.1.18
ADI : Hadice Hatun'a ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 153 (1.parça)
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 20.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 17
FOTOĞRAF NO : 24

TANIMI

:Şahide; dikdörtgen formlu küçük bir blok taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam durumdadır.Şahidenin, üst kısımları kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Eseriniç ve dış yüzlerinin bazı kısımları kısmen aşınmış vaziyettedir.

Mezar taşı,0.56 x 0.28 x0.12 mölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Şahidenin ön yüzünde diyagonal şeritlerin ayırdığı bölümler içinde eğik beş satır halinde Arapça kitabeye yer verilmiştir. Sülüs kitabe kabartmadır. Dördüncü ve beşinci satırlardaki harfler deforme olduğundan dolayı yazı okunamamaktadır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- هذا

٢- مرقد مرحومه

٣- و مغفوره خديجه

٤- خاتون

٥-

Transkripsiyon

1.satır: *haza*

2.satır: *merged merhume*

3 satır: *ve mağfure hadice*

4. satır: *hatun.....*

5.satır: *.....*

Türkçe Anlamı

1.satır: Bu

2.satır: mezar merhum

3 satır: ve mağfur Hadice

4. satır: Hatun.....

5.satır: *.....*

.

KATALOG NO : 4.1.19
ADI : Yusuf Paşa'ya ait Sanduka
ENVANTER SİCİL NO : 166
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.08.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 25-26-27

TANIMI

:Sanduka, dikdörtgen formlu büyük bir blok taştan meydana getirilmiştir. Geneli itibariyle günümüze sağlam durumdadır. Şahidenin yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Sanduka; 1.34 x 0.38 x 0.38mölçülerindedir.Eserin arka kısmı dışa doğru çıkıntı yapmış şekilde kademelendirilmiştir. Sandukanın üst kısmında iki yanda yer alan konsollerden biri kırıktır. Konsollerin arasında Arapça kitabe yer almaktadır. Eserin iki uzun kenarında Arapça kitabe kabartma şeklinde işlenmiştir. Sandukanın ön yüzünde; sade silmelerin çevrelediği alan içerisine kabartma şeklinde dikey çizgiler arasında kılıç betimi yer almaktadır. Kılıç betiminin alt kısmında tahrip olmuş yatay bir kabartma yer alır. Sanduka yüzeyinin alt kısmında altıgen bir oyuk yer almaktadır.

Kitabe Üst Kısım;

Orijinal Metin

افندی و تحى و شم و حسرتة

Transkripsiyon

Efnevetehe ve şem e ve hesretehu

Türkçe Anlamı

Avni zaman himha ve keder

Kitabe Sol Yan Kısım;

Orijinal Metni

بأمرنا انيأسه بكانت امرئلكم معانيه عاني و خلهنل قبر

Transkripsiyon

Bi emrina en yase ikanet sağır emir tu lakele muaniyeti yuani veğelle satul kabir

Türkçe Anlamı

Benim emrimle söyledim ki kabirde uzun yatmak.....

Kitabe Sağ Yan Kısım;

Orijinal Metin

القرّة التي مرحوم يوسف پاشا محمد ببال الرشيد في سنه

Transkripsiyon

El kıraatletti Merhum Yusuf Paşa Muhammed Bilal El Reşid fi sene.....

Türkçe Anlamı

Okumak Merhum Yusuf Paşa Muhammed Bilal El Reşid sene içinde.....

KATALOG NO : 4.1.20
ADI : Ali Ağa'ya ait Sanduka
ENVANTER SİCİL NO : 167
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.08.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 28

TANIMI

:Sanduka, dikdörtgen formlu büyük bir blok taştan meydana getirilmiştir. Bazı kısımlarında kısmi aşınmalar mevcut olan eserin sağ üst köşesinde kırıklar yer alır.

Sanduka; 0.91 x 0.35 x 0.44 m boyutlarındadır. Eserin kenarları ve arka yüzü sadetutulmuş ve etrafı kademelendirilmiştir. Eserin ön yüzünde üst kısımda dikdörtgen kartuş içerisine alınmış Arapça kitabe yer almaktadır. Kitabenin alt kısmında silmelerin çevrelediği alan içerisine; kabartma şeklinde kılıç betimi ve iki adet şamdan yer almaktadır.

Eserin ön yüzünde 24x12 cm boyutlarındaki kitabesi ;

Orijinal Metin

هذا قبر مرحوم علی اغا

Transkripsiyon

Haza kabir merhum Ali Ağa.....

Türkçe Anlamı

Bu kabir merhum Ali Ağa.....

KATALOG NO : 4.1.21
ADI : Cemile Hatun'a ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 410
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 29.06.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 29

TANIMI :Eser, silindirik formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Günümüze alt kısmı kırık bir şekilde ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Şahide, 0.40 x0.22 x0.18 m ölçülerindedir.Basık kemerli bir tepelik ve silindirik bir gövdeden oluşmaktadır. Eserin yüzeyine üç sıra Arapça kitabe diyagonal olarak yazılmıştır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Eserin envanter bilgilerinden Hindi Baba Türbesi'nden getirildiği belirtilmektedir.

Kitabe ;

Orijinal Metin

١- كل شى ها لك له الى وجهه

٢- بو حاقى سباحاد مؤددود سوكت

٣- جميلة خانم.....فاطمة خاتون.

٤-.....

Transkripsiyon

1.satır: *Külli şeyin halikün illa vecihu*

2.satır: *Bu haki sebahde.....sükut*

3 satır: *Cemile Hanım..... Fatıma Hatun*

Türkçe Anlamı

1.satır: Herşey helak olacak onun yüzü müstesna

2.satır: Bu kara topraktasessiz muhabbet

3 satır: Cemile HanımFatıma Hatun

KATALOG NO : 4.1.22
ADI : Mustafa Ağa'ya ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 427
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.10.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 18
FOTOĞRAF NO : 30

TANIMI : Dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşan şahidenin iç ve dış yüzleri orta ve alt kesimleri kısmen aşınmış vaziyettedir. Üst kısmında bir kırık yer alır.

Şahide, 1.11 x 0.34 x 0.12 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde üst kısımda içi boş olan bir kâse betimi oyularak işlenmiştir. Kâsenin alt kısmında, asıl yüzeyden oyularak derinleştirilen alanlar içinde Arapça kitabe işlenmiştir. Üstte ve altta üç satır halinde yazılan sülüs kitabe düz yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- هذا
- ۲- مرقد مرحوم
- ۳- برنجی(?) زاده
- ۴- مصطفی
- ۵- اغا روحنه
- ۶-

Transkripsiyon

1.satır: haza

2.satır: merkad merhum

3 satır: Birinci zade

4. satır: HacıMustafa

5.satır: Ağa ruhuna

6. satır:

Türkce Anlamı

1.satır: Bu

2.satır: mezar merhum

3 satır: Birinci zade

4. satır: Hacı Mustafa

5.satır: Ağa Ruhuna

6. satır:

KATALOG NO : 4.1.23
ADI : Hüseyin'e Ait Mezar Taşı
ENVANTER SİCİL NO : 436
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.10.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ :
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 31

TANIMI :Dikdörtgen formlu bir blok taştan meydana gelen şadide;üst kesimde basık bir kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Eserin, yüzeyinde aşınmalar mevcut olup kenarlarında kırık ve eksik parçalar bulunmaktadır.

Şahide; 0.43 x0.27 x 0.12 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir.Şahidenin ön yüzünde şeritlerin oluşturduğu alanlara beş satır Arapça kitabediyagonal olarak işlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- فاتحه

٢- هذا مرقد مرحوم

٣- ومغفور حسين

٤- اقرا.....

٥- على.....

Transkripsiyon

1. *Satır: Fatiha*
2. *Satır: Haza merkad merhum*
3. *Satır: Ve mağfur Hüseyin*
4. *Satır: ikra.....*
5. *Satır: Ali.....*

Türkçe Anlamı

1. satır : Fatiha
2. satır: Bu mezar Merhum
3. satır: Ve Mağfur Hüseyin
4. satır: oku.....
5. satır: Ali.....

KATALOG NO : 4.1.24
ADI : Said'e ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 464
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 25.05.1950
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 19-20
FOTOĞRAF NO : 32

TANIMI : Dikdörtgen formlu blok bir taştan oluşan şahide, üst kesimi üçgen şeklinde sonlanmaktadır. İç ve dış yüzleri kısmen aşınmış olan eserinalt kısmında kırıklar yer almaktadır.

Şahide, 0.48 x 0.31 x 0.12 m ölçülerindedir. Arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde yatay şeritlerin ayırdığı dört satır Arapça kitabe bulunmaktadır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- كل من عليها فان(?)

٢- هذا المرقد المرحوم

٣- المغفور سعيد

٤-

Transkripsiyon

1.satır : *Kullu men aleyha fan.(?)*

2.satır: *haza el merkad el merhum*

3.satır: *el Mağfur es Said(?)*

4.satır:.....

Türkçe Anlamı

1.satır : Bütün kişiler fanidir.

2.satır: Bu mezar merhum

3.satır: Mağfur es Said

4.satır:.....

KATALOG NO : 4.1.25
ADI : Muhammed'e ait Sanduka
ENVANTER SİCİL NO : 467
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 20.02.1952
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 21
FOTOĞRAF NO : 33-34

TANIMI

: Eser, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze sağlam ulaşan eserin sağ üst kısmında kırıklar mevcuttur.

Sanduka, 0.92 x 0.40 x 0.40 m ölçülerindedir. Dört köşesi dışa hafif çıkıntı yapmış şekildedir. Eserin arka yüzü sade tutulmuştur. İki uzun kenarında Arapça kitabe yatay olarak işlenmiştir. Eserin üst kısmında da Arapça kitabe yer almaktadır. Ancak kitabe deforme olduğu için okunamaktadır. Ön yüzünde ise silmelerin çevrelediği alan kademeli bir şekilde yapılmıştır. Bu alanın ortasına; iki ucu üçgen şeklinde yapılmış, iki kenarında ise ikişer küçük daire simetrik bir şekilde yapılmıştır. Bıçağa benzer bir betimleme dairelerin arasında kabartma şeklinde işlenmiştir.

Kitabe Sağ Kısım;

Orijinal Metin

انتقلت من دورها فنا الى دار البقاء

Transkripsiyon

Ente kalet min durie fena ilya daul baka

Türkçe Anlamı

Sen dersinki bu fani dünyada ebedi kalalım.

Kitabe Sol Kısım;

Orijinal Metin

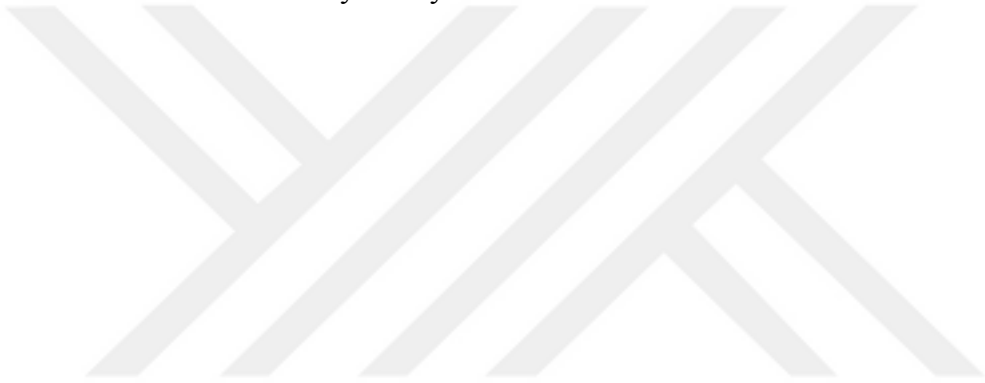
قاسمت بنتى محمد الف سنة

Transkripsiyon

Kasamat binti Muhammed alfi seneti

Türkçe Anlamı

Muhammed'in kızı bin yılıma yemin etti.

KATALOG NO : 4.1.26
ADI : El Hacı..... ait Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 480
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 28.04.1952
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ :
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO :-
FOTOĞRAF NO : 35

TANIMI : Küçük bir taştan meydana gelen şahide; günümüze kırık bir şekilde ulaşmıştır. Eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Şahide; 0.64 x0.46 x0.6 m ölçülerinde olup, üstü üçgenlerle çıkıntı yaparak sonlanmaktadır. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde üç yatay çizgi arasına üç satır Arapça kitabe yazılmaktadır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

۱- هذا قبر الحاجي
 ۲- مجاهد الله ورحمة الله
 ۳- وجهه رحمة عليه

Transkripsiyon

- 1.Satır: Haza kabur el hacı...
- 2.Satır: Mücahidullah ve rahmetullah
- 3.Satır: Vechu-rahmeten aleyhi

Türkçe Anlamı

1.satır : Bu kabir Hacı.....

2.satır: Allah'ın mücahidi ve Rahmete kavuşmuş

3.satır: Allah'ın rahmetiyle övülmüştür

KATALOG NO : 4.1.27
ADI : 1 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 151
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 20.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 36
TANIMI :Şahide, daire formlu kırıküç parçadan oluşmaktadır. Eserin, iç ve dış yüzlerikismen aşınmış vaziyettedir.

Eser, 0.30 x 0.47 x0.5mölçülerindedir. Şahidenin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde;bir daire içerisine beş satır Arapça kitabeişlenmiştir. Arapça kitabe kufi yazı tekniği ile yazılmış olup, ayrıca yatay olarak yazılmıştır.

Orijinal Metin

بِسْمِ اللَّهِ

Transkripsiyon

Bismillah

Türkçe Anlamı

Allah'ın adıyla başlarım.

KATALOG NO : 4.1.28
ADI : 2 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 491
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 10.10.1953
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1078-M.1662
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 37

TANIMI :Dikdörtgen formlu bir blok taştan meydana gelen şadide;üst kesimde düz bir şekilde sonlanmaktadır. Eserin, yüzeyinde aşınmalar mevcut olup kenarlarında kırık ve eksik parçalar bulunmaktadır.

Şahide; 0.43 x0.29 x 0.12 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir.Şahidenin ön yüzünde şeritlerin oluşturduğu alanlara dört satır Arapça kitabediagonal olarak işlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١-
 ٢- هذا قبر
 ٣- صلاح الدين (?)
 ٤- سنه ٧٨ ١

Transkripsiyon*1.Satır:**2.Satır: Haza kabr.....**3.Satır:Selahaddin(?)**4. Satır: sene 1078.....***Türkçe Anlamı**

1.satır :

2.satır: bu kabir.....

3.satır:Selahaddin(?)

4.satır: sene H.1078-M.1662.....

KATALOG NO : 4.1.29
ADI : 3 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 431
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.10.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1285-M.1869
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 38

TANIMI : Dikdörtgen formlu küçük bir taştan meydana gelen şahidenin; üst kesimi düz tutulmuştur. Şahidenin yüzeylerinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Şahide; 0.41 x 0.31 x 0.12 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir. Şahidenin ön yüzünde yatay şeritlerin oluşturduğu alanlara dört satır Arapça kitabediagonal olarak işlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- بو زيندار زادة

٢- اسكنه الله فيالحسنة

٣- الفاتحه سنه ١٢٨٥

Transkripsiyon

1.satır: *Bu zennedar zade*

2.satır: *Eskun'llahu fil-Husna*

3 satır:sene 1285

Türkçe Anlamı

1.satır: Bu kadının evladı

2.satır: Güzelliğın içinde kalsın.

3 satır: El Fatiha H.1285 M. 1869

KATALOG NO : 4.1.30
ADI : 4 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 455
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 11.12.1949
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.115?-M.173?
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 39

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu blok bir taştan meydana gelmiştir. Şahidenin; üst kesimi düz tutulmuştur. Şahidenin yüzeylerinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Eser; 0.52 x 0.30 x 0.13 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sadedir. Şahidenin ön yüzünde yatay şeritlerin oluşturduğu alanlara altı satır Arapça kitabediagonal olarak işlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Mezar taşının deforme olmasından dolayı kitabesi tam olarak okunamamıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- الفاتحه

٢- مرقد مرحوم

٣-

٤- .. ١١٥

Transkripsiyon

1.satır: *El fatiha*

2.satır: *merged merhum*

3 satır:

4.satır:

5.satır:

6.satır: 115?

Türkçe Anlamı

1.satır: El Fatiha

2.satır: mezar merhum

3 satır:

4.satır:

5.satır:

6.satır: H.115?-M.173?

KATALOG NO : 4.1.31

ADI : 5 No'lu Şahide

ENVANTER SİCİL NO : 462

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : -

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : 22

FOTOĞRAF NO : 40

TANIMI : Alt kısmı kırık olan, dikdörtgen formlu taştan oluşan şahidenin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Şahide, 0.30 x 0.44 x 0.10 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin üst kısmı dilimli kemer şeklinde yapılmıştır. Ön yüzünde kitabede ihlâs süresi yazılmış durumdadır. Arapça kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Sülüs kitabe yatay olarak üç satır şeklinde işlenmiştir. Son satırın yer aldığı kısım kırık durumdadır.

Kitabenin üst kesiminde, şahidenin üst kesimine uygun biçimde şekillenen kabartma stilize bitkisel motiflere yer verilmiştir. Rumilerin birleşmesiyle alana hareketlilik katılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- قل هو الله احد

٢- الله الصمد لم يلد ولم يولد

٣- ولم يكن له كفوا احد

Transkripsiyon

1.satır: *kul hü vellahu ehad*

2.satır: *Allahüssamed Lem yelid ve lem yüled*

3 satır: *Ve lem yekün lehu küfüven ehad.*

Türkçe Anlamı

1.Satır: De ki; O Allah bir tek.

2.Satır: Allah eksiksiz, sameddir (Bütün varlıklar O'na muhtaç, fakat O hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğurmadı ve doğrulmadı.

3.Satır: O'na bir denk de olmadı.

KATALOG NO : 4.1.32
ADI : 6 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 475
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 28.04.1952
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 23
FOTOĞRAF NO : 41

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu küçük iki taş parçadan oluşmaktadır. Eserin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyette olup bazı kısımlarında kırıklar mevcuttur.

Mezar taşı, 0.43 x 0.39 x 0.9 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde Arapça kitabe yer almaktadır. Küfi tarzda yazılan harfler arasına stilize bitkisel süsleme yerleştirilmiştir. Yatay olarak işlenen kitabe deforme olmuştur. Bu yüzden kitabesi okunamamıştır. Kitabenin yazıları iki şeritli örgü ile alanları ayrılmıştır. Kitabenin üst kısmında stilize bitkisel süslemeler yer almaktadır. Kıvrık dallarla birbirine bağlanan çiçekler işlenmiştir. Süslemeler oyma- kabartma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.33
ADI : 7 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 485
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 28.07.1952
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 42

TANIMI :Şahide; blok bir taştan meydana gelmiştir.

Dikdörtgen formlu olan eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcut olup bazı kısımlarında kırıklar mevcuttur.

Şahide; 0.59 x 0.37 x 0. 8 m ölçülerinde olup, üstü düz olarak yapılmıştır. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde üç yatay çizgi arasına üç satır Arapça kitabe yazılmaktadır. Küfi kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Mezar taşının ön yüzünün alt kısmı boş bırakılmıştır.

Kitabede, ihlas suresi yazılmıştır. Kitabe;

Yazının Orijinal Metni

١- قل هو الله احد

٢- الله الصمد لم يلد ولم يولد

٣- ولم يكن له كفوا احد

Yazının Transkripti

1.satır: kul hü vellahu ehad

2.satır: Allahüssamed Lem yelid ve lem yüled

3 satır: Ve lem yekün lehu küfüven ehad.

Yazının Türkçe Anlamı

1.Satır: De ki; O Allah bir tektir.

2.Satır: Allah eksiksiz, sameddir (Bütün varlıklar O'na muhtaç, fakat O hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğurmadı ve doğrulmadı.

3.Satır: O'na bir denk de olmadı.

KATALOG NO : 4.1.34
ADI : 8No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 496
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 04.12.1953
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 24
FOTOĞRAF NO : 43

TANIMI : Dikdörtgen formlu bir blok taştan oluşan şahide, üst kesimde kaş kemer formunda sonlanmaktadır. Geneli itibariyle sağlam durumdaki taşın, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Mezar taşı, 0.90 x 0.30 x 0.11 ölçülerindedir. Eserin dış yüzü sade tutulmuştur. Eserin kenarları sade yapılmış, alınlık kısmı 's' kıvrımı şekilde doğru kavis yapmıştır. Şahidenin ön yüzünde yatay şeritlerin ayırdığı bölümler içinde yedi satır halinde Osmanlıca kitabeye yer verilmiştir. Sülüs kitabe kabartmadır.

Bir kısmı deformeden dolayı okunamamıştır. Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- مُمَلَّتَن (?)
- ۲- دَقُورَان (?)
- ۳- لَعْبَادَة (?)
- ۴- عِيسَا (?)
- ۵- يَا (?)
- ۶- (?)

Transkripsiyon

1.satır: mulematıfın(?)

2.satır: davlan(?)

3 satır: el ibadet(?)

4.satır: İsa(?)

5.satır: Ya.....(?)

6.satır: (?)

7.satır:

Türkçe Anlamı

1.satır: mulematıfın(?)

2.satır: davlan(?)

3 satır: el ibadet(?)

4.satır: nice İsa(?)

5.satır: Ya.....(?)

6.satır:elmehyi(?)

7.satır:

KATALOG NO : 4.1.35
ADI : 9 No' lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 639
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 26.04.1960
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 44

TANIMI : Eser, silindirik formlu bir blok taştan oluşmaktadır. Günümüze üst kısmı kırık bir şekilde ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Şahide, 0.75x0.44x0.44m ölçülerindedir. Eserin üst kısmı dairevi bir şekilde yapılmıştır. Silindirik bir gövdeden oluşan eserin yüzeyine sekiz satır Arapça kitabe yatay olarak yazılmıştır. Sekiz satırlık kitabe dört kartuş içerisine alınmıştır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe ;

Orijinal Metin

١- بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

٢- اداؤه و الى

٣- المرحوم السلطان واحد خان

٤- شافه و افاقه محمد المحسن

٥- روح ماته الرحمة

٦. الله.....

.....7

.....8

Transkripsiyon

- 1.satır: Bismillah velhemdulillah
 2.satır: Edadu ezaila
 3 satır: El merhum El Sultanun vahdehu han
 4.satır: Şafa afake Emir Muhammed el Muhsin
 5.Satır: ve ruhu made ela rahmetuhu
 6.Satır: Allahu
 7.Satır:
 8 Satır:.....

Türkçe Anlamı

- 1.satır: Allah'ın adıyla, şükürler olsun
 2.satır: Nefsine götürüldü
 3 satır: Merhum El Sultan tek han
 4.satır: Şifaya yetişti Emir Muhammed El Muhsin
 5.satır: Allah ruhuna rahmet eylesin
 6.satır: Allah
 7.satır:
 8.satır:

KATALOG NO : 4.1.36
ADI : 10 No' lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : -
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : -
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 45

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir taştan oluşmaktadır. Günümüze sağlam bir şekilde ulaşabilmeyi başaran eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar mevcuttur.

Mezar taşı, 0.30x 0.46x 0.5 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde üç yatay çizgi içerisine dört satır Arapça kitabe yazılmaktadır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe ;

Orijinal Metin

١- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢- ... محمد ملائكة صلى عليه

٣- مرقدی مصطفى.....

٤- السبعة والعشرة و الف مائة سنة

Transkripsiyon

1.satır: *Bismillahirrahmanirrahim*

2.satır:*Muhammed Melaiketu Salli Aleyhi*

3 satır: *mustafa mergedi*

4.satır: *seba ve eşere ve elfi miete 1117*

Türkçe Anlamı

1.satır: Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

2.satır:Allah'ın selamı Muhammed'in üzerine olsun.

3 satır:Mustafa mezar.....

4.satır: H. 1117- M.1801

KATALOG NO : 4.1.37
ADI : 11 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 15/1/84
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 27.07.1984
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 25
FOTOĞRAF NO : 46

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu blok taştan meydana gelmiştir. Günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde ve kenarlarında kısmi aşınmalar ve üstte kırıklar yer alır.

Mezar taşı; 0.67 x 0.30 x 0.24 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzeyinde alınlık kısmı ile gövde kısmı bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bir şemse içerisinde alt kısımda iki kandil, kandillerin ortasında bir testi işlenmiştir. Bu motiflerin üstünde uçları sivriltilmiş bir kuşak yer almıştır. Kuşağın üst kısmında bir daire üzerinde aşağı sarkıtılmış ve ucu saç örgüsü şeklinde sonlanmış bir motif yer almaktadır. Eser yüzeyindeki motifler kabartma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.38
ADI : 12 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 15/2/84
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 27.07.1984
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 26
FOTOĞRAF NO : 47
TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir taştan meydana gelmiştir. Sağlam durumda olan eserin, ön yüzeylerinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Mezar taşı; 1.14 x 0.28 x 0.10 m ölçülerindedir. Üst kısmı iki yandan yukarıya doğru üç kademeli profillenme yapıp üstten kemerli şekilde sonlanmaktadır.Eserin arka yüzü vekenarları sadetutulmuştur.Eserin ön yüzünde alınlık kısmında bir kama ve solunda ise bir topuz işlenmiştir. Şahidenin gövde kısmında dilimli bir taç motifi yapılmış ve iki yanında ise ip şeklinde bir betimleme ile tamamlanmıştır. Motifler kazıma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.39
ADI : 13 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 152
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 20.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 48

TANIMI : Eser, dikdörtgen formlu blok taştan meydana gelmiştir. Yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze iki parça halinde ulaşabilmeyi başarabilmiştir.

Şahide, 0.85 x 0.24 x 0.16 m ölçülerine sahiptir. Üstü düz olarak yapılan eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Yoğun bir bezemeye sahip olmayan ön yüzeyinde alınlık ve gövde kısmı birlikte değerlendirilmiştir. Silmelerle çevrelenen bir alan içerisine bir sürahive ayna motifi işlenmiştir. Bu motifler kabartma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.40

ADI : 14 No'lu Sanduka

ENVANTER SİCİL NO : 165

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.08.1937

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 49

TANIMI : Sanduka, dikdörtgen formlu blok taştan meydana gelmiştir. Tamamen bazalt taşından şekillendirilen mezar taşı, yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze sağlam ulaşabilmeyi başarabilmiştir.

Eser, 1.13 x 0.41 x 0.24m ölçülerindedir.Eserin arka kısmı dışa doğru hafif çıkıntı yapmış ve sade tutulmuştur. Eserin üst kısmı ve iki uzun kenarında Arapça kitabe yer almakta olup deformeden dolayı okunamamaktadır. Sandukanınön yüzünde derinlik oluşturulan gövde kısmında bir kılıç kabartma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.41
ADI : 15 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 168
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.08.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 50

TANIMI : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi deposunda yer alan eser, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Tamamen bazalt taşından şekillendirilen mezar taşı, yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze sağlam ulaşabilmeyi başarabilmiştir.

Eser, 0.91 x 0.48 x 0.24 m ölçülerindedir. Eserin üst kısmı düz tutulmuştur. Mezar taşınının arka kısmı ve iki uzun kenarı sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise alınlık kısmı ve gövde kısmı birlikte değerlendirilmiştir. Bu yüzeye's' kıvrımlı hatların yatay ve dikey ekseninde birbirini kesmesiyle oluşan balık sırtı motifler işlenmiştir. Şahidedeki deformeden dolayı yüzeyindeki süslemeler tahrip olmuştur.

KATALOG NO : 4.1.42
ADI : 16 No'lu Sanduka
ENVANTER SİCİL NO : 169
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 08.09.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 27-28-29-30
FOTOĞRAF NO : 51-52-53-54-55

TANIMI : Sanduka, dikdörtgen formlu bir büyük blok taştan meydana gelmiştir. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşabilmeyi başarmıştır. Eserin ön yüzeyinde başarılı işçiliğin bir sonucu olarak esas deseni belirtmeye yarayan bir fon olma özelliği gösterir. Eserde kısmı aşınmalar ve kırıklar mevcuttur.

Sanduka; 1.68 x 0.35 x 0.36 m ölçülerindedir. Eserin alt kısmı sade tutulmuş. İki uzun kenarında birbirine benzer süslemeler görülürken ön yüzünde daha farklı ve yoğun süsleme işlenmiştir. İki kısa kenarında ise; geometrik motifler işlenmiştir.

Sandukanın ön yüzü geometrik ve bitkisel süslemeler açısından zengin bir kompozisyona sahiptir. Eser yüzeyinin kenarlarında boş yer bırakılmaksızın ince işlenmiş 'y' formu bordürlerin birleşmesinden dikdörtgen bir pano oluşturulmuştur. Bu pano içerisinde yedi ayrı süsleme kullanılmıştır. En üstteki süsleme; çiçek dallarıyla bitkisel süsleme görülmekte, bu dallarda lale motifleri işlenmiştir. Bu bitkisel süslemenin altında oyularak bir çiçek motifi yapılmıştır. Eserin orta kısmında vazodan oluşan çiçek motifi ile küçük boyutlu bir kâse içerisinde beş adet meyve motifi kabartma tekniği ile işlenmiştir. Eserin alt kısmında yine bir vazodan oluşan çiçekler işlenmiştir. Bu vazonun iki yanında iki çiçek işlenmiştir. Vazonun hemen

altında geometrik süslemeler yer almış olup, bu süslemelerin sağında küçük boyutlu bir bıçak ve çekiçe benzer bir motif kullanılmıştır.

Yoğun bir bezemeye sahip sandukanın iki uzun kenarı geometrik ve bitkisel süslemeler açısından zengin bir kompozisyona sahiptir.(Fot: 53,54,55)Kısa kenardanbaşlayıpdevam eden örgü motifi kabartma tekniği ile eserin kenarını boydan boya kaplayarak kompozisyona bir hareketlilik katmıştır. Küçük dairelerle birbirine bağlanmış üç çerçeve her iki kenarda da yer almaktadır. Dikdörtgene yakın bir formdaolan bu çerçevelerin içerisinde yer alan süsleme programı; kabartma tekniği ile yapılmıştır. Bu çerçevelerden alttaki ve üstteki benzeri süslemelere sahip iken ortadaki farklı bir süsleme unsurları barındırmaktadır. Alttaki ve üstteki çerçevede; iki lale motifi işlenmiş ve bir kenarında lale motiflerinin ortasına altı kollu yıldız işlenmişken bir diğer kenarında mührü Süleyman motifi işlenmiştir. Orta kısımdaki çerçevede; bir pano içerisine alınmış geometrik motifler işlenmiştir. Tam ve yarım rozetlerin oluşturduğu kompozisyon kabartma tekniği ile işlenmiştir. Çerçevelerin birleşme noktalarına simetrik olarak yarım yıldızlar işlenmiştir.

Eserin iki kısa kenarının bir yüzünde daire içerisine altıgen bir motif yapılmış olup, bunun içerisine de iç içe geçmiş altı köşeli yıldız motifleri dörtgenlerle tamamlanmıştır. Diğer kısa kenarında ise çarkıfelek motifi işlenmiştir. Bu çark motifi oyularak işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.43
ADI : 17 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 175
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 07.10.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 31
FOTOĞRAF NO : 56

TANIMI : Eser, dikdörtgen formludur. Günümüze iki parça halinde gelmiştir. Eserin ön yüzeyinde yer yer aşınmalar ve kırılmalar olmuştur. Eserde başarılı işçiliğin bir sonucu olarak esas deseni belirtmeye yarayan bir fon olma özelliği de gösterir

Şahidenin büyük parçası; 0.49 x 0.25 x 0.13 m ölçülerindedir. Küçük parça; 0.24 x 0.24 x 0.14 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin üst kısmı düz tutulmuştur. Yoğun bir bezemeye sahip şahidenin ön yüzü zengin geometriksüslemeye sahiptir. Alınlık ve gövde kısmı birlikte değerlendirilip alanda boş yer bırakılmadan süsleme işlenmiştir. Geometrik desenli örgüler, birbirine bağlanmış şekilde ortasına gülbezekler kabartma tekniği ile işlenmiştir. Eserin gövde kısmında sekiz köşeli bir yıldız işlenerek kompozisyona bir hareketlilik katılmıştır.

KATALOG NO : 4.1.44
ADI : 18No'lu Sanduka
ENVANTER SİCİL NO : 406
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.06.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 57

TANIMI : Eser, dikdörtgen formlu bir blok taştan meydana gelmiştir. Günümüze sağlam bir şekilde ulaşan eserde kısmi aşınmalar ve kırılmalar olmuştur.

Sanduka ; 1.20 x 0.40 x 0.35 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Yoğun bir bezemeye sahip olmayan ön yüzünde alınlık kısmında; 0.26x 0.12 m boyutunda Arapça kitabe yer almaktadır. Ancak deformeden dolayı bu kitabe okunamamaktadır. Eserin gövde kısmına bir derinlik katılmış ve bir hançer betimi kabartma şeklinde işlenmiştir. Sandukanın eteklik kısmında altıgen bir oyuk yer almıştır.

Eserin Mardin Kapı Mezarlığı'ndan getirildiğini envanter bilgilerinde belirtilmektedir.

KATALOG NO : 4.1.45
ADI : 19 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 445
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 19.03.1949
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 58
TANIMI : Eser, kare formunda bir taştan oluşmaktadır. Tamamen bazalt taşından şekillendirilen mezar taşı, yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze sağlam ulaşabilmeyi başarabilmiştir.

Eser, 0.40 x 0.16 x 0.16 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. İki kenarında pahlanma yapılarak yüzeyde bir hareketlilik sağlanmıştır. Eserin ön yüzünde bir el motifi işlenmiştir. Motifde parmaklar açık bir şekilde oyularak yapılmış olup, baş parmak eser yüzeyinde yapılan pahlanmadan dolayı gözükmemektedir.

KATALOG NO : 4.1.46
ADI : 20No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 453
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 29.11.1949
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 32
FOTOĞRAF NO : 59
TANIMI : Şahide, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Günümüze sağlam şekilde ulaşan eserde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Eser, 0.86 x 0.22 x 0.21 m ölçülerine sahiptir. Şahideninarka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin alınlık ve eteklik kısmı sade tutulmuştur. Şahidenin gövdelik kısmında; altta ve üstte birleşen panel şeklinde düzenlenen bir oyuk yer almaktadır. Dikdörtgen oyuk içerisinde tesbih, kılıç ve bıçak kabartma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.47
ADI : 21No'lu Sanduka
ENVANTER SİCİL NO : 455
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 02.08.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 60

TANIMI : Sanduka, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Mezar taşı, yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze sağlam ulaşabilmeyi başarabilmiştir. Eserde kırıklar mevcuttur.

Eser, 1.20 x 0.40 x 0.38 m ölçülerindedir. Sandukanın arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde, silmelerle kademeli bir görünüm sağlanmıştır. Eserin alınlık kısmında birbirine yapışık üç adet yarım daire işlenmiştir. Gövdelik kısmında bir kılıç betimi işlenmiştir. Kılıç betiminin altında kare bir oyuk yer almıştır.

KATALOG NO : 4.1.48
ADI : 22 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 463
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 25.05.1950
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 33
FOTOĞRAF NO : 61

TANIMI : Şahide, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Tamamen bazalt taşından şekillendirilen mezar taşının, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur. Eserde yer yer kırıklar yer alır.

Eser, 0.66 x 0.24 x 0.20 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Şahidenin alınlık ve gövdelik kısmı birlikte değerlendirilmiştir. Eserin ön yüzeyinde bir makas ve bıçak işlenmiştir. Bu tasvirler kazıma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.49
ADI : 23 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 586
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.09.1956
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 62

TANIMI : Eser, dikdörtgen formlu blok taş parçasından meydana getirilmiştir. Günümüze iki parça halinde ulaşan eserin yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Mezar taşının; 0.97 x 0.33 x 0.27m ölçülerindedir. Eserin arka kısmı ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin üst kısmı düz tutulmuş ve köşeleri konsol şeklinde çıkıntı yapmıştır. Eserin ön yüzünde; alınlık kısmı sade tutulmuştur. Gövdelik kısmında silmelerle bir kademelenme yapılmış bir panel görünümü verilmiştir. Panelin alt kısmında altıgen rozet motifi oyularak işlenmiştir. Altıgen rozetin yanında küçük boyutlu bir ayna işlenmiştir. Panelin orta kısmında; iki yanında dörder adet daire motifi bir hat üzerine yapılmış simetrik olarak işlenmiştir. Bu hatın ortasında saç örgüsü motifi yer almaktadır. İki yanında simetrik birer betimleme yer almıştır. Panelin üst kısmında ise bir kuşak yer almış olup bu kuşağın ortasında dışa doğru üç çizgi çıkıntı yapmıştır.

Kabartma tekniği ile yapılmış olan kompozisyonda; yere konumlandırılmış bir kandil görüntüsü verilmiştir. Eserde süsleme yer alan kısımlarda kırıklar mevcuttur.

KATALOG NO : 4.1.50
ADI : 24 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 590
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.09.1956
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 63
TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu bir taştanmeydana getirilmiştir. Eserin yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur. Alt kısmı kırıktır.

Mezar taşı; 1.40 x 0.33x 0.29 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin köşeleri hafif çıkıntı yapmıştır. Eserin ön yüzünde; alınlık kısmı sade tutulmuştur. Gövdelik kısmında mihraba benzer bir panel yer almıştır. Bu panel içerisine bir daire işlenmiştir. Daire motifinin yanında bıçak ve ibriğebenzer bir motifi işlenmiştir. Eserdeki süslemeler kabartma tekniği ile yapılmıştır.

KATALOG NO : 4.1.51
ADI : 25No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 593
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.09.1956
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 34
FOTOĞRAF NO : 64

TANIMI :Eser, dikdörtgen formlu blok taş parçasından meydana gelmiştir.Günümüze sağlam ulaşaneserinyüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar mevcuttur.

Mezar taşı; 0.76 x 0.26 x 0.18 m ölçülerine sahiptir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Şahidenin alınlık ve gövdelik kısmı birlikte değerlendirilmiştir. Silmelerle kademelendirilmiş bir alan oluşturulmuştur.Bu alan içerisine yanlarda üçer adet daire motifi bir hat üzerinde yer almaktadır. Dairelerin ortasında saç örgüsü motifi işlenmiştir. Üç adet dikey çizgi ile sonlanan kompozisyon; yere konumlandırılmış bir kandil görüntüsü vermiştir. Süsleme kabartma tekniği ile işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.52
ADI : 26 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 594
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.09.1956
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 35-36
FOTOĞRAF NO : 65
TANIMI :Şahide, dikdörtgen formludur. Günümüze sağlam ulaşan blok parçanın yüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar yer alır.

Mezar taşı; 0.59x 0.29 x 0.12m ölçülerine sahiptir. Eserin üst kısmı düz tutulmuştur. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin alınlık kısmında iki lale motifi karşılıklı yapılmış ve alt kısmında beş yapraklı bir çiçek motifi kazıma tekniği ile işlenmiştir. Şahidenin gövdelik kısmında; yağmur suyunun tahliyesi için dikey bir oyuk yapılmıştır. Ortadaki oyuğun iki yanında şamdan ve ayna motifi kabartma tekniği ile işlenmiştir. Eserin eteklik kısmında altıgen bir oyuk yapılmıştır. Altıgen oyuğun iki yanında kazıma tekniği ile küçük boyutlu kandiller işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.53
ADI : 27 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO : 595
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.09.1956
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Orta

Avlu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : 37

FOTOĞRAF NO : 66

TANIMI :Dikdörtgen formlu olan şahide; günümüze sağlam ulaşmıştır. Eserin yüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar yer alır.

Mezar taşı; 0.74 x 0.33 x 0.21 m ölçülerindedir. Eserin üstü düz tutulmuştur. Köşeleri dışa doğru çıkıntı yapmıştır. Eserin arka kısmı ve kenarları sade tutulmuştur.Eserin alınlık kısmında bir lale motifi yapılmış ve alt kısmında beş yapraklı bir çiçek motifi kazıma tekniği ile işlenmiştir.Şahidenin gövdelik kısmında; yağmur suyunun tahliyesi için dikey bir oyuk yapılmıştır. Ortadaki oyuğun sol kısmındaşamdan ve ayna motifi kabartma tekniği ile işlenmiştir. Sağ kısmında üç adet küçük daire karşılıklı bir şekilde bir hat üzerinde yapılmıştır. Eserin eteklik kısmında altıgen bir oyuk yapılmıştır.Altıgen oyuğun iki yanında kazıma tekniği ile küçük boyutlu kandiller işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.54

ADI : 28 No'lu Mezar Taşı

ENVANTER SİCİL NO :

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Orta
Avlu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : 38

FOTOĞRAF NO : 67

TANIMI :Şahide, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Mezar taşı, yüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar mevcuttur.

Eser;0.81 x 0.26 x 0.24 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur.Eserin ön yüzünde, silmelerle kademeli bir görünüm sağlanmıştır. Eserin alınlık kısmı sade tutulmuştur. Gövdelik kısmında bir daire betimi işlenmiştir. Bu motifin hemen altında bir kuşak üzerine bir bıçak işlenmiştir. Eserdeki süslemeler kabartma tekniği ile yapılmıştır.

KATALOG NO : 4.1.55
ADI : 29 No'lu Şahide
ENVANTER SİCİL NO :
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 68
TANIMI :Şahide, dikdörtgen blok taştan meydana gelmiştir. Mezar taşı, yüzeyinde kısmi aşınmalar yer alır. Üst kısmında kırık mevcuttur.

Mezar taşı; 0.74 x 0.28 x 0.26 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin köşeleri hafif çıkıntı yapmıştır. Eserin ön yüzünde; bir kademelendirme oluşturulmuştur. Eserin alınlık ve gövdelik kısmı birlikte değerlendirilmiştir. Eserin yüzeyine bir kuşak üzerine bir hançer kabartma tekniği ile işlenmiştir. Hançer tasvirinin altında sürahi ve sürahinin iki yanında karşılıklı kandiller işlenmiştir. Sağdaki kandilin üzerinde küçük bir kâse yapılmışken, soldaki kandilin üstünde ise bir bıçak tasviri yapılmıştır. Eser yüzeyinin alt kısmına bir çiçek motifi oyularak işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.56

ADI : 30 No'lu Mezar Taşı

ENVANTER SİCİL NO :

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 69

TANIMI : Şahide, dikdörtgen formlu blok taş parçasından meydana getirilmiştir. Günümüze sağlam bir şekilde ulaşan eserin yüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar mevcuttur.

Mezar taşı; 0.64 x 0.26 x 0.26 m ölçülerindedir.Üstü düz tutulan eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin köşeleri hafif çıkıntı yapmıştır. Eserin alınlık ve gövdelik kısmı birlikte değerlendirilmiştir.Eser yüzeyine kaş kemer şeklinde bir silme içerisine kabartma şeklinde bir daire ve dairede dikey iki çizgi inmiş insan başı ve saç örgüsü görünümü verilmiştir. Bu motifin altında bir kuşak yapılmıştır. Kuşağın altında şamdan motifleri işlenmiştir.

KATALOG NO : 4.1.57
ADI : Koç Şeklindeki Mezar Taşı I
ENVANTER SİCİL NO : 119
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 12.09.1935
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Ön Bahçe
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Taş
ÇİZİM NO : 39
FOTOĞRAF NO : 70-71

TANIMI : Mezar taşı, zemine bırakılmış dikdörtgen bir kaide üzerine oturtulmuştur. Koç şeklindeki mezar taşı, üç boyutlu olarak yapılmıştır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar ve kırıklar yer alır.

Mezar taşı, 1.16 x 0.72 x 0.32 m ölçülerine sahiptir. Koç şeklindeki eser; dikdörtgen bir kaide üzerinde başı yukarıda olacak şekilde bacak arası açık ayakta dik bir duruş sergilemektedir. Koç heykelinin baş kısmı iri tutulmuş, yüz hatları oluşturularak ağız düz çizgi halinde verilmiştir. Boynuzlar, merkezden dışarıya doğru kıvrımlar oluşturmuş vaziyettedir.

Vücut hatları genel olarak verilmeye çalışılan eserde süslemeye yer verilmediği görülmektedir. Gövde kısmının her iki yanında bacak hizasında bir kademelenme görülmektedir. Kuyruk hatları belirgin olup bu kısımda da bir kademelenme gözükmemektedir.

Günümüze sağlam olarak gelmiş bu mezar taşımızın biçim itibariyle koç-koyun şeklindeki mezar taşları sınıfına girmektedir. Duruşu ile adına yaptırıldığı kişi yansıtılmaya çalışılmıştır.

KATALOG NO : 4.1.58
ADI : Koç Şeklindeki Mezar Taşı II
ENVANTER SİCİL NO : 635
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 17.11.1959
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Ön Bahçe
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Taş
ÇİZİM NO : 40-41
FOTOĞRAF NO : 72-73

TANIMI : Mezar taşı, zemine bırakılmış dikdörtgen bir kaide üzerine oturtulmuştur. Koç şeklindeki mezar taşı, üç boyutlu olarak yapılmıştır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma ve kırıklar mevcuttur.

Koç şeklindeki mezar taşı, 1.29 x 0.93 x 0.35 m ölçülerine sahiptir. Başı öne doğru uzatmış şekilde ön ve arka bacakları bitişik ayakta dik bir duruş sergilemektedir. Koç heykelinin baş kısmı iri tutulmuş, sırtı düz, yüz hatları oluşturularak ağız düz çizgi halinde verilmiştir. Boynuzlar merkezden dışarıya doğru kıvrımlar oluşturmuş vaziyettedir. Boynuzlarından biri kırılmış diğeri ise; salyangoz şeklinde işlenmiştir.

Vücut hatları genel olarak verilmeye çalışılan eserde süslemeye pek yer verilmediği görülmektedir. Tek süsleme gövdesinde balta şeklinde yapılan bir oyuk görülmektedir. Gövde kısmının süsleme yer almayan kısmında ise gövde ve sırt kısmını birbirinden ayıran geniş bir oyuk bulunmaktadır. Bu oyuk sırt kısma bir kademelenme oluşturmuştur. Ayrıca eserimizde kuyruk hatları belirgin olup bu kısımda da bir kademelenme gözükmemektedir.

Günümüze sağlam olarak gelmiş bu mezar taşımızın biçim itibariyle koç-koyun şeklindeki mezar taşları sınıfına girmektedir. Duruşu ile adına yaptırıldığı kişi yansıtılmaya çalışılmıştır.

KATALOG NO : 4.1.59
ADI : At Şeklindeki Mezar Taşı
ENVANTER SİCİL NO : 634
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 17.11.1959
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Ön Bahçe
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 42
FOTOĞRAF NO :74

TANIMI : Mezar taşı, zemine bırakılmış dikdörtgen bir kaide üzerine oturtulmuştur. At şeklindeki mezar taşı, üç boyutlu olarak yapılmıştır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserde kısmi aşınma ve kırıklar yer alır.

At şeklindeki mezar taşı, 1.03 x 1.00 x0.48 m ölçülerindedir. Betondan yapılmış dikdörtgen bir kaide ile ayakta durmayı başaran at figürünün tüm gövdesi düz kesim olup, keskin hatlara sahiptir. Ön ve arka ayak birbirine bitişik olarak ayakta dik bir duruş sergilemektedir. Kırık olan baş kısmı konik formda silindirik biçimdedir. Yüz uzuvları belirgin olmayıp, gözlerden biri kabartma olarak işlenmiştir. Boyun kısmı omurgalı, iki yanında üçgen biçiminde yeleri yer almaktadır. Dikdörtgen gövdeli bu eserin sırtında semeri bulunmaktadır. Vücut hatları genel olarak verilmeye çalışılan eserde kuyruk hatları belirgin değildir.

At şeklindeki mezar taşımızın tipolojik olarak at şeklindeki mezar taşları sınıfına girmektedir. Duruşu ile adına yaptırıldığı kişi yansıtılmaya çalışılmıştır. Keskin hatlara sahip mezar taşının üzerinde kime ait olduğu ile alakalı herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

4.2 YAPI KİTABELERİ

KATALOG NO	: 4.2.1
ADI	: 1 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO	: 474
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ	: 28.04.1952
İNCELEME TARİHİ	: 19.10.2013
BULUNDUĞU YER	: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ	: H.1070-M.1654
MALZEMESİ	: Bazalt Taşı
ÇİZİM NO	: -
FOTOĞRAF NO	: 75

TANIMI : Eser, dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşmaktadır. Günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmalar mevcuttur.

Envanter bilgilerinden; Silahtar Paşa'nın yaptırdığı çeşmeye ait olduğu bilinen kitabe, 0.51 x 0.44 x 0.10m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; üç satır Osmanlıca kitabe yatay olarak işlenmiştir. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱-.....مراد ثولان دواذر ۱۰۷۰
- ۲- بوکن بانه ایسه یارن سنه در
- ۳- سیلاhtar موتةزا باشا روحیچون

Transkripsiyon

- 1.Satır:Murad olan duadır sene 1070
- 2.Satır: Bugün bana ise yarın sanadır.
3. Satır: Silahtar Murtaza Paşa Ruhuçun

Türkçe Anlamı

- 1.Satır:Murad olan duadır sene H.1070-M.1654
- 2.Satır: Bugün bana ise yarın sanadır.
3. Satır: Silahtar Murtaza Paşa ruhu için

KATALOG NO : 4.2.2

ADI : 2 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO : 656

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 04.01.1961

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Koridor

TARİHİ : H.1087 M.1671

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 76

TANIMI : Süleyman Han Çeşmesi'ne ait olan kitabe, dikdörtgenformlu bir taştan oluşmaktadır. Sağlam durumda olan eserin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Yapı kitabesi, 0.58 x 0.47 x 0.10m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; bir yatay çizgi ile ayrılmış iki sıra Arapça kitabeleşlenmiştir. Arapça yazılar kabartma tekniği ile yazılmıştır. Yazı kuşakları arasında üç adet rozet kullanılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- جيشمه سليمان خان سياتنا حایل قلدى

٢- خير روحونا فاتحة ياکترم خير اتنا وفاتنا

١٠٨٧-٣

Transkripsiyon

- 1.Satır: *Çeşme Süleyman Han Seyatına Halil kıldı*
 2.Satır: *Ğayr Ruhuna Fatiha Yakarım Hayratına Vefatına*
 3. Satır : *H. 1087 M.1671*

Türkçe Anlamı

- 1.Satır: Çeşme Süleyman Han Seyatına Halil kıldı
 2.Satır: Hayır ruhuna Fatiha yakarım hayratına vefatına
 3. Satır: H.1087 M.1671

KATALOG NO : 4.2.3
ADI : 3 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 190
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 18.07.1941
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1158-M.1742
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 77

TANIMI

:Yapı kitabesi, dikdörtgen formlu bir taştan oluşmaktadır. Yüzeyindeki aşınmalara rağmen günümüze ulaşan eserin, bazı kısımlarında kırıklar yer alır.

Süleyman Paşa dönemine ait bir çeşmeye ait olan kitabe, 0.50 x 0.32 x 0.11 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; iki yatay çizgi içerisine alınmış üç satırFarsçakitabe bulunmaktadır. Altı bölüm içerisine yazılan kitabe kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- چشم حازرتی سلطان سولیمان \ مرشدی شراء ئیلی یجراش انحاری
- ۲- نیجه کوش نجاتی انحاقی بشن \ ابی کم کشت زبری ایوان سالسن
- ۳- تولودهاکیاجنب سو علی \ سولوفر سابک فن جوبیه موالاک خارفل ۱۱۵۸

Transkripsiyon

- 1.Satır: *Çeşme Hazreti Sultan Süleyman / Murşidi şeria ili icraş enharı*
 2.Satır: *Nice kuş necazatı inhakı başın/ Abı gem geşte ziri eyvan salısen*
 3. Satır : *Tevellüd..... hak..... yacip su Ali/ Sulufer sabık fen cuviye muallak ğarfel*
 1158

Türkçe Anlamı

- 1.Satır: Hazreti Sultan Süleyman Çeşmesi/ İlim şeriat murşidi
 2.Satır: Hak cezalarını dinlemek lazım/ Bir kayıp su salvasın eyvanında
 3. Satır: Doğum günü.....hak...Ali/ Eski sanatları..... muallak H.1158-M.1742

KATALOG NO : 4.2.4
ADI : 4 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 134
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 28.11.1936
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : H.1173-M.1757
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 43
FOTOĞRAF NO : 78
TANIMI :Eser, dikdörtgen formludur. Günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma mevcuttur.

Kitabe, 0.43 x 0.26 x 0.11 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; kabartma tekniği ile 'Elhamdulillah' yazılmıştır. Arapça kitabe sülüs tekniği ile yazılmıştır. Çerçeve köşelikleri zikzak şeklinde yapılarak esere hareketlilik katılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- الحمد لله

١١٧٣-٢

Transkripsiyon

1.satır: Elhamdulillah

2.satır: 1173

Türkçe Anlamı

1.Satır: Hamd Allah'adır.

2.Satır: H.1173-M.1757

KATALOG NO : 4.2.5

ADI : 5 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO : 596

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 10.04.1956

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Koridor

TARİHİ : H.1308-M.1892

MALZEMESİ : Kireç Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 79

TANIMI : Kitabe, dikdörtgen formlu bir taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma ve kırıklar mevcuttur.

Kitabe, 0.63x 0.74x 0.10 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; yatay yazılmış tek satır Arapça kitabe bulunmaktadır. Celi sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Arapça kitabedeharfler iri tutularak çerçeve içinde boş yer bırakılmamaya çalışılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- مكتب عدادية ملكية

١٣٠٨-٢

Transkripsiyon

1.satır: Mektebu İdadiye Mülkiye

2.satır: 1308

Türkçe Anlamı

1.Satır: Mülkiye İdadiye Mektebi

2.Satır: H.1308-M.1892

KATALOG NO : 4.2.6

ADI : 6 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO : 597

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 10.04.1956

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Koridor

TARİHİ : H.1308-M.1892

MALZEMESİ : Kireç Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 80

TANIMI : Dikdörtgen formlu bir taştan oluşan kitabenin, üst kısmı basık kemerli şekilde yapılmıştır. Günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Yapı kitabesi, 0.63x0.78 x 0.10 mölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; alanın orta kısımda Osmanlı tuğrası işlenmiştir. Sağ üst ve sol altta da Arapça kitabe bulunmaktadır. Yazılar kabartma tekniği ile yatay olarak işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- العثماني محمود خان بن عبد الحميد مظفر دائما

١٣٠٨-٢

Transkripsiyon

1.satır: El-Osmani- Mahmud Han Bin Abdulhamit MuzafferDaimen

2.satır: 1308

Türkçe Anlamı

1.Satır: Osmanlı Devleti- Mahmud Han Bin Abdulhamit Muzaffer Daimen

2.Satır: H.1308-M.1892

KATALOG NO : 4.2.7
ADI : 7 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : -
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: -
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : Rumi 1373
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 81

TANIMI :Yapı kitabesi, dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşmaktadır. Günümüze kırık bir şekilde ulaşan eserin, yüzeyi deformeolmuştur.

Eser; 0.25 x 0.44x 0.12 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; iki yatay çizgi içerisine işlenmiş üç sıra Arapça kitabe yer alır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- یازاری رومی ۱۳۷۳
 ۲- حسین مه زهار بك دلاله
 ۳- مجددا انشاء ایدلسن

Transkripsiyon

1.Satır: Yazarı- Rumi 1373

2.Satır:Hüseyin Mazhar Beyin delalet

3. Satır:*Müceddeden inşa edilsin*

Türkçe Anlamı

1.Satır:Yazarı-Rumi 1373

2.Satır: Hüseyin Mahir Beyin Delaletiyle

3. Satır:..... Yeniden inşa edilsin

KATALOG NO : 4.2.8
ADI : 8 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 128
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 13.02.1936
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 82

TANIMI : Dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşan yapı kitabesi; günümüze kırık bir şekilde ulaşmıştır. Eserin yüzeyinde aşınmalar yer alır.

Yapı kitabesi, 0.42 x 0.32 x 0.8 mölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; yatay çizgiler içerisine alınmış üç satır Arapça kitabe bulunmaktadır. Arapça yazılar kufi olup, kabartma tekniği ile yazılmıştır.

Eserin envanter bilgilerinden Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde yıkılan bir camiye ait olduğu belirtilmektedir. Kitabe;

Orijinal Metin

١- قل هو الله احد

٢- الله الصمد لم يلد ولم يولد

٣- ولم يكن له كفوا احد

Transkripsiyon

1.satır: kul hü vellahu ehad

2.satır: Allahüssamed Lem yelid ve lem yüled

3 satır: Ve lem yekün lehu küfüven ehad.

Türkçe Anlamı

1.Satır: De ki; O Allah bir tektir.

2.Satır: Allah eksiksiz, sameddir (Bütün varlıklar O'na muhtaç, fakat O hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğurmadı ve doğrulmadı.

3.Satır: O'na bir denk de olmadı

KATALOG NO : 4.2.9
ADI : 9 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 129
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 13.02.1936
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 83
TANIMI : Kitabe, dikdörtgen formunda bir taştan oluşmaktadır. Sağlam durumdaolan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma mevcuttur.

Eserin envanter bilgilerinden bir camiye ait olduğu belirtilen kitabe, 0.42 x 0.31 x 0.13m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; tek satırlık Arapça kitabe işlenmiştir. Kabartma şeklinde yapılan sülüs kitabenin alt ve üst kısmında geometrik bezemeler yer alır.

Kitabe;

Orijinal Metin

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Transkripsiyon

BismillahirRahmanirRahim

Türkçe Anlamı

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın adıyla başlarım.

KATALOG NO : 4.2.10
ADI : 10 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 137
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 13.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 44
FOTOĞRAF NO : 84
TANIMI :Yapı kitabesi, dikdörtgen formludur.Sağlam durumda olan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur.

Bir mescide ait olan kitabe, 0.53 x 0.29 x 0.10 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzüne; tek satır Arapça kitabe oyularak işlenmiştir. Arapça kitabenin alt kısmında oyularak yapılmış bitkisel bezemeler yer almaktadır. Süslemede; çiçek motifleri stilize dallar ile birbirine bağlanarak işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

المسجد و مبارك حاجي

Transkripsiyon

El Mescidul Mübarekun Hacı

Türkçe Anlamı

Hacı Mübarek Mescidi

KATALOG NO : 4.2.11
ADI : 11 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 138
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 13.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 45
FOTOĞRAF NO : 85
TANIMI :Yapı kitabesi, üçgen formlu küçük bir taştan oluşmaktadır. Eserin, yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur.

Kitabe, 0.53x 0.28x 0.13 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; eğik çizgi içerisine alınmış Arapça kitabe bulunmaktadır. Kabartma tekniği ile işlenen kitabenin üst kısmında tek sıra halinde stilize bitkisel süsleme yer almaktadır. Eserdeki deformeden dolayı kitabesi okunamayacak durumdadır.

KATALOG NO : 4.2.12
ADI : 12 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 140
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 13.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 46
FOTOĞRAF NO : 86

TANIMI : Yapı kitabesi, dikdörtgen formlu bir taştan oluşmaktadır. Günümüzde sağlam durumdaolan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma mevcuttur.

Kitabe, 0.51 x 0.31x 0.12 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; Arapça kitabeyatay olarak işlenmiştir. Küfi kitabe kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Eserdeki Arapça ayetten hareketle bir mescide ait bir kitabe olduğunu söyleyebiliriz. Kitabe;

Orijinal Metin

فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ

Transkripsiyon

Fe'la ted-ü mea-Allahi

Türkçe Anlamı

Artık Allah ile beraber başka birine dua etmeyin.(Cinn Süresi 18. Ayet)

KATALOG NO : 4.2.13
ADI : 13 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 142
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 13.03.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 47
FOTOĞRAF NO : 87

TANIMI

:Yapı kitabesi, dikdörtgen formunda küçük bir taştan oluşmaktadır. Günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur.

Kitabe, 0.49 x0.29 x0.20 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; Arapça kitabekabartma tekniği ile işlenmiştir. Arapça kitabenin alt kısmı ve sağ kenarında tek sıra stilize bitkisel bezemeler yer almaktadır. İç içe geçmiş çiçek motifleri bir dal ile birbirine bağlanmış şekilde kabartma tekniği ile işlenmiştir. Bu süslemelerle esere bir hareketlilik katılmıştır.

Kitabe;

Orijinal Metin

امروه.....بعمارته...

Transkripsiyon

Emere bi-imareti.....

Türkçe Anlamı

Yapılmasını emretti

KATALOG NO : 4.2.14
ADI : 14 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 181
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 28.06.1941
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 88

TANIMI : Kitabe, üçgen formlu kırık ikiparçadan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze kırık bir şekilde ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma yer alır.

Kitabe, 0.29 x0.30 x0.11m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; eğik bir çizginin ayırdığı alan içerisine Arapça kitabe yer almaktadır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile işlenmiştir. Arapça kitabenin üst kısmında stilize bitkisel bezemeler yer almaktadır. Bitkisel süslemeler ile Arapça harfler iç içe kullanılarak bir hareketlilik oluşturulmuştur. Alan boş bırakılmamaya çalışılmış; çiçek motifleri bir dal ile birbirine bağlanmış kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Orijinal Metin

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ..

Transkripsiyon

..... *La ilahe İlallah*

Türkçe Anlamı

.....Allah'tan başka İlah yoktur.

KATALOG NO : 4.2.15
ADI : 15No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 183
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : 28.06.1941
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 89
TANIMI : Eser, dikdörtgen formunda bir taştan oluşmaktadır. Sağlam durumda olan eserde, kısmi aşınma mevcuttur.

Yapı kitabesi, 0.46 x 0.20 x 0.15 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; Arapça kitabe bulunmaktadır. Arapça kitabe tek satır halinde yatay olarak işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

..... امره صلواته

Transkripsiyon

Emere selavatul

Türkçe Anlamı

Peygamberimize Salâvat istenmiştir.

KATALOG NO : 4.2.16
ADI : 16 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 360
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 30.11.1945
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 90

TANIMI : Dikdörtgen formlu olan eser günümüze sağlam ulaşmıştır. Eserin, yüzeyinde kısmi deforme yer alır.

Kitabe, 0.43 x0.67 x0.45 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ayrıca eserin arka kısmı derin bir oyukla ayrılmış ve düzgün olmayan bir yüzeye sahiptir. Eserin ön yüzünde; tek satır Arapça kitabe bulunmaktadır. Yatay olarak yazılanküfi kitabekabartma tekniği ile işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metni

ان زول مؤمن

Transkripsiyon

En zul Mu'minin

Türkçe Anlamı

Mümin olan anlamında

KATALOG NO : 4.2.17
ADI : 17 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 413
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 29.07.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 91

TANIMI :Dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşan ktabe günümüze sağlam ulaşmıştır. Eserin yüzeyindekısmi aşınma mevcuttur.

Kitabe, 0.54 x 0.34 x 0.26mölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; tek satır Arapça kitabe yatay olarakışlenmiştir. Kufi tarzda yazılmış olan kitabe, oyma tekniği ile işlenmiştir.

Orijinal Metin

بِسْمِ اللَّهِ

Transkripsiyon

Bismillah

Türkçe Anlamı

Allah'ın adıyla başlarım.

KATALOG NO : 4.2.18

ADI : 18 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO : 449

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 10.06.1949

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Kireç Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 92

TANIMI :Dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşan ktabe günümüze sağlam ulaşmıştır. Eserin yüzeyindekısmi aşınmamevcuttur.

Kitabe, 0.57 x 0.26 x 0.19 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; tek satır Arapça kitabe yatay olarakışlenmiştir. Kufi tarzda yazılmış olan kitabe, oyma tekniği ile işlenmiştir. Eserdeki deformeden dolayı kitabesi okunamayacak durumdadır.

KATALOG NO : 4.2.19
ADI : 19 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 489
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 25.10.1952
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Mermer Taşı
ÇİZİM NO : 48
FOTOĞRAF NO : 93

TANIMI

:Yapı kitabesi, dikdörtgen formludur.Günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur. Eserin sol üst kısmında kırıklar mevcuttur.

Kitabe, 0.29x0.39 x 0.5 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; iki kartuş içerisine alınmış dört satır Osmanlıca kitabe yer alır. Kitabe yatay olarak yazılmıştır. Sülüs kitabe kabarma tekniği ile işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱-ویلايتلار يكلمه دی سراپا زولمن زالمه
- ۲-ئىلاھين بات ايزن هقر كوشاقية امرانى سقره اولسن
- ۳- تراكى سايه ئى سولتان محمود خان خامسندة
- ۴- ديار بكرن افاندة تابيش فيدى اولسن

Transkripsiyon

1.satır: Vilayetler yıkılmadı ser apa zulmün zalimle

2.satır: İlahin ba'd ezin her kuşeye ümran-ı sera olsun

3.satır: Terakki (?) saye-i Sultan Mahmud Han Hamisinde

4.satır: Diyarbakır'ın afakında tabiş feda olsun

Türkçe Anlamı

1.satır: İller yıkılmadı ser apa zulmün zalimle

2.satır: İlahin basasının her köşeye ümran olsun

3.satır: Terakki sayesinde Sultan Mahmud Han Beşinci

4.satır: Diyarbakır'ın afakında tabiş feda olsun

KATALOG NO : 4.2.20
ADI : 20 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 636
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 19.12.1959
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 94

TANIMI : Kitabe, kare formunda bir taştan oluşmaktadır.

Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserin, yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur.

Yapı kitabesi, 0.35 x 0.35 x 0.11 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; bir satır Arapça kitabe bulunmaktadır. Arapça kitabe kabarma tekniği ile yazılmıştır. Yatay olarak işlenen Arapça kitabenin üst kısmında; geometrik bezemeler yer alır. Eserdeki deformeden dolayı süslemeleraşınmıştır. Oyularak işlenensüslemede küçük karelerden bir kompozisyon meydana getirilmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ الرَّسُولُ اللَّهُ

Transkripsiyon

1.satır: La ilahe ilallah, Muhammedün Resullullah

Türkçe Anlamı

Allah'tan başka ilah yoktur. Hazreti Muhammed (s.a.s.) Allah'ın Peygamberidir.

KATALOG NO : 4.2.21
ADI : 21 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 637
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 09.02.1959
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 49
FOTOĞRAF NO : 95
TANIMI : Dikdörtgen formlu kitabe; günümüze sağlam ulaşmıştır.Yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur.

Kitabe, 0.61x0.35 x 0.12 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; iki kartuş içerisine alınmış iki satır Arapça kitabe yer alır. Arapça kitabe kabarma tekniği ile yazılmıştır. Sülüs kitabe yatay olarak işlenmiştir.

Eserin envanter bilgilerinden hareketle Safa Camii Mah. yıkılan bir çeşmeye ait bir kitabe olduğu belirtilmektedir.

Kitabe;

Orijinal Metin

١- بنتوبه..... فالأذي اجر في سبيل الله

٢- الاول.....

Transkripsiyon

1.Satır: *netubu..... fellezi ecrun fisebilillah*

2.Satır: *evvel*

Türkçe Anlamı

1.Satır: Tövbe ediyoruz..... Öyleki Allah(cc) yolunda bir sevap vardır.

2.Satır: veya.....

KATALOG NO : 4.2.22
ADI : 22 No'lu Yapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO :
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 96

TANIMI :Yapı kitabesi, dikdörtgen formunda büyük bir taştan oluşmaktadır. Sağlam durumda olan eserin, yüzeyinde kısmi aşınma mevcuttur.

Kitabe, 0.50 x 0.74 x 0.10 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; Farsçakitabe bulunmektedir. Kitabe dört çizgi arasına sağ da ve solda beşer satır olup ortadan bir çizgi ile birbirinden ayrılmıştır. Kabarma tekniği ile yazılmış olan kitabe, yatay olarak işlenmiştir.

Eserin Farsça kitabesinden hareketle; çeşme ve su tabirlerinin geçmesinden dolayı bir çeşme kitabesi olabileceğini söyleyebiliriz.

Kitabe;

Orijinal Metin

- ۱- مستور فرخدان سجا فیخن فرن و \ انکیچ جو قدر حاجی ابراهیم اغا خونق
- ۲- وزیر ابزور ریجن حاسبین حی اریت \ افلو خوری بای اوای جت غاران اشکی
- ۳- مناسب حر محللپ خوب غویین ان دید \ ابل بی بو سو قان مسحوک حی بحتداین
- ۳- کحرمی مرا ام جوم اول ن بر جشمی سورنش \ بوو لیجون جشمی امانتی تشنکنی لیلی احبی
- ۳- للب و کاب ال غایر کلا و فی سوکنی تاخین \ اتننی سافی انک راحت مله ز حاجی علی باشا

Transkripsiyon

- 1.Satır sağ kısım: *Mesture Fereğdan seca feyğen fırın ve*
 1.Satır sol kısım: *Anke iç çu kedarı Hacı İbrahim Ağa ğunkın*
 2.Satır sağ kısım: *Vezir ebzur riçen hasiben hey ariyat*
 2.Satır sol kısım: *Aflu ğuri paye avaye çetğaran eşki*
 3.Satır sağ kısım: *Menasıb her mehellab hub ğuyin en did*
 3.Satır sol kısım: *Ebel bey bu su kan meshuk hey behtedayn*
 4.Satır sağ kısım: *Keherami mera em çun en de evvel ne ber çeşmi sevrenisa*
 4.Satır sol kısım: *Buve licun çeşmeyi emaneti tişnekani leylai ehya*
 5.Satır sağ kısım: *Lileb ve le kabe el ğayr kela ve fi sukni taiğın*
 5.Satır sol kısım: *Ataneni safi anke rahmete melez Hacı Ali Paşa*

Türkçe Anlamı

- 1.Satır sağ kısım: Ben yürek yakan sıcak bir fırında
 1.Satır sol kısım: Hacı İbrahim Ağa'nın Yüreğini yakan
 2.Satır sağ kısım: Ben çırılçıplak.....(?)
 2.Satır sol kısım: Aşk kan bir ten.....(?)
 3.Satır sağ kısım: Münasip.....(?)
 3.Satır sol kısım: Baba bey.....(?)
 4.Satır sağ kısım: Benim hazin haremim üstü kapalı değil
 4.Satır sol kısım: Çeşme kenarında emanet susuz olanları diriltecek
 5.Satır sağ kısım: Hayırlı kabe sakın tarihi bir yer
 5.Satır sol kısım: Hacı Ali Paşa bana verdi.....(?)

KATALOG NO : 4.2.23

ADI : 23 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO :

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Kireç Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 97

TANIMI : Kitabe, üçgen formunda iki parça taştan oluşmaktadır. Günümüze kırık parçalar halinde ulaşan eserin, yüzeyinde aşınmalar mevcut.

Yapı kitabesi, 0.13 x 0.32 x 12 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; kufi tarzda Arapça kitabe bulunmaktadır. Kitabe kabarma tekniği ile yatay olarak yazılmıştır. Arapça kitabenin alt kısmında bitkisel süsleme yer almaktadır. İç içe geçmiş kıvrık dallar arasına çiçek motifleri işlenmiştir. Bu süslemeler oyma ve kabartma tekniği ile yapılmış olup esere bir hareketlilik kazandırılmıştır.

KATALOG NO : 4.2.24

ADI : 24 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO :

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ:

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Kireç Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 98

TANIMI : Dikdörtgen formunda olan eser; günümüze kırık bir şekilde ulaşmıştır. Eserin, yüzeyinde kısmi aşınmamevcuttur.

Kitabe, 0.22 x 0.50 x 0.5 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde; bir satır Arapça kitabeişlenmiştir. Kufikitabe kabartma tekniği ile yatay olarak işlenmiştir. Kuşak şeklindeki kitabe kırık olduğundan dolayı okunamamıştır.

KATALOG NO : 4.2.25
ADI : 25 No'luYapı Kitabesi
ENVANTER SİCİL NO : 481
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 28.04.1952
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO :-
FOTOĞRAF NO : 99

TANIMI

:Dikdörtgen formunda oluşan kitabe; günümüze kırık iki parça halinde ulaşmıştır.Eser, parçalarının yüzeyinde aşınmalar mevcut olup kenarlarında kırık ve eksik parçalar bulunmaktadır.

Eserin birinci parçası; 0.42 x 0.35 x 0.9 m ölçülerindedir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde orta kısımda Arapça kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Bu Arapça kitabeyi çevreleyen üçgenler yan yana işlenmiştir.

Eserin ikinci parçası; 0.42 x 0.38 x 0.8 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde orta kısımda Arapça kitabe kabartma tekniği ile yazılmıştır. Küfi tarzdaki kitabeyi testere dişi motifleri çevrelemiştir.

KATALOG NO : 4.2.26

ADI : 26 No'lu Yapı Kitabesi

ENVANTER SİCİL NO : -

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ : -

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER :Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İdari Bölüm Koridor

TARİHİ : H.1180-M.1764

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 100

TANIMI : Kitabe, dikdörtgen formlu blok taştan oluşmaktadır. Günümüze sağlam ulaşan eserde, kısmi aşınma mevcuttur.

Çeşme kitabesi, 0.68 x0.37 x 0.12 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin üstü düz tutulmuştur. Yapı kitabesinin ön yüzünde: beş satır Arapça kitabeyatay olarak yazılmıştır. Sülüs kitabe kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Kitabe;

Orijinal Metin

۱-امل دار ایجون اسکندر.....ازم ایتی

۲- کی ایدار روحنه نابو حیات.....ایجری

۳- خیدا اول منبا براءه صفلهایجرین

۴- هم اول مرحوم روحن ابی کقفسار له ایده اروا

سنة ۱۱۸۰

Transkripsiyon

1.satır : *Emeli dariçun İskender... işrab ile azm etti*

2.satır: *Ki ede ruhuna abı hayat.....icra*

3.satır: *Huda ol menbaul bera safla icrayın*

4.satır: *Hem ol merhum ruhun abı kevserle ede erva*

5.satır: *sene 1180*

Türkçe Anlamı

1.satır : İskender emeli için.....azim etti.

2.satır:... Ruhuna hayat suyu....icra

3.satır: Hüda ol pınar(?)

4.satır: Hem ol merhum ruhuna cennette bir havuz

5.satır: Sene H.1180-M.1764

4.3 MİMARİ PARÇALAR

KATALOG NO : 4.3.1

ADI : 1 No'lu Mimari Parça

ENVANTER SİCİL NO : 170

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 08.09.1937

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Kireç Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 101

TANIMI :Mimari parça, dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Parça, 0.47 x0.33x 0.15 m ölçülerine sahip dikdörtgen bir formdadır. Eserin dış yüzü ve iki uzun kenarı sade tutulmuştur. Eserin bir yüzünde ise; 4 sıra mukarnas bezeme yer almaktadır. Yüzeyindeki aşınmalardan dolayı mukarnas bezemeler tahrip olmuştur, ayrıca eserde eksik ve kırık parçalar mevcuttur.

Mimari parçanın bir taç kapı ya da mihrap nişinin etrafını çevreleyen mukarnas bir bordüre ait olduğu düşünülmektedir.

KATALOG NO : 4.3.2
ADI : 2 No'lu Mimari Parça
ENVANTER SİCİL NO : 176
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 07.10.1937
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 51
FOTOĞRAF NO : 102
TANIMI : Kare formunda küçük bir taştan oluşan eser sağlam durumdadır. Mimari parçanın iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Mimari parça, 0.23 x 0.20 x 0.14 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; kabartma şeklinde yapılmış geometrik bir motif yer almaktadır. Süslemede bir daire içerisine alınmış altı kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Altı kollu yıldızın ortasındaki altı köşeli yıldızın yüzeyine yerleştirilerek hareketlilik oluşturulmuştur.

Mimari de pano olarak kullanıldığını düşündüğümüz eserin hangi tarihte yapıldığı ve ait olduğu yapı konusunda bir fikir sahibi olamıyoruz.

KATALOG NO : 4.3.3
ADI : 3 No'lu Mimari Parça
ENVANTER SİCİL NO : 396
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 22.03.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 52
FOTOĞRAF NO : 103
TANIMI : Mimari parça, dikdörtgen formunda küçük bir taştan oluşmaktadır. Eseriniç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Mimari parça, 0.35 x0.22 x0.11 m ölçülerine sahiptir. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Bir köşesi oyuk parçanın ön yüzünde stilize bitkisel kompozisyona yer verilmiştir. Rumili süslemelerde kıvrık dallarla birbirine bağlanan hatai ve stilize lale motiflerine yer verilmiştir. Parçanın bir kenarında zikzak çizgilerin kesişerek oluşturduğu geometrik bir kompozisyondan kesit yer almaktadır.

Mimari de pencere üstü süslemesi olarak kullanıldığını düşünmekteyiz.

KATALOG NO : 4.3.4
ADI : 4 No'lu Mimari Parça
ENVANTER SİCİL NO : 397
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 22.03.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Bazalt Taşı
ÇİZİM NO : 53
FOTOĞRAF NO : 104
TANIMI : Eser, küçük bir taştan oluşmaktadır. Parçanın iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyette olup bazı kısımları kırıktır.

Mimari parça, 0.40 x 0.34 x 0.11 m ölçülerine sahip olup, üçgene yakın bir formdadır. Eserin dış yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Eserin ön yüzünde ise; kabartma şeklinde geometrik bezemeler yer almaktadır. Süslemede ters düz devam eden yarım daireler yatay ve dikey eksenlerde kesişerek kompozisyonu tamamlamaktadır. İç içe geçmiş dalga motifi süslemeleri eserin ön yüzünün tamamında yer almış durumdadır. Dalga motifleriyle hareketli alan oluşturularak bir kompozisyon meydana getirilmiştir.

Mimaride pano olarak kullanılıp alana hareketlilik katmak amacıyla kullanıldığını düşünmekteyiz.

KATALOG NO : 4.3.5
ADI : 5 No'lu Mimari Parça
ENVANTER SİCİL NO : 407
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 16.06.1948
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : -
FOTOĞRAF NO : 105

TANIMI :Mimari parça, dikdörtgen formlu küçük bir taştan oluşmaktadır. Geneli itibariyle günümüze sağlam ulaşan eserin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir.

Parça, 0.35 x 0.21 x 0.13 m ölçülerine sahip dikdörtgen bir formdadır. Eserin dış yüzü ve iki uzun kenarı sade tutulmuştur. Eserin bir yüzünde ise; 2 sıra mukarnas bezeme yer almaktadır. Yüzeyindeki aşınmalardan dolayı mukarnas bezemeler tahrip olmuştur, ayrıca eserde eksik ve kırık parçalar mevcuttur.

Mimari parçanın bir taç kapı ya da mihrap nişinin etrafını çevreleyen mukarnas bir bordüre ait olduğu düşünülmektedir.

.

KATALOG NO : 4.3.6
ADI : 6 No'lu Mimari Parça
ENVANTER SİCİL NO : 631
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: 10.08.1959
İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013
BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ : -
MALZEMESİ : Kireç Taşı
ÇİZİM NO : 54
FOTOĞRAF NO : 106

TANIMI : Eser, dikdörtgen formlu blok taş parçadan meydana getirilmiştir. Parçanın iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyette olup bazı kısımları kırıktır.

Mimari parça; 0.55 x 0.81 x 0.17 m ölçülerindedir.Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde ise; kabartma şeklinde bir aslan figürü işlenmiştir. Ön ayakları üzerine çökmüş biçimde oturarak tasvir edilen aslanın, kuyruğu yukarı kıvrılarak sırt üzerinde devam ettirilip rumi şeklinde sonlanmaktadır. Aslanın yüz hatları şematik olarak betimlenmiştir. Kulakları yarım daire iki kabartı olarak işlenmiştir. Göz iri badem şeklinde, ağız açık durumdadır. Burun detayları belirgindir. Sırtın başa yakın kısmında sgraffito tekniği ile yelpaze yaprak şeklinde yeşeller işlenmiştir.

Mimari yapılarının dış cephesinde kullanıldığını düşünmekteyiz.

KATALOG NO : 4.3.7

ADI : 7 No'lu Mimari Parça

ENVANTER SİCİL NO : 19

MÜZEYE GELİŞ TARİHİ: -

İNCELEME TARİHİ : 19.10.2013

BULUNDUĞU YER : Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

TARİHİ : -

MALZEMESİ : Bazalt Taşı

ÇİZİM NO : -

FOTOĞRAF NO : 107

TANIMI : Mimari parça; dikdörtgen formlu büyük blok taş parçasından meydana getirilmiştir. Günümüze sağlam durumda olan eserin kenarlarında ve yüzeyinde kırılma ve aşınmalar meydana gelmiştir.

Mimari parçanın ölçüleri; 0.36 x 0.82 x 0.36 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Ön yüzünde ise; iki aslan karşılıklı olarak oyma tekniği ile işlenmiştir. Profilden verilen figürler birbirine koşar vaziyette ayaklarını ileriye uzatmıştır. Ayakları belirgin olan figürlerin Kuyruklar sırtın üstünde geriye dönerek devam etmekte ve küçük bir oyuk şeklinde sonlanmaktadır. Sırtın boyun kısmına yakın kesimde yukarı doğru uzanan saç örgüsü şeklinde bir betimleme yer almaktadır. Gözleri basit yuvarlak çukurlar şeklindedir. Başın üst kesiminde kısa kulaklar bulunmaktadır. Burun iri tutulmuş, ağız çizgi şeklinde betimlenmiştir. Gövde sade tutulmuştur.

İki aslanın ön ayaklarının birleşme kısmında küçük bir daire içerisine alınmış bir gülbezek işlenmiştir. Bu motifin hemen üstünde bir oyuk yer almaktadır.

Mimari de dış cephede kullanıldığını düşünmekteyiz.

KATALOG NO	: 4.3.8
ADI	: 8 No'lu Mimari Parça
ENVANTER SİCİL NO	: 447-448
MÜZEYE GELİŞ TARİHİ	: 20.05.1949
İNCELEME TARİHİ	: 19.10.2013
BULUNDUĞU YER	: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu
TARİHİ	: -
MALZEMESİ	: Bazalt Taşı
ÇİZİM NO	: -
FOTOĞRAF NO	: 108

TANIMI : Eser, dikdörtgen formlu iki taştan oluşmaktadır. Eserin, iç ve dış yüzleri kısmen aşınmış vaziyettedir. Ayrıca eserde eksik ve kırık parçalar mevcuttur.

Mimari parçanın sol kısmındaki parça; 0.50 x 0.30 x 0.37 m ölçülerinde olup, sağdaki parçası; 0.45 x 0.30 x 0.37 m ölçülerindedir. Eserin arka yüzü ve kenarları sade tutulmuştur. Parça, bir yere monte edilmek üzere dışarı çıkıntı yaptığı görülmektedir. Eserin yan yüzleri pahlandırılmış ve içe doğru kavis yapılmış şekildedir. Ön yüzünde; orta kısımda çift başlı kartal figürü kabartma tekniği ile işlendiği görülmektedir. Figürün ağız, gaga ve boyun kısımları horozu da andırmaktadır.

Mimari parçada, figürde vücut cepheden verilmiştir. Kanatlar açık vaziyettedir. Başlar açık kanatlara doğru eğik durumdadır. Figürde başlar belirgin, ağızlar açık durumdadır. Gözler küçük tutulmuş damla oyuk şeklinde yapılmıştır. Yanaklar sarkık durumdadır. Boyun hatları sade tutulmuştur. Kanatlar sgraffito tekniği ile yelpaze yaprak şeklinde işlenmiştir.

Mimari de yapının duvar cephesinde kullanıldığını düşünmekteyiz.

5. DEĞERLENDİRME

5.1. MEZAR TAŞLARI

5.1.1. Tipolojik Özellikler

Çalışmamıza konu olan mezar taşlarını, tipoloji bakımından şahideli mezarlar, sandukalı mezarlar ve koç-koyun ve at şeklindeki mezarlar olarak üç bölümde incelemek mümkündür.

5.1.1.1. Şahideli Mezar Taşları

İslamiyet'te vefat eden Müslümanın mezarına taş kitabe ve ayaktaşı dikme geleneği yoktur. İnsanı ölümünden sonra anıtlıştıran somut taş simgeler ve yapılar meydana getirme düşüncesi, bu geleneğin İslamiyet öncesi Türk kültüründeki “*Ata Kültü*”nden ve özellikle Şamanizm inancından geldiğini ortaya koymaktadır.³⁵

İslam kültüründe mezar taşları, kabrin baş ve ayak tarafında bulunur. Bu taşlardan baş taraftakine “*baş taşı*”(baş şahidesi), ayak taraftakine de “*ayak taşı*”(ayak şahidesi) adı verilir. Bazen baş taşı tek başına olabildiği gibi, ikisi beraber de bulunabilir.³⁶

Çalışma konumuzun yer aldığı Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki bütün şahideler Anadolu mezar taşlarının özelliklerini teşkil eden ve Anadolu'nun mütevazı örnekleri ile benzerlik gösterir.

Müzedeki mezar taşlarının büyük bölümü baş şahidesi olarak kullanılan örneklerdir. Bu şahideleri tipolojik olarak dört ayrı başlıkta incelemek mümkündür.

³⁵A. R. Özcan, “Mezar Tasları Üzerindeki Sembolik İfadeler”, *Kaybolan Medeniyetimiz, Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Tasları*, İstanbul, 2000, 27.

³⁶ Özcan, a.g.m., 27.

Üstü Düz SonlananDikdörtgen Şahideler: Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde' ki mezar taşlarında en çok kullanılan tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserlerin üst kısmı düz yapılmıştır. (4.1.5,4.1.17,4.1.19,4.1.22, 4.1.28,4.1.29,4.1.30, 4.1.36, 4.1.37, 4.1.39, 4.1.43, 4.1.44, 4.1.45, 4.1.46,4.1.47, 4.1.48, 4.1.49, 4.1.50, 4.1.51, 4.1.52,4.1.53, 4.1.54, 4.1.55, 4.1.56)

Üstü Kaş Kemer Formunda Sonlanan Şahideler: Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde'ki şahidelerde kullanılan diğer tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Şahidenin üst kısmı kaş kemer formunda sonlanmaktadır. (Kat. No:4.1.2, 4.1.4, 4.1.6, 4.1.10, 4.1.11, 4.1.12, 4.1.15,4.1.16, 4.1.18, 4.1.34)

Üstü Oval Sonlanan Dikdörtgen Şahideler: Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde'ki şahidelerde kullanılan diğer bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Şahidenin üstü hafif ovalleştirilerek yapılmıştır. (Kat.No:4.1.3, 4.1.7,4.1.8,4.1.21,4.1.27, 4.1.38)

Üstü Üçgen SonlananDikdörtgen Şahideler: Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde'ki şahidelerde kullanılan diğer bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Şahidenin üst kısmı üçgen şeklinde sonlanarak yapılmıştır. (Kat. No:4.1.9,4.1.24)

5.1.1.2. Sandukalı Mezar Taşları

Sandukalar iki bölüm halinde düzenlenirler. Alt bölümde, içinde ölünün koyulduğu bir çukur bulunur. Bu çukurun üzeri, sal taşları kapatılarak sanduka için zemin hazırlanır. Sandukalar da kendi içlerinde çeşitlilik gösterirler. Bazen de sal taşları ile sanduka arası belirli yükseklikte tutlarak sandukanın kaide kısmı oluşturulur.³⁷

³⁷ A. Uluçam, *Erciş-Çelebibağ'ındaki Mezar Taşları, Van Gölü Çevresi Kültür Varlıkları Sempozyumu Bildirileri*, Van,1996,87.

Kataloğa aktardığımız mezar taşlarından 7 tanesi sanduka örneğidir. Sandukalar dikdörtgen prizma formudur. Yekpare olarak yapılsandukalarındaki yüzeyleri işlemelidir.(Kat. No: 4.1.19, 4.1.20, 4.1.25, 4.1.40, 4.1.42, 4.1.44, 4.1.47)

5.1.1.3 . Koç-Koyun ve At Şeklindeki Mezar Taşları

Koç-koyun ve at şeklindeki mezar taşlarına Türk sanatı tarihinin en erken devirlerinden günümüze kadar Türk coğrafyasının birçok yerinde rastlanılmaktadır. Bu mezar taşları Asya ve Anadolu ekseninde adeta Türklerin Orta Asya ve İç Asya'dan Anadolu topraklarına uzanışlarını göstermektedir.³⁸

Orta Asya'da milattan önceki dönemlerde, Türklerin eliyle meydana getirilen ve “Avrasya üslubu” olarak isimlendirilen, Türk sanat eserleri ve bunların içerisindeki koyun, koç ve at biçimli mezar taşları, üslubu kendi içinde değerlendiren “hayvan üslubunun” bir devamı olarak Anadolu'ya aktarılmıştır.³⁹

Anadolu'da Türklerin yaşadığı pek çok bölgede görülen koyun, koç ve at biçimli mezar taşları, özellikle Türklerin Anadolu'ya geçiş yaptıkları ilk yerleşim yerleri olan Doğu Anadolu'da yoğunluk kazanmakla birlikte, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde de görülebilmektedir. Tunceli, Erzurum, Erzincan, Kars, Ardahan, Rize, Van, Muş, Bingöl, Diyarbakır, Iğdır ve Ağrı başta olmak üzere, Anadolu'nun pek çok yerinde at, koç, koyun heykeli şeklinde mezar taşlarına tesadüf etmek mümkündür.⁴⁰

Koç-koyun ve at şeklindeki mezar taşlarının özellikle Doğu Anadolu bölgesinde yoğunluk göstermesi bazı bilim adamları tarafından Anadolu'daki koç-koyun ve at şeklindeki mezar taşlarının bu bölgede hüküm sürmüş Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmen Devletleri'ne ait oldukları fikrini doğurmuştur. Yine Fuat Köprülü, Mükrimin Halil Yinanç ve Osman Turan gibi bazı ilim adamları,

³⁸ Y. Çoruhlu, *At ve Koç/Koyun Şekilli Mezar Taşlarının Sembolizmi*, c.16., İstanbul, Ekim 2001, 94.; İ. İgit, *Tunceli Mezar Taşları*, (Basılmamış YLT), Van, 2012, 228.

³⁹ Çoruhlu, a.g.e., 35.

⁴⁰ İgit. a.g.t., 231.

Akkoyunlular'ın bayraklarında “koyun” resmi bulunduğunu kaydetmişlerse de; bunu ispat edecek somut bir veriye bugüne kadar rastlanmamıştır.⁴¹

Müzedeki koç-koyun ve at şeklindeki mezar taşlarının (Kat No.:4.1.57, 4.1.58, 4.1.59) ortak noktaları; ayakta dik bir duruş sergileyip, iki bacak arasının açık olması ve sade bir görüntü sergilemeleridir. Anadoluda; Tunceli, Erzurum, Erzincan, Kars, Ardahan, Rize, Van, Muş, Bingöl, Diyarbakır, Iğdır ve Ağrı'da benzer eserler mevcuttur. (Fot.125,126,127,128,129,130,131,132,133,134,135,136,137,138,139)

5.1.2 Malzeme ve Teknik

Anadolu'da ilk dönemlerden itibaren kullanılan taş, hemen her dönemde ana malzeme konumundadır. Bunun nedeni taşın coğrafi konumu ve jeolojik yapısı nedeniyle Anadolu'da bol bulunmasıdır. Ayrıca yerli ustaların taşı işlemeye karşı yatkınlıkları ve taşın, belli üretim koşulları gerektirmemesi de bu derece yoğun kullanılmasında etkili olmuştur.⁴²

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde yer alan şahide ve sandukalarda mimaride de yoğun kullanılan bazalt taşı kullanılmıştır (Kat. No.4.1.1, 4.1.2,4.1.3 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7, 4.1.8, 4.1.9, 4.1.10, 4.1.11, 4.1.12, 4.1.13,4.1.14, 4.1.15, 4.1.16, 4.1.18, 4.1.19, 4.1.20, 4.1.21, 4.1.22, 4.1.23,4.1. 24, 4.1.25, 4.1.28, 4.1.29, 4.1.30, 4.1.31,4.1. 32, 4.1.34, 4.1.35, 4.1.37, 4.1.38, 4.1.39, 4.1.40, 4.1.41, 4.1.42,4.1.44, 4.1.45, 4.1.46, 4.1.47, 4.1.48, 4.1.49, 4.1.50, 4.1.51, 4.1.52, 4.1.53,4.1.54, 4.1.55, 4.1.56).

Bazalt taşının gözenekli ve gözeneksiz olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Gözenekli taş, işlenmesi kolay yumuşak bir özellik gösterirken, gözeneksiz taş daha sert bir yapıya sahiptir. Renkleri griden siyaha değişen bazalt, Diyarbakır'daki İslam dönemi yapılarında işlev ve boyut farkı gözetilmeksizin hemen hemen bütün yapıların asıl malzemesi konumundadır. Gözeneksiz bazalt, yapısı itibarıyla bozulmaya ve dolayısıyla deforme olmaya daha yatkın bir özellik taşımaktadır.

⁴¹ İgit. a.g.t., 232.

⁴² Ö. Bakırer, “Anadolu Mimarisi'nde Taş ve Tuğla İşçiliği”, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, Ankara;1973,256.

Bazalt, sağlamlığına karşın işlenmesinin zorluğu nedeniyle süslemeye çok elverişli değildir.⁴³ Müzedeki mezar taşlarına baktığımızda malzemesi bazalt olan eserlerde süslemeye pek yer verilmemesi de malzemenin mimarideki kullanım şekliyle paralel bir nitelik taşır.

Mezar taşlarında kullanılan ikinci taş çeşidi kireç taşı olarak bilinen kalker taşıdır. (Kat No; 4.1.17, 4.1.26, 4.1.27,4.1.32, 4.1.33,4.1.43,4.1.59)

Kalker, Anadolu'da en fazla bulunan taş çeşididir. Rengi sarıdan griye kadar değişen pek çok çeşidi bulunan bu taş özellikle İç Anadolu'da yoğun olarak görülmektedir.⁴⁴ Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde de özellikle süsleme programı yoğun olan taş eserlerinde kullanılan kalker taşı, bazalta oranla daha az sayıda eserde uygulanmıştır.

Mezar taşının malzemesinin seçilmesinin ardından form kazanmasında etkili olan etmen uygulanan tekniktir. Kullanılan taşçı aletleri yardımıyla, uygulan yapım tekniklerinin yanısıra; süslemede genel olarak oyma-kabartma ve kazıma teknikleri yoğun olarak kullanılmıştır. Bu teknikler mezar taşlarında tek başına kullanılabildikleri gibi aynı mezar taşı üzerinde birden fazla tekniğin uygulandığı örneklerde mevcuttur.

Çoğu zaman kullanılan malzemenin cinsine göre de değişebilen bu teknikler mezar taşlarının formlarını ve süsleme meydana getirdiği gibi mezar taşları üzerindeki kitabelerde de kullanılarak seçilen yazı karakterlerine uygun harflerin oluşmasını sağlar. Kitabelerin oluşmasında yoğun olarak oyma-kabartma tekniği kullanılmıştır.

Mezarlarda uygulanan diğer yöntem ise kazıma tekniğidir. Muhtemelen sivri uçlu aletler kullanılarak, taşın yüzeyinde uygulanmak istenen bezeme ya da motif kazılarak çizilir.⁴⁵ Çalışma konumuz dâhilindeki mezarlarda genellikle şahidelerin ön

⁴³ G. Baş.,*age.*,252.

⁴⁴ S. Ögel, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987, 3.

⁴⁵ M. Sözen- U. Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1999, 127.

yüzlerinde, kitabe yazılarında kazıma tekniği kullanılmıştır. Bazı mezar taşlarında bezemeye uygulanan birkaç örnek de mevcuttur. (Kat.No: 4.1.31, 4.1.32,4.1.38, 4.1.48,4.1.58)

Bu örneklerimiz dışında kazıma ve kabartma tekniklerinin aynı anda mezar taşlarına tatbik edilmiş örnekler de mevcuttur. Bu eserlerde hemen hemen tüm süsleme kompozisyonları kabartma tekniğinde yapılmış olup kazıma tekniği daha çok şahidelerin ön yüzlerine ve iç yüzlerindeki kitabe metinlerinin belirli kısımlarında görülebilmektedir. (Kat.No: 4.1.17, 4.1.31, 4.1.32, 4.1.43,4.1.52, 4.1.53,4.1.55)

İncelenen bir sandukada (Kat.No: 4.1.42) kabartma ve kazıma tekniği birlikte kullanılmıştır. Özellikle süslemenin şekillenmesinde kabartma tekniği önemli unsur olarak dikkat çekmektedir.

Çalışmamızın katalog kısmındaki mezar taşlarının hemen tamamında süsleme unsurlarının şekillendirilmesinde oyma-kabartma tekniğinin görülebilmektedir.(Kat. No.4.1.1, 4.1.6, 4.1.13, 4.1.17, 4.1.19, 4.1.20, 4.1.25, 4.1.31,4.1. 32, 4.1.37, 4.1.39, 4.1.40, 4.1.41, 4.1.42,4.1.43, 4.1.44, 4.1.45, 4.1.46, 4.1.47, 4.1.49, 4.1.50, 4.1.51, 4.1.52, 4.1.53,4.1.54, 4.1.55, 4.1.56).

5.1.3 Mezar Taşlarında Kitabeler

Kitabeler sadece mezarın ait olduğu kişi ile ilgili bilgiler vermekle kalmayan, bazen o insanın ölüm nedenini, bazı özelliklerini, sosyal statüsünü belirten belgelerdir.⁴⁶

Çalışma konumuzu oluşturan mezar taşları kitabe içerikleri ile yapıldıkları dönemlere ilişkin bilgiler sunan tarihi belge niteliği taşırlar. Genel anlamda mezardaki medfunaya ait kimlik bilgileri, ölüm, cinsiyet, tarih, dua, yakarış gibi bilgilerin bulunduğu bu taşlarda ayrıca Kur'an-ı Kerim'den bazı Ayet-i Kerimelere

⁴⁶ K. Pektaş, *Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Ankara, 2001, 89.

rastlamak mümkündür. İncelediğimiz mezar taşlarından iki tanesinde ihlâs suresi geçmektedir. (Kat. No:4.1.31, 4.1.33) İncelediğimiz mezar taşlarından bir tanesinde şiir geçmektedir. (Kat. No: 4.1.5)

Mezar taşlarında kitabelere dayalı olarak tespit edilen en erken tarih 17.yy'a en geç tarih ise 20.yy'a aittir. İncelenen mezar taşları içinde 17.yy'a ait bir eser (Kat. No: 4.1.1), 18.yy'a ait on eser (Kat.No: 4.1.2, 4.1.3, 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7,4.1.8, 4.1.9, 4.1.28, 4.1.30), 19.yy'a ait üç eser (Kat. No: 4.1.10, 4.1.11, 4.1.29), 20.yy'a ait beş eser (Kat. No: 4.1.12, 4.1.13, 4.1.14, 4.1.15, 4.1.16) tespit edilmiştir. Bazı mezar taşlarında tahribattan dolayı tarih okunamamıştır. Yapılan bu tespitlere göre incelenen mezar taşlarının tamamı Osmanlı dönemine tarihlenen örneklerdir.

Kitabelerde geçen erkek isimleri: Hasan Paşa, Mustafa Ağa, Muhammed, Mustafa, Ali, Abdul Kadir Efendi, El Hüseyin Ağa Emirzade, Molla Yusuf, Hacı Halil Efendi, El Hacı Ebubekir Ağa, Abdul Ğaffur Ağa, Abdullah, Said, Halil Bey, Abdullah Mahmut Efendi'dir. Bu isimlerin çoğunluğu halktan kişilerdir. Sosyal statüsü olan ağaların mezar taşları biraz daha özenli yapıldığı görülmektedir. (Fot.: 8,14,15) Muş ilinin Bayındırlık Sülalesinden Halil Bey'e ait (Kat.No: 4.1.17) (Fot.22,23) mezar taşının daha itinalı yapıldığı görülmektedir. İlmiye mensuplarına ait tek mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşında ise kalite düşüklüğü görülmektedir. (Fot. 13)

Mezar taşıkıtabelerinde geçen kadın isimleri ise: Hadice Hatun, Fatıma Hatun, Cemile Hatun, Abide Hatun isimleridir. İncelediğimiz mezar taşlarında yer ismi tespit edilmemiştir.Bayan mezar taşları erkek mezar taşları gibi genelde halktan kişilerdir. Genelde kaş kemer formunda yapılan mezar taşları erkek mezar taşlarından biraz daha özenli yapıldığı görülmektedir. (Fot. 11,17, 32)

Genellikle bir kartuş içerisine alınan mezar taşlarında; yazı kenarlarında süslemeye pek yer verilmemiştir. Yazılar genel olarak yatay olarak yazılmıştır. Kullanılan yazı dili Arapça, Osmanlıca ve Farsça olmuştur. İncelediğimiz mezar

taşlarında sadece bir tanesinde Farsça yazı dili olarak kullanılmıştır. (Kat. No: 4.1.5) Burada bir şiirle duygular dile getirilmeye çalışılmıştır. İki mezar taşında ise Osmanlıca kullanılmıştır. (Kat. No: 4.1.13, 4.1.34) Bunun dışında kalan kitabeli mezar taşlarında Arapça kullanılmıştır. Yazılar sülüs, talik ve küfi tarzıdır. Küfi tarzda yazılan üç esere yer almıştır. (Kat. No: 4.1.27, 4.1.32, 4.1.33) Talik yazı da iki örnekte karşımıza çıkmaktadır. (Kat. No: 4.1.34, 4.1.35) Talik ve küfi yazı kullanılan eserlerde tarih tespit edilmemiştir. Diğer kitabeli mezar taşı örneklerinde sülüs yazı kullanılmıştır. (Kat. No: 4.1.1, 4.1.2, 4.1.3, 4.1.14, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7, 4.1.8, 4.1.9, 4.1.10, 4.1.11, 4.1.12, 4.1.13, 4.1.14, 4.1.15, 4.1.16, 4.1.17, 4.1.18, 4.1.19, 4.1.20, 4.1.21, 4.1.22, 4.1.23, 4.1.24, 4.1.25, 4.1.26, 4.1.28, 4.1.29, 4.1.30, 4.1.31)

Mezar kitabelerin düzeni hakkında standartlaşan bir kural bulunmamaktadır. Sadece mezarda yatan şahsın adını, fatiha kelimesini ve tarih ibaresini içeren sade ve kısa kitabeler olduğu gibi, (Kat. No: 4.1.2, 4.1.3, 4.1.44, 4.1.6, 4.1.7, 4.1.8, 4.1.9, 4.1.10, 4.1.11, 4.1.14, 4.1.15, 4.1.18) daha fazla konuyu ihtiva eden kapsamlı ve uzun kitabeler (Kat. No: 4.1.5, 4.1.12, 4.1.13, 4.1.17, 4.1.35) de mevcuttur. Sadece duanın veya ayetin yer aldığı kitabeler (Kat. No: 4.1.27, 4.1.31, 4.1.33) mevcut olup yazının olmadığı sadece motiflerin yer aldığı (Kat. No: 4.1.37, 4.1.38, 4.1.39, 4.1.41, 4.1.42, 4.1.43, 4.1.45, 4.1.46, 4.1.47, 4.1.48, 4.1.49, 4.1.50, 4.1.51, 4.1.52, 4.1.53, 4.1.54, 4.1.55, 4.1.56, 4.1.58) mezar taşları da bulunur. Benzer özellikleri gösteren mezar taşı şahidelerine Siirt, Bitlis, Konya ve Mardin’ de rastlanmıştır. (Fot.: 109, 110, 111, 112, 113)

Mezar taşları üzerinde ölen kişi için dua (**Fatiha**) isterken El Fatiha, Ruhuna El Fatiha ibareleri yer almaktadır. ‘Başlangıç’ manasına gelen fatiha; Kuran’ı Kerimin birinci suresidir. Fatiha suresinin okunduğunu bildiren bir ifadedir.⁴⁷ İncelemiş olup kataloga aktardığımız 24 mezar taşında tespit edilmiştir.

Erkek mezarlarında ‘**el merhum, el mağfur**’ ibaresi yer almaktadır. Kadın mezarlarında ise ‘**el merhume, el mağfure**’ ibareleri yer almaktadır.

⁴⁷E. Baş, *Edirne Beylerbeyi Camii Haziresi’nde Bulunan Mezar Taşları*, Edirne, 2009, 566.

Mezar kitabelerinin bir çoğunda ilk satırda **“hüvel baki”** (sonsuz olan O’dur), ibaresi geçmektedir. Genellikle **“heza merged”** (bu mezar) ikinci satırda yer almaktadır. Genellikle son satırda Fatihadan sonra vefat eden şahsın ölüm yılı Hicri olarak yazılmıştır.

Mezar kitabelerinde geçen “efendi, emir, muhtar, ağa, paşa, hatun, molla, şehid, bey,hacı ” gibi tanımlamalar kabir sahiplerinin toplum içindeki sosyal statülerinin vurgulamasının yanı sıra o bölgenin siyasi ve toplumsal yapısınada ışık tutacak veriler sunmaktadır.Halktan kişiler ile sosyal statüleri olan ağa, bey ve efendilerin mezar taşları arasında kalite farkı olduğu görülmektedir.

5.1.4. Süsleme Özellikleri

Mezar taşlarındaki süslemeleri, bitkisel süslemeler, geometrik süslemeler, figürler, yazı ve nesne tasvirleriolarak gruplandırmak mümkündür. Mezar taşlarında nesne tasvirleri yoğun olarak kullanılmış olup, figürler, bitkisel süslemeler ve geometriksüslemeler de bazı örneklerde kullanım alanı bulmuştur. Şahidelerin genellikle ön yüzlerinde yer alan süslemeler sandukalarda dağınık bir düzenleme anlayışı ile uygulanmıştır.

5.1.4.1. Bitkisel Süslemeler

Türk-İslam sanatında sevilerek uygulama alanı bulan bitkisel motifler, doğada bulunmayan ya da stilize edilerek kullanılan motiflerin yanında, doğada bulunan ağaç, çiçek, kıvrık dal, gül, yaprak gibi natüralist kullanımlardan meydana gelmektedir.

Tezimiz kapsamına giren eserlere baktığımızda bitkisel süsleme olarak; rumi, kıvrık dal, yaprak, çiçek ve gülbezek kullanılmıştır.Şahidelerde ve sandukalar üzerinde kullanılan bitkisel motifler yerine göre biçimlendirilmiştir. Örneğin bir köşeyi dolduracaksa o köşenin sekline uygun biçimde düğümlerle birleştirilerek

yapılmıştır. Dikey ve yatay biçimde düzenlendiği zaman ise genellikle helozonik biçimde kıvrık dallar arasına rumiler yerleştirilmiştir.

Rumi Motifi

Süsleme açısından önemli bir yere sahip rumiler yüzeyde kıvrık çizgiler ile hareketi sağlayan öğelerdir. Palmetler ise süslemede rumi dalları arasında kalan boşlukları dolduran hareketsiz dolgu motiflerdir.⁴⁸

Kelime anlamı “Anadolu, Anadolu’ya mensup” olan rumi, Türk tezyini sanatlarında kullanılan başlıca motiflerdendir.⁴⁹ Bu motifinin kaynağı konusunda üç görüş hâkimdir; yarım palmet motifinden⁵⁰ meydana geldiği belirtilen görüş, zoomorfik karakterli⁵¹ olduğu belirtilen görüş ile kaynağının Anadolu'ya ait demek olan ve genel olarak çatallı, ucu sivri yaprak motifine verilen ad olduğu belirtmektedir.

Zoomorfik karakterin en açık dayanağı Orta Asya Pazırık kurganında yapılan kazılar neticesinde bulunan M.Ö. 4. ve 3. yy. lara ait birçok eşya üzerindeki hayvan figürlerine dayandırılmaktadır. Zira bu eşyalar üzerindeki desenler, rumi motifini hazırlayıcı nitelikte motifler olarak kabul edilir.⁵²

Bu bezeme unsuru ile ilgili en eski belge ise, 9. ve 10. yy. da Uygurlara ait bir freskte bulunan ejder figürünün kanatlarındaki rumiye benzetilen motiftir.⁵³ Bu durumda, o dönemde ruminin bir motif olarak ilk defa kullanılmış olduğuna işaret etmektedir.

⁴⁸ Çelik, *a.g.t.*, 93.

⁴⁹ C. Karadaş, “Ahlat Mezar Taşlarında Kullanılan Rumi Motifi ve Tezyinatımızdaki Yeri”, *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (08-10 Eylül 2004-Van Kültür Sarayı), İstanbul, 2006. 161.

⁵⁰ A. Ödekan, “Mimari Bezeme”, *Türkiye Tarihi 1*, İstanbul, 1995, 447.

⁵¹ H. Gündoğdu, “İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güner İnal’a Armağan*, Ankara, 1994, 234.

⁵² Karataş, *a.g.m.*, 161.

⁵³ N. Diyarbakirli, “İslamiyetten Önce Türk Sanatı”, *Başlangıçtan Bugüne Türk Sanatı*, Ankara, 1993, 50.

Uygurlarda, hayvan figürlerinde, bir motif olarak kullanılan rumi, ancak Orta Asya'da kurulan ilk Türk-İslam devleti Karahanlılar devrinde helozon şebekeler üzerinde, kompozisyonlar oluşturacak kadar gelişmiş ve süsleme sanatlarında bir üslup oluşturmuştur. Kökeni itibariyle hayvansal kabul edilen bu motifin, ilk örneklerinde stilize edilmiş hayvanların kimliklerini tanımak mümkün iken, zamanla bazı ayrıntılar atılarak kökeni tanınamayacak hale gelmiş ve soyut bir biçim olmuştur. Rumi, Büyük Selçuklu İmparatorluğu mimari eserlerinde de önemli bir bezeme unsuru olarak sıkça kullanılmıştır.⁵⁴

13. yy.'a ait bazı yazma eserlerde, kaba işçilikle yapılmış rumi kompozisyonlara rastlanır. Bu yüzyıldan itibaren Anadolu'daki Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ait mimari eserlerde rumi ağırlıklı bezeme unsuru olmuştur.⁵⁵

Osmanlı döneminde de gelişimini sürdürmüş ve bezeme unsuru olarak kullanılmış rumi motifi, bezeme sanatlarımızın klasik dönemi kabul edilen 16. yy.'da en olgun şeklini almıştır.⁵⁶

Türk Sanatı içerisinde hemen hemen her dönem mimariden el sanatlarına kadar farklı birçok alanda karşımıza çıkan bu motifin, mezar taşları ve mimari eserler üzerinde de kullanıldığı örnekler mevcuttur.

Çalışma konumuzun içerisinde yer alan Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde mezar taşlarında rumi motifinin örneklerini üzerinde barındırmaktadır (Kat. No:4.1.17,4.1.31,4.1.32).Şahidelerin ön yüzünde kullanım alanı bulan rumiler iki eserde alınlık kısmında kullanılmış (Kat. No: 4.1.31, 4.1.32) ve oyma-kabartma tekniği ile işlenmiştir. Kat. No : 4.1.17' de ise şahidenin gövdesinde üç yönden boydan boya kıvrık dallar arasında işlenmiştir. Bu düzenleme Ahlat Mezarlığı'ndaki bazı Selçuklu dönemi örnekleri ile de benzerlik göstermektedir.

⁵⁴ Karataş, *a.g.m*, 161.

⁵⁵ Karataş, *a.g.m*,161.

⁵⁶ Karataş, *a.g.m*, 161.

Kıvrık Dal, Yaprak , Gülbezek ve Lale Motifleri

Çalışmamız kapsamında olan kabirlerin şahide ve sandukalarında kullanılan bitkisel süslemeler arasında; kıvrık dal, yaprak ve rumi'den oluşan kompozisyon kullanılmış ve kataloğa aktardığımız (Kat.4.1.17,4.1.32) örneklerde görülmektedir. Bu bitkisel süslemeleri meydana getiren kıvrık dal, yaprak, rumi bir bütün oluşturmaktadır. Rumiler genelde kıvrık dal içerisinde tamamlayıcı bir motif olarak kullanılmıştır. Kıvrık dal ise, kompozisyonun yüzeye dengeli dağılımını veya bordürlerde devamlılığını sağlamaktadır. Bunların dağılımı bazen serbest, bazen de helezonik şekilde gerçekleştirilmiştir.

Gülbezek;gül şeklinde dairesel, yüzeyden hafif çıkıntılı motiflere gülbezek, denilmektedir. Gülbezeler, daire içerisine içbükey veya dışbükey yaprakların ışınsal düzende dizilmeleriyle oluşturulmuştur.⁵⁷

Çalışma konumuz içerisinde kataloğa aktardığımız mezar taşları içerisinde gülbezek motifi (Kat. No: 4.1.1, 4.1.17, 4.1.49, 4.1.52, 4.1.53, 4.1.55) örneklerinde kullanım alanı bulmuştur. Şahidelerin ön yüzeylerinde karşımıza çıkan gülbezek motifi genellikle alınlık kısmında kullanılmıştır. Esere bir hareketlilik katmak amacıyla kullanılan gülbezeler küçük boyutlu olarak yapılmıştır.

Lale; Avrupa'ya Türklerin tanıttığı bu çiçek zamanla gerek Osmanlı, gerekse çeşitli batı ülkelerinde çok sevilmiş ekonomik ve sosyal yaşamı etkilemiştir. 12.yüzyıldan itibaren çokça kullanılan lale motifi vahdet-i vücudu sembolize etmektedir. Zira Allah ismindeki harfler ile lale kelimesinin yazılışındaki harflerin ebce hesabına göre sayı değerleri aynıdır.⁵⁸

İncelediğimiz mezar taşlarından 4 tanesinde lale motifine rastlanmıştır. (Kat. No: 4.1.6, 4.1.42,4.1.52,4.1.53)Lale motifinin kullanıldığı eserlerde genellikle alınlık ve gövde birlikte değerlendirilmiştir. 4.1.42 ve 4.1.52 No'lu eserlerde çift lale işlenmişken, 4.1.6 ve 4.1.53 No'lu eserlerde tek lale ile yüzeye hareketlilik

⁵⁷ Başak, *a.g.t.*, 109.

⁵⁸ E. Baş, *a.g.t.*, 557-558.

kazandırılmıştır. Motifler küçük boyutlarda ve mevcut kompozisyonu tamamlayan unsurlar olarak kullanılmıştır.

5.1.4.2. Geometrik Süslemeler

İslam sanatının özgün bezemelerinden biri olan geometrik süslemelerin, figüre bakış açısı ve geometrik bilimindeki gelişmeler sonucu geliştiği kabul edilmektedir. Geometrik elemanların bir eksene veya bir noktaya göre kaydırılmasıyla ortaya çıkan kompozisyonlar; kırık, eğri ve düz çizgilerle üçgen, dörtgen, sekizgen gibi kapalı şekillerin belirli bir sistem içinde birleşmesiyle meydana gelmektedir.⁵⁹

Kataloğa dâhil edilen mezar taşları yüzeyinde geometrik süsleme olarak çarkıfelek, zikzak, daire, dalga, altı ve sekiz kollu yıldızlar, rozet ve mührü süleyman motifi kullanılmıştır. Bunlar, tek başlarına bağımsız olarak işlendikleri gibi bir araya getirilmeleriyle farklı kompozisyonlar da elde edilmiştir. (Kat. No: 4.1.41, 4.1.42, 4.1.43)

Örgüler

Geometrik süsleme içerisinde yer alan çizgi sistemleri aynı açı ve sabit uzunluktaki bir doğruyu izleyen zikzaklar oluşturarak düşey ve yatay kullanımlarla farklı görünümeler oluşturur.⁶⁰ İki kırık doğrunun birbirini kesmesinden oluşan zencirek motifi, gerek mimari süslemede gerekse el sanatlarında Anadolu Selçuklularında erken devirden beri kullanılan bir süsleme ögesidir.⁶¹ Tezimiz kapsamındaki incelediğimiz üç mezar taşında zencirek uygulamasına yer verilmiştir (Kat. No:4.1.41,4.1.42,4.1.43). Kat. No: 4.1.41'de gövde kısmında 'S' kıvrımlarının yatay ve dikey ekseninde kesişmesiyle kompozisyon elde edilmiştir. 4.1.42 No'lu mezar taşında 'Y' şeklindeki kıvrımların birleşmesiyle eserin bir kenarında boydan

⁵⁹ G. Baş, *a.g.e.*, 260.

⁶⁰ Y. Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme*, İstanbul, 1979, 29.

⁶¹ Çelik, *a.g.t.*, 96.

boya uzanan bir süsleme şeklinde işlenmiştir. Kat. No: 4.1.43'de ise sekiz köşeli geometrik yıldızların birleşmesiyle kompozisyon elde edilmiştir.

Yıldız Motifi

Bu kompozisyonları oluşturan yıldızlar, kollu ve köşeli yıldızlar olmak üzere iki kategori oluşturur. Altı, sekiz, on ve oniki kollu yıldızlarla; beş, altı ve sekiz köşeli yıldızlar en sık kullanılan motiftir. Genelde sonsuz karakterli, kollu yıldız kompozisyonları birbirini belirli noktalarda kesen ve bu esnada şekillenen kırık hatlı çizgi sistemine dayanmaktadır. Köşeli yıldızlar, kollu yıldız sistemlerinin arasında da görülebilmektedir. Ayrıca dairelerin bölünmesi veya kare, altıgen ve diğer kapalı şekillerin birbirlerine geçirilmesiyle de oluşturulabilmektedir. Kollu yıldızlar, kırık hatlı çizgi sistemine dayalı özelliğinden dolayı sonsuz ve açık karakterli kompozisyonlar teskil etmektedir. Köşeli yıldızlar ise, kapalı kompozisyon niteliği göstermektedir.⁶²

Kataloga aktardığımız eserler içinde altıgen köşeli, altı kollu yıldız şahidelerinin dış yüzlerinde dikdörtgen formlu büyük bir pano içerisine yerleştirilmiş içerisine kabartma tekniğinde işlenmiş kırık çizgilerin birbirlerinin kesişmesinden meydana gelen altı, sekiz kollu yıldızlar yerleştirilmiştir(Kat. No: 4.1.42, 4.1.43). Benzer örneklerine Ahlat, Gevaş ve Erciş Çelebibağ Mezarlıkları'nda görülmektedir. (Fot. 121,122,123,124)

Çarkıfelek/Çark, Madalyon ve Rozet Motifi

Çarkıfelek /Çark Motifi;üzerindeki dönüşü ifade eden çark şekli ve kendisine verilen isimden de anlaşılacağı gibi gökyüzü ile ilgili kutsal bir anlam ifade eder.⁶³Sanat Tarihi içerisinde de sıkça rastlanabilen, dünyanın gelip geçiciliğini ve devingenliğini simgeleyen bir motif olan çarkıfelek motifini, Anadolu'da Türk

⁶² S. Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, Ankara, 1982, 69-88; S. Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987, 86-89; Demiriz, a.g.e., 30-31.

⁶³ B. Karamağaralı, "İççe Daire Motiflerinin Mahiyeti Hakkında", "Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar" Güner İnal'a Armağan, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1993, 259.

mimari eserlerinden cami, medrese, kervansaray, türbe, mezar taşları ve çeşitli el sanatlarında görmek mümkündür.⁶⁴

Kataloğa aktardığımız bir sanduka örneğinde çarkıfelek motifi karşımıza çıkmaktadır. (Kat. No:4.1.42) Bilinen şekliyle dairesel yay kollarının bir merkezi odak almasıyla oluşan motif, bağımsız kullanılmıştır. Çarkıfelek motifi oyma tekniği ile işlenmiştir.

Madalyon ve Rozet Motifi;İçerisinde geometrik düzenlemelerle doldurulmuş olan bu motiflerin, bazı ilim adamlarınca gökyüzünün, kainatın sembolü olduğu dile getirilmeye çalışılmıştır. Madalyon içerisindeki yıldız ağların evrenin sembolü şeklindeki varsayım bu konudaki çalışmaların ileri görüşlü yorumlarından ibarettir. Ancak Nahcivan Mümine Hatun Türbesi’ni süsleyen sekiz, oniki, v.s. kollu yıldızların ortalarında “Allah” lafzının bulunduğu görülmektedir. Bu tespit, geometrik ağın kainatı yaratanın sembolü olduğu fikrini doğrulamaktadır. Şu halde bütün diğer yuvarlak şekiller gibi geometrik düzenli bu yuvarlaklarda İslam sanatında Allah sembolüdür.⁶⁵

İncelediğimiz eselerde mezar taşlarının iki tanesinde madalyon ve rozet motifine rastlanmıştır.(Kat. No: 4.1.42, 4.1.43) Oyma-kabartma tekniği ile işlenen motif kompozisyonun tamamlayıcı ögesi olarak kullanılmıştır.

Tezimiz kapsamına giren taş eserlerde bir tanesinde ise asker armasına benzer bir madalyon işlenmiştir. (Kat. No: 4.1.13) Bu motif kabartma tekniği ile işlenmiştir. Şahidenin ön yüzünde küçük boyutlu olarak işlenmiştir. Bir askere veya bir komutana ait olduğunu düşünmekteyiz.

Mühr-ü Süleyman Motifi

Türk kültürüne Mühr-ü Süleyman motifinin girmesine etken olan Neml Suresidir. Kur’an-ı Kerim’de adı zikredilen Hz.Süleyman; kuşlara, hayvanlara

⁶⁴ İgit. a.g.t.,259.

⁶⁵ Karamağaralı, a.g.e.,259.

insanlara ve cin taifesine hükmeder ve onları çalıştırır. Allah'ın Hz. Süleyman'a verdiği insanüstü-metafizik bir kuvvetle, ilme haizdir. Bazı müfessirlere göre de bu güç kuvvet, O'na içiçe ters olarak girmiş iki üçgen şeklinde olan ve Hz. Süleyman'ın imzası yerine geçen ve onu temsil eden Mühr-ü Süleyman'dan gelir. Bu sembol Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar zamanında, çeşitli eşyalarda gerek dekor-süsleme, gerekse güç,kuvvet, hikmet sembolü olarak kullanılmıştır.⁶⁶

Müzedede incelediğimiz eserlerden bir sandukada Mühr-ü Süleyman motifi karşımıza çıkmaktadır. (Kat. No: 4.1.42) Bir daire içerisine alınarak yapılan motifin altında ve üstünde birer lale motifi işlenmiştir. Oyma- kabartma tekniği ile yapılan motif aynı yüzeyde iki defa tekrarlanmıştır.

5.4.3. Nesne Tasvirleri

Çalışmamızın konusunu belirleyen mezar taşların yüzeyinde tespit ettiğimiz tasvirler içerisinde, ayna, ibrik, kandil, kılıç, hançer, makas, tezbih, madalyon (asker arması), meyve kasesi, saç örgüsü ve balta motifi yer almıştır.

Ayna Motifi

Ayna, günlük kullanım eşyasının ikinci hayatta tekrar kullanılması amaçlanmaktadır. Ayrıca aynanın şifa aynası olarak kullanıldığı⁶⁷ düşünülmektedir. Tezimiz kapsamına giren dörtmezar taşında ayna motifi kullanılmıştır. Bu ayna motifleri küçük boyutlu olarak işlenmiştir. Bir eserde kazıma tekniği ile işlenmiştir. (Kat. No: 4.1.38) Üç eserde ise kabartma tekniği ile işlenmiştir. (Kat.No: 4.1.49,4.1.52, 4.1.53). Mezar taşlarının üzerindeki nesnelerin ölen kişilerin yaşantılarıyla ilişkili olduğu düşüncesinden hareketle bu tasvirlerin yer aldığı mezar taşlarının bayana ait olabileceği akla gelmektedir.

⁶⁶S. Bayram, “Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültüründeki Yeri”, Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Ankara, 1993,61-62.

⁶⁷ Karamağaralı, *a.g.e.*,10-12.

Hançer, Bıçak , Kılıç ve Balta Motifi

Öteden beri bu motiflerin meslek gruplarını temsil ettiği, savaş ve kahramanlık sembolü olduğu yönetici kişilere işaret ettiği ya da kurban, hâkimiyet, insanın kendi nefesine ve düşmanlara karşı yaptığı mücadeleyi anlattığı kabul edilmektedir.⁶⁸

Hançer, çeşitli ilahların amblemi, kını dişiliğin ve kendisi erkekliğin sembolü sayılmıştır. İlahların yenilmez gücünü ifade eden hançerin, Asurlarda erken devir Türklerinde olduğu gibi kan kardeşliği töreninde kullanılması, ayrıca onun korkunç vecheli tanrıçaların (örneğin Hindu/Budist tanrısı Kali'nin) simgesi olması da dikkat çekmektedir.⁶⁹ İncelediğimiz eserlerden üç tanesinde hançer motifinin işlendiği tespit edilmiştir. (Kat.No:4.1.38, 4.1.48, 4.1.54) Bu motifler oyma kabartma ve kazıma tekniği ile işlenmiştir.

Bıçak, kurban töreni, intikam ve ölümü ifade eder. Ayrıca o kılıç veya hançerde olduğu gibi, herhangi bir şeyi bölmeyi, herhangi bir şeyle alakayı kesmeyi de anlatır. Yani insanın sahip olduğu olumsuz özelliklerinden kurtulması veya tercih edilene ulaşması söz konusudur. Bu nedenle ölümün simgesi olduğu gibi, örneğin şehitliğin de sembolüdür.⁷⁰ İncelediğimiz eserlerden beş tanesinde bıçak motiflerinin işlendiği görülmektedir. Bu motifler genelde küçük boyutlu olarak yapılmıştır. Genelde oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir. (Kat.No:4.1.25, 4.1.42, 4.1.46, 4.1.50, 4.1.55)

Kılıç, gücün, hâkimiyetin, adaletin, cesaretin ve yiğitliğin, ihtiyat ve yok etmenin sembolüdür. Bıçakta olduğu gibi herhangi bir şeyi bölme ve ayırmaya (beden ve ruhun, cennet ve yerin, insanın cennetten ayrılması vs.) erkekliğe, aklın etki gücüne, doğaüstü güçlere hükmetme ve şeytanlara (kötü varlıklara) karşı başarı kazanmayı ifade eder. O bir yandan eski toplumlarda kurban olayıyla ilişkilidir. Bu arada İslamiyet'te insanın kendi nefesine (veya şeytana) ve kâfirlere karşı yürüttüğü

⁶⁸ Y. Çoruhlu, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer-Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi" I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğleri, İstanbul, 1998, 60-70.

⁶⁹ Mutlu.,a.g.t.,135.

⁷⁰ Mutlu.,a.g.t.,135.

kutsal savaşın (cihat) sembolünün de kılıç olması dikkate değer.⁷¹İncelediğimiz eserlerden yedi tanesinde kılıç motifinin işlendiği tespit edilmiştir. Bu motifler oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir. (Kat.No:4.1.19, 4.1.20, 4.1.40, 4.1.44, 4.1.46, 4.1.47, 4.1.55)

Balta, tezimiz kapsamına giren mezar taşlarının biri üzerinde (Kat.No: 4.1.58) işlenmiştir. Koç şeklindeki mezar yüzeyine işlenmiş olan balta motifi kazıma tekniği ile yapılmıştır.

Bu tasvirlerin sembolik anlamı ile bağlantılı olarak işlendiği mezar taşlarının bir erkeğe ait olduğu düşünülmektedir. Hançer, bıçak ve kılıç motiflerinin benzer örnekleri; Siirt, Tunceli, İstanbul, Bitlis, Muş, Şırnak(Cizre), Kayseri ve Konya'da yer almıştır. (Fot. 114,115,116,117,118,119,120)

İbrik Motifi

İbrik motifi, temizliği, İslam dinini ve öteki dünyayı hatırlatan dini bir semboldür. Mezar taşı üzerine ibriğin tek başına verilmesi, mezar her kime ait ise onun ahiret inancı ile ilgili olmalıdır.

Ayrıca kimilerine göre de ibrik cömert insanlara mahsus bir mezar taşı motifidir. Mezar taşlarında ibrik kabartması, defnedilen şahsın, halim selim bir insan olduğunu, hayatı boyunca toplum için çalıştığını ve geride ölmez eserler bıraktığını ifade etmektedir. Aslında bu motif, fedakâr insanların hatıralarının halk nezdinde, daima yaşatıldığına şahitlik etmektedir.⁷²

Tezimiz kapsamında ibrik motifi kullanılmış olan dört taş eser tespit edilmiştir.(Kat. No: 4.1.37, 4.1.42,4.1.52,4.1.53,4.1.55) İbrikler, şahidelerin ön yüzlerinde işlenmiştir. Kat. No: 4.1.42'de ise sandukanın uzun kenarına işlenmiştir.

⁷¹ Mutlu, *a.g.t.*,135.

⁷² İgit, *a.g.t.*,275.

İbrik motifi Anadolu’da sevilerek kullanım alanı bulmuştur. Ardahan, Erzurum, Erzincan, Kayseri ve Tunceli’de kullanılmış örnekleri mevcuttur.

Kandil Motifi

İnsanlar tarafından aydınlanmak için yapılmış olan kandil, işlevsel özelliğinin yanında mimaride ve özellikle mezar taşları üzerinde sembolik anlamı nedeniyele yoğun olarak işlenmeye devam etmiştir.

Anadoluda, yaygın olarak kullanılan motiflerin başında gelen **“kandil motifi”** ölünün yolunu aydınlatıcı bir mana kazanarak mezar taşları üzerine işlenmiştir.⁷³

Ebedi yolculuğun başlangıcı sayılan karanlık mezar çukurlarını aydınlatan ışık kaynağının simgesi durumundaki,⁷⁴ kandil motifiyle, ölünün ruhunun bu aydınlıkla Allah’ın nuruna kavuşması ve sürekli aydınlık içinde kalması amaçlanmıştır.⁷⁵ Kur’an-ı Kerim’de Nur suresi 35. Ayet, Allah’ın nuru kandile benzetilerek ikonografik bir anlam yüklenmiştir.⁷⁶ Sembol olarak kandil, İslam dinin dışında da Yahudilik ve Hristiyanlık’ta da önemli bir yere sahiptir.⁷⁷

Kandil motifi, sanatçısına göre zaman zaman farklılıklar arz etse de, temel öğeleri açısından benzer özellikler gösterirler; en altta *kaide* (*altlık*) kısmı yer almaktadır. Bu bölüm genellikle üçgen bir forma sahiptir. Kaidenin üzerinde ise, *gövde* (*karın*) kısmı bulunur. Bu bölüm, farklı tiplerde karşımıza çıkar. Bunlar arasında en yaygın olanı dairesel olanıdır. Bazen bu dairenin içi çarkıfelek ve geometrik geçmelerle doldurulmuş, bezen de boş bırakılmıştır. Gövde kısmından sonra *boyun* gelmektedir. Bu bölüm, genellikle kaideyle benzer bir form sergiler.⁷⁸

⁷³ Bak, *a.g.t.*, 275.

⁷⁴ Uluçam, *a.g.e.*, 57.

⁷⁵ S.Kalfazade- Ö.Ertugrul “ *Kandil ve Kandilin Motif olarak Anadolu Türk Sanatındaki Kullanımı Üzerine*” *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi.*, 1989, 28.

⁷⁶ **Nur suresi 35. Ayet** “Allah göklerin ve yerin Nur’udur. O’nun nuru içinde ışık bulunan bir kandile benzer. O ışık bir cam içerisindedir. Camda sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Bu yalnız ne doğuda Ve ne de batıda bulunan bereketli zeytin ağacından yakılır. Onun yağı kendisine bir ateş dokunmasa bile hemen ışık verir. Bu ışık nur üstüne nur’dur. Allah dilediğini nur’una kavuştur”.

⁷⁷ Başak, *a.g.t.*, 111.

⁷⁸ Özkurt, *a.g.m.*, 132-142.

Kandilin en üst kısmı ise genellikle herhangi bir yere bağlamaya yarayan bir zincirle son bulur. Bu zincir çoğu kez palmet seklinde tezyin edilmiştir.⁷⁹

Müzedeki araştırmalarımız sırasında kandil motifinin yer aldığı beş mezar örneği(Kat. No: 4.1.17,4.1.37,4.1.52,4.1.53,4.1.55)tespit edilmiştir. Bu örneklerde sadece mezar şahidelerinde karşımıza çıkan kandil motifi, kabartma tekniğiyle taşta ince bir işçilikle işlenmiştir.

Makas Motifi

Tezimiz kapsamına giren taş eserlerin bir tanesinde makas motifi işlenmiştir. (Kat. No:4.1.48) Bu makas motifi kazıma tekniği ile işlenmiştir. Bir erkek mezarı olduğunu düşündüğümüz şahide üzerinde makas motifi ile birlikte bir bıçak da tasvir edilmiştir.

Meyva Motifi

Meyveler içindeki taşıdıkları taneler nedeniyle, dünyanın yumurtası olarak düşünülmüş ve farklı yorumlarında beraberinde getirmiştir. Örneğin; bazen ölümsüzlük, bazen mutluluk, bazen de bereket sembolü olmuşlardır.⁸⁰ Çok genel olarak meyva sembolizmine baktığımızda onun karşımıza en genel anlamının ölümsüzlük, birşeyin özü olan varlık cevher, hakikat olduğunu görüyoruz. Yaşanılan hayatın sonucu olarak ve iyi temenniyle yaşanılan İslama uygun hayatın meyvası (cennet) dır. Veya bir başka açıdan ele alındığında öze, hakiki cevhere, İslamiyete göre Allah'a dönüştür.⁸¹

İncelediğimiz eserlerden bir tanesinde meyva motiflerine rastlanmıştır. Bu meyva motifleri bir sanduka üzerinde bir kase içerisinde 5 adet meyva kabartma

⁷⁹ Başak, *a.g.t.*, 111.

⁸⁰ N. Ersoy, *Semboller ve Yorumları*, İstanbul, 2000, 388.

⁸¹ Çoruhlu, *a.g.m.*,120.

tekniki ile işlenmiştir. (Kat:4.1.42) Eserdeki deformeden dolayı kase içindeki meyvaların hangi meyva olduğu tespit edilememiştir.

Tezbihi Motifi

İncelediğimiz eserlerden iki tanesinde tesbih motifi kullanılmıştır. (Kat. No: 4.1.46,4.1.50) Kataloğa aktardığımız ve tezbihi motifi yer alan eserde tezbihi ile birlikte kılıç ve bıçak kabartma tekniği ile tasvir edilmiştir. Erkeklik sembollerinden olan tesbihin kullanıldığı şahidelerin bir erkek mezarı olabileceği ve kişinin dindar niteliğine vurgu yapma amaçlı kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Vazo Motifi

Vazoya çiçek yerleştirme mefhumunun uzak doğuda ortaya çıkıp Türklerin Çin’le oluşan münasebetleri sonucu kaplı çiçek motifi Türklerce benimsenmiş. Vazo motifi duvar çinilerinde seramiklerde taş mermer üzerinde (özellikle çeşmeler ve mezar taşlarında) eski resim ve minyatürlerde tezhiplerde tahta üzerindeki nakışlarda sedef işlerinde kağıt oymacılığında işlemlerde beğenilen bir motif olarak kullanılmıştır.⁸²

İncelediğimiz eserlerden bir tanesinde vazo motifine rastlanmıştır. Bu vazo motifleri bir sanduka üzerinde içerisinde çiçek motifleriyle yapılmış olup kabartma tekniği ile işlenmiştir. (Kat:4.1.42)

5.4.4 Figürler

İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında el ve saç örgüsü figürleri kullanıldığı görülmektedir.

⁸² E. Baş, *a.g.t.*, 562.

Saç Örgüsü Motifi

Türk mezar geleneği içersisinde ilk örneklerini Göktürk devrinde gördüğümüz kadın taş heykeller, kadın mezarları üzerlerine bırakılıp genellikle o dönem için oldukça süslü kıyafetleriyle tasvir edilmişlerdir. Bu bir asalet sembolü olduğu gibi mezarda yatan kişinin kadın olduğunu belirtmek için de yapılmıştır. Türkler arasında Gök-tanrı inancının etkisini kaybettiği yıllarda özellikle İslamiyetin kabulü ile birlikte artık mezarlar üzerine bezeme olarak kullanılan çeşitli motiflerle bu gelenek devam ettirilmiştir.

Anadolu'da farklı şekillerde idame ettirildiğini gördüğümüz bu gelenek, özellikle Klasik Osmanlı döneminde, göz alıcı zengin süslemeye sahip, soyutlanmış heykel formlu kadın mezar taşları olarak kendisini göstermiştir. Bu dönemde başta İstanbul olmak üzere başkant üslubuna yakın tüm bayan mezar taşlarında bir etkileşim söz konusuyken, Anadolu'nun köy ve yaylalarında yaşayan Türkmen kadın mezar taşlarında, ya mutfak eşyaları motifi ya da şahide kısmına işlenen ziynet eşyası veya saç örgüsü motifleriyle bir kadın mezarı olduğu belirtilmeye çalışılmıştır.⁸³

İncelediğimiz mezar taşları içinde beş şahide üzerinde saç örgüsü motifi tespit edilmiştir(Kat. No: 4.1.37, 4.1.49, 4.1.50,4.1.51,4.1.56). Bu mezar taşlarının bayan mezarlarında kullanıldığı düşünülmektedir.

El Motifi

Anadolu'da pek sık rastlanmayan mezar taşı motiflerinden biri de el motifidir. Bunun sebebi bu motifin yöresel oluşu ve mezhebi bir karakter taşıması olsa gerektir. El motifi, Peygamberimizin ve Onun Ehli Beytine olan bir sevgisinin bir ifadesi olarak mezar taşına işlenmiştir. El motifi aynı zamanda Hz. Hüseyin'in taşıdığı İslam sancağının yere düşmediğini ve kıyamete kadar bu sancağın ellerde taşınacağını da sembolize etmektedir.

⁸³ İgit.a.g.t.,282-283.

İslam inancında ki bir rivayete göre, Hz. Muhammed(S.A.S) kızını ziyarete gittiğinde bir gün, kızı Fatma ve damadı Ali ve torunları Hasan ve Hüseyin'i mutlu bir şekilde görünce bu duruma çok sevinmiş ve sırtındaki hırkayı çıkararak, hepsini birden hırkası ile sarmıştır. Böylece aynı hırka altında Hz. Muhammed ve Ehli Beytiyle birlikte beş kişi toplanmıştır. Tasavvufta buna, aba altına giren beş kişi anlamına gelen "Al-i Aba, Pençe Ten-i Al-i Aba veya Pençe-i Al-i Aba" denmektedir.⁸⁴

Tezimiz kapsamına giren bir örnek üzerinde el motifi işlenmiştir. (Kat.No: 4.1.45) Tamamen dini inanışların etkisiyle çeşitli anlamlar yüklenerek şekillendirilen bu motif genellikle Alevi-Bektaşî kültürünün söz konusu olduğu bölgelerde yoğun olarak görülmektedir. Bu motifin benzer örnekleri Iğdır, Kayseri ve Tunceli'de yer almaktadır. (Fot. 140,141,142)

5.4.5. Yazı

Zengin çeşitleri ile İslam süsleme sanatları içinde özel bir alan teşkil eden yazı sanatı, metin olarak taşıdığı içeriğin yanısıra bezeme nitelikli boyutu ile de kayda değer bir konuma sahiptir.Yazılar kullanılan biçimsel özelliklerine göre taşıdığı estetik görünümün yanısıra bitkisel ya da geometrik unsurlarla birleşerek sahip oldukları bezemesel etkiyi arttırmaktadırlar.⁸⁵

İncelediğimiz mezar taşlarından üç tanesinde küfi yazı kullanılmıştır.(Kat. No: 4.1.27, 4.1.32, 4.1.33) Bu eserlerdeki kufi yazılar kabartma tekniği ile işlenmiştir. Yazılar iri tutularak esere estetik bir görünüm kazandırılmıştır. Katalog: 4.1.17 No'lu eserimiz de yazı ve süsleme unsurları bakımından Selçuklu etkisi göstermektedir.

Müzede incelediğimiz mezar taşlarında genel olarak yazı karakterleri kabartma tekniği ile oluşturulmuştur. Yazı kalitesi kaliteli olmayıp, Osmanlı Dönemi'nin mütevazî örnekleri arasındadır.

⁸⁴ İgit, *a.g.t.*,269-270.

⁸⁵ G. Baş,*a.g.e.*, 96.

5.2 YAPI KİTABELERİ

İncelenen taş eserler içinde bir grubu yapı kitabeleri oluşturmaktadır.

5.2.1 Biçim ve İçerik

Türk Sanatında kitabeler, sadece üzerinde bulundukları yapıları tanımakla kalmaz aynı zamanda bir bölgeyi tanımada ve dönemin mimari tarzını anlamada önemli rol oynarlar.⁸⁶

Yapı kitabelerindeki bilgilerden hareketle incelenen eserlerde altı tarih tespit edilmiştir. Tespit edilen tarihlere dayalı olarak örneklerin Osmanlı dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır (H.1070-M.1654,H.1087 M.1671, H.1158-M.1742,H.1173-M.1757,H.1180-M.1764H.1308-M.1892,Rumi 1373-M.1957).

Tarih tespit edilen kitabelerin dört tanesi çeşme kitabesidir. (Kat. No: 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3, 4.2.26) Silahtar Murtaza Paşa'nın yaptırdığı çeşme kitabesi; H.1070-M.1654, Süleyman Han Çeşmesi'ne ait kitabe; H.1087-M.1671, Süleyman Paşa dönemine ait bir diğer çeşme kitabesi ise; H.1158-M.1742 tarihinde olup,H.1180-M.1764 tarihine ait bir çeşme kitabesi daha tespit edilmiştir. Tarih tespit edilen bir eser ise bir Mülkiye İdadi Mektebi'ne ait H.1308-M.1892tarihidir (Kat.No: 4.2.5). Bunun dışında envanter bilgilerinden ve kitabe içeriklerinden hareketle bir çeşmeye ait iki kitabe daha tespit edilmiştir. (Kat. No: 4.2.21, 4.2.22) Yine envanter bilgilerinden ve kitabe içeriklerinden hareketle üç eserinde cami kitabesi olduğu anlaşılmaktadır. (Kat. No: 4.2.8,4.2.10, 4.2.12) Diğer yapı kitabelerinin ise hangi yapılara ait olduğu tespit edilememiştir.

Yapı kitabelerinin genel anlamda özellikleri benzerlik gösterip, birbirinden farklı kitabe içerikleri ise; kültür tarihimize ışık tutmaktadır.

Genellikle bir kartuş içerisine alınan yapı kitabelerinde; yazı kenarlarında süslemeye pek yer verilmemiştir. Yazılar genel olarak bir yazılmıştır. Diyarbakır

⁸⁶ K. Özkurt, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı:16, Erzurum, 2006, 73.

Arkeoloji Müzesi'ndeki yapı kitabeleri esas itibariyle: Dini metinler (ayet, hadis ve dualar ile ilgili sözler) , yapıya ait bilgiler veya şiirlerden oluşmaktadır.

İnsanoğlu ne kadar yüksek makam ve mevkide bulunsa ve mal-mülk sahibi olsa da, inancının gereği nedeniyle, kendisine bu nimetleri veren yaratıcısına dua, yakarış, kulluk ve sığınma ihtiyacı duyar.⁸⁷ İncelediğimiz yapı kitabelerinde dua bir çok eserde işlenmiştir. Her işin başı olan '*Bismillahirrahmanirrahim*' (4.2.9,4.2.17) No'lu eserlerde kullanılmıştır.4.2.4 No'lu eserde şükürün bir ifadesi olan '*Elhamdulillah*', 4.2.14 ve 4.2.20 No'lu eserde '*Lailahe ilallah*' işlenmiştir.

Tezimiz kapsamında incelediğimiz yapı kitabelerin birinde (Kat. No: 4.2.4) No'lu eserde Cinn Süresi 18.Ayet (*Felatedü meaAllah*) ayeti tespit edilmiştir.

İnsanların düşündüklerini başkalarına bildirmek için, herhangi bir madde üzerine çizmek, kazımak veya yazmak suretiyle kullanıldıkları şekil ve işaretlere yazı denilmektedir.⁸⁸Yazı, İslam mimarisinde yer aldığı ilk günden beri, bazen süsleme, bazen başlı başına bir sanat ve bazen de tamamen tarihi önemi olan bir belge niteliği taşımıştır. Böylece mimaride yer alan yazı başta ma'kili, muhakkak, celi sülüs, celi talik, kufi gibi türleri olmak üzere, gerek süsleme, gerekse işlev açısından, sanat tarihi ve diğer alanlar için en önemli belge olmuştur.⁸⁹

Türk kültür hayatında, hat denilen yazının bir sanat kolu oluşturacak derecede önem kazanması, İslamiyete geçişle başlamıştır. İslamiyet de tasvir(resim) yasağı, insan ve giderek hayvan figürlerinin yapılmaması biçiminde yorumlanınca bezemede resimde boşalan yerin yazı ile doldurulmasını kolaylaştırmıştır.⁹⁰ Bu nedenle hem kutsal kitabın dediklerini hatırlatmak hem de dinsel yapıların iç ve dış süslemelerini tamamlamak için, kapılara, duvarlara, mihrap ve minberlere ayetler yazılmasına büyük önem verilmiştir. Giderek dinsel veya sivil bütün anıtsal eserlerde yapım ya da

⁸⁷ Tüfekçioğlu, a.g.e.,471.

⁸⁸ C. E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, V, İstanbul,1994,226.

⁸⁹ Mutlu, a.g.t., 124.

⁹⁰ Ş. Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe, Ankara,2002, 321.

onarım tarihlerini gösteren kitabelerdeki yazılarında güzel olmasına özen gösterilmiştir.⁹¹

Müzedeki yapı kitabelerde genellikle yazılar eserin ön yüzlerinde işlenmiştir. İncelediğimiz taş eserlerde kullanılan yazı dili Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça olmuştur. Ağırlıklı olarak Arapça kullanılmıştır. İncelenen yapı kitabelerinin yedi tanesi Osmanlıca olarak işlenmiştir. (Kat. No: 4.2.1,4.2.2, 4.2.5, 4.2.6, 4.2.7, 4.2.19, 4.2.26) Farsça olarak yazılan iki eser yer almıştır.(Kat. No: 4.2.3,4.2.22) Geriye kalan on beş eser ise Arapça olarak işlenmiştir.(Kat. No: 4.2.4,4.2.8, 4.2.9, 4.2.10, 4.2.11, 4.2.12, 4.2.13,4.2.14, 4.2.15, 4.2.16, 4.2.17, 4.2.18, 4.2.20, 4.2.21, 4.2.23, 4.2.24, 4.2.25) .Yazılar sülüs, cel'i sülüs, ve küfi tarzıdır. Ağırlık olarak sülüs kullanılmıştır.

5.2.3 Malzeme ve Teknik

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin'de bol kullanılan kalker, çıkarıldığı zaman işlenmeye oldukça müsait yumuşak bir yapıya sahipken havadan aldığı oksijenle zamanla sertleşmektedir. Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde incelediğimiz yapı kitabelerinde de en çok tercih edilen malzeme kalker (kireç taşı) olmuştur. (4.2.3, 4.2.5, 4.2.6,4.2.8, 4.2.9, 4.2.10,4.2.11, 4.2.13, 4.2.14, 4.2.15, 4.2.18, 4.2.21, 4.2.23, 4.2.24, 4.2.25) Kalker taşından sonra yapı kitabelerinde en çok kullanım alanı bulan diğer malzeme; yörede rahat bulunabilen bazalt taşı olmuştur (Kat. No:4.2.1, 4.2.2, 4.2.4, 4.2.7, 4.2.12, 4.2.16, 4.2.17, 4.2.22,4.2.26). Bazalt taşının yanısıra yapı kitabelerinde kullanım alanı bulan diğer malzeme ise mermerdir. (4.2.19).

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde yapı kitabelerinde genel olarak kabartma ve kazıma teknikleri yoğun olarak kullanılmıştır. En fazla uygulanan ise kabartma

⁹¹ Turan, *a.g.e.*,321.

tekniğidir.(4.2.1, 4.2.2, 4.2.3,4.2.4, 4.2.5, 4.2.6,4.2.7, 4.2.9, 4.2.11, 4.2.13, 4.2.16, 4.2.19, 4.2.21, 4.2.22, 4.2.25, 4.2.26)

Yapı kitabelerinde malzemesinin seçilmesinin ardından form kazanmasında etkili olan etmen uygulanan tekniktir. Bu teknikler yapı kitabelerinde tek başına kullanılabildikleri gibi aynı yapı kitabesi üzerinde birden fazla tekniğin uygulandığı örneklerde mevcuttur. (Kat. No:4.2.8,4.2.10,4.2.23) Benzer kullanıma Diyarbakır yapılarında çokça rastlanmaktadır. (Fot.143,144,145,146)

5.2.4 Süsleme Özellikleri

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde incelemiş olduğumuz yapı kitabelerinde eserler genellikle sade bırakılmıştır. Yazılar genel olarak bir çerçeve içerisine alınarak işlenmiştir. Bu çerçevenin etrafı zikzak şeklinde işlenmiştir. (Kat.No:4.2.2, 4.2.4,4.2.19)

Süslemenin yer aldığı eserlere baktığımızda kitabe kısmınınaltında, üstünde veya yanlarında bitkisel süslemeye yer verilmiştir. (Kat. No: 4.2.10, 4.2.11,4.2.13, 4.1.14, 4.1,20) Bir eserimizde; kıvrık dalların kesişmesiyle aralara rumi motifleri kullanılarak kitabeyle hareketlilik katılmıştır.(Kat. No: 4.2.23) Bir eserde ise; Arapça yazının altında ve üstünde geometrik süsleme işlenmiştir.(4.2.9) Bir eserde ise yazıyı çevreleyen testere dişi motiflerine yer verilmiştir. (Kat. No: 4.2.25)

İncelediğimiz yapı kitabelerinin bir tanesinde (Kat. No: 4.2.2); üç adet rozet kitabe kısmının içerisine işlenmiştir.

Dekoratif görüntüler oluşturmaya uygun olan yazı da yapı kitabelerinde süsleme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde inşa kitabelerinde sülüs kullanılmışken, panolarda kufi görülmektedir. İncelediğimiz eserlerde büyütülmüş sülüs diye tanımlanan celi sülüs⁹² iki eserde kullanılmıştır.(Kat. No: 4.1.5, 4.1.6) Süslemede önemli bir yere sahip olan kufi de değişik şekilleriyle kullanım alanı

⁹²S. Mülayim, *Yazının Dili*, 1993, 232.

bulmuştur. İncelediğimiz eserlerden iki tanesinde çiçekli kufi kullanılmıştır. (Kat. No: 4.1.18, 4.1.24) Bir eserde kufi geometrik olarak kullanılmıştır. (Kat.No: 4.1.17) Bir eserde ise daha sade bir kullanım görülmektedir. (Kat.No: 4.1.25)

5.3 MİMARİ PARÇALAR

5.3.1 Mimari Parçaların Yapıların Bölümlerine Dağılımı

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde incelediğimiz mimari taş eser parçalarının yapıların dış cephelerinde kullanıldığı düşünülmektedir. Bu eserlerde taş süsleme taç kapı, sütun başlıkları, kemer, revak, avlu ve duvar panoları gibi çoğu dış cephede yer alan farklı bölümlerde uygulama alanı bulmuştur.

Taçkapılar genellikle cepheden çıkıntı yaparlar ve yüksek olarak, cephe duvarlarından daha uzun olarak ele alınırlar.⁹³ İncelediğimiz eserlerde yapının taç kapı kısmına ait olduğunu düşündüğümüz iki eser tespit edilmiştir. (Kat. No: 4.3.1,4.3.5.) bu eserlerde mukarnas süsleme kullanılmıştır.

Diyarbakır'daki yapıların giriş cepheleri, özellikle camilerde diğer cephelere oranla daha özenle ele alınmıştır. Bu cephelerde süsleme kapılar, pencereler, nişler, revak yüzeyleri ve destekleme kuleleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁹⁴ Müzede incelemiş olduğumuz taş eserlerin üç tanesinde pencere üstü, kemer köşelikleri veya revak yüzeylerinde kullanıldığını düşünmekteyiz. Bu eserler aynı zamanda kullanıldığı yerde hareketliliği sağlamak amacıyla kullanılmış olabileceği görülmektedir.(4.3.3,4.3.4) Benzer örnekler Diyarbakır'da mimari yapılarda mevcuttur. (Fot.154,155)

⁹³ Özbek, *a.g.e.*,515.

⁹⁴ G. Baş , *a.g.e.*,230.

Sembolize olarak kullanılan aslan figürü de Selçuklular'da yaygın bir şekilde hanlarda, camilerde, kalelerde, şifahanelerde⁹⁵ kullanım alanı bulmuştur. İncelemiş olduğumuz eserlerde dış cephede süsleme olarak iki eserde aslan figürü kullanılmıştır. Bu eserlerin aslanın ifade ettiği mana düşünülerek yapıların cephe kısmında kullanıldığını düşünmekteyiz. (Kat:4.3.6,4.3.7)

Müzedede incelediğimiz mimari eserlerde sembolik olarak kullanılan bir diğer figür ise; kartal figürüdür. Dış cephede kullanılmış olan bu eserde yine aslan figüründe olduğu gibi sembolik anlamı düşünülerek yapının cephe kısmında kullanılmış olmalıdır(Kat:4.3.8).

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde mimari eser parçalarının önemli bir kısmını sütun ve sütun başlıkları oluşturmaktadır. İncelediğimiz ancak kataloğa aktarmadığımız sütunların çoğunluk kısmı müzenin bahçe kısmında yer alırken bir kısmı da depoda yer almaktadır. Bu sütun ve sütun başlıklarının kullanım alanı ise netlik taşımamaktadır (Fot:3-4)

İç mekânlarda taş eserlerin uygulama alanı bulduğu bir diğer bölümde duvar yüzeyleridir. İncelemiş olduğumuz mimari taş eser parçalarından bir eserde duvar panosu olarak kullanılmış bir eser yer alır. (Kat. No: 4.3.2) Bu eserde geometrik süslemelerle uygulama bulduğu alana bir hareketlilik katacak şekilde yapılmıştır.

5.3.2Malzeme ve Teknik

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde mimari taş eser parçalarında en fazla kullanımalanı bulan malzeme bazalttır. (Kat. No: 4.3.3, 4.3.4, 4.3.5,4.3.7, 4.3.8)Bazalt taşından sonra en fazla kullanım alanı bulan malzeme ise; kalker taşı olmuştur.(Kat. No: 4.3.1,4.3.2,4.3.6)

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde mimari taş eser parçalarında genel olarak kabartma ve kazıma teknikleri yoğun olarak kullanılmıştır. En fazla uygulanan ise

⁹⁵ G. Parlar, *Anadolu Selçuklu Sikkelerinde Yazıdışı Figüratif Ögeler*, Ankara, 2001,123.

kabartma tekniğidir. Genellikle eserlerin ön yüzlerinde uygulama alanı bulmuştur. (Kat.No: 4.3.2, 4.3.3, 4.3.4, 4.3.6, 4.3.8)

5.3.3 Süsleme Özellikleri ve Motifler

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde çalışmamıza konu olan mimari parçalarda; rumi, hatai, lale, kıvrık dal, altı kollu yıldız, gülbezek, mukarnas, balık sırtı motifi, kartal ve aslan figürü kullanılmıştır.

Kataloğa aktardığımız mimari eser parçalarında kullanılan süsleme türlerinde tespit edilen figür ve motiflerin; bitkisel süslemeler, geometrik süslemeler, figürlü süslemeler ve mukarnas olmak üzere dört farklı başlık altında incelenmesini gerekli kılmıştır.

5.3.3.1 Bitkisel Süslemeler

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde incelediğimiz mimari taş eserlerde bitkisel süsleme olarak karşımıza çıkan motifler; rumi, kıvrık dal, çiçek, hatai ve gülbezek olmuştur. Bu motifler aynı zamanda incelemiş olduğumuz mezar taşlarında da görülmektedir. Mezar taşlarını değerlendirirken detaylı bir şekilde açıklanan motifleri bu başlık altında detaya inmeden sadece kaç mimari eser parçasında kullanıldığı ve hangi tekniğin kullanıldığı yönüyle değerlendirilecektir.

Rumi motifi; bir eserde karşımıza çıkmaktadır. Kullanılan rumi motifi kabartma tekniği ile işlenmiştir. (Kat:4.3.3)

Hatai; Diyarbakır yapılarında Akkoyunlu ve Osmanlı dönemi bitkisel süslemelerinin değişmez elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek dış mimarideki taş süslemeler, gerekse iç mekânlardaki çini süslemelerde, hatai diğer

motiflerle birlikte farklı kompozisyonlar meydana getirmektedir.⁹⁶ İncelediğimiz mimari parçaların birinde tek başına kullanılmıyan hatai kıvrık dal ve rumilerle bir kompozisyonun oluşturmaktadır (Kat.No: 4.3.3). Benzer uygulama Diyarbakır Hasan Paşa Hanı girişindeki kemer köşesinde uygulama alanı bulmuştur.

İncelediğimiz mimari taş eser parçalarında bir tanesinde kıvrık dal, stilize lale, rumi ve hatai motifi kullanılmıştır. Bu motiflerde yine kabartma tekniği ile işlenmiştir (Kat:4.3.3)

5.3.3.2 Geometrik Süslemeler

Balık Sırtı Motifi

Osmanlı dönemi seramik, tekstil ve sıraltı çinilerde yaygın olarak balık pulu motifi kullanılmıştır.⁹⁷ İncelediğimiz mimari eserler içerisinde balık sırtı motifi bir eserde tespit edilmiştir. Eserde yüzeyin tamamını kaplamış ve asıl kompozisyonu oluşturmuştur. ‘S’ kıvrımlı bir şekilde düzenlenmiştir. (Kat. No: 4.3.4) Benzer örnek Diyarbakır Hasan Paşa Hanı pencere sütunçelerinde yer almaktadır. (Fot.155)

Yıldız Motifi

Çizgi sistemleri içerisinde en önemli grubu yıldız kompozisyonları meydana getirmektedir. Yıldızlar köşeli ve kollu olarak iki grupta ele alınmaktadır. Kollu yıldızlar, farklı açı ve doğrultudaki kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşmaktadır.⁹⁸

İncelediğimiz mimari eser parçalarında yıldız motifinin kullanıldığı bir eser tespit edilmiştir. (Kat:4.3.2) Bu eserin bir duvar panosu olarak kullanıldığını düşünmekteyiz. Eserde kullanılan yıldız motifi altı kollu yıldız motifi olup eserin

⁹⁶ G.Baş, .a.g.e., 283.

⁹⁷ Bayhan, a.g.e., 448.

⁹⁸ G.Baş, a.g.e., 270.

ortasına işlenmiştir. Benzer kullanım Diyarbakır'daki mimari yapılarda da yer almıştır. (Fot.157)

5.4.3. Figürlü Süslemeler

Aslan

Hitit, Urartu, Frig, Yunan, Roma, Bizans sanatlarında değişik biçim ve üslup özellikleri ile hâkimiyet ve güç simgesi olarak kullanılan aslan, her dönem ve bölgede koruyucu, kuvvet ve kudret sembolü ve hükümdarı her türlü kötülükten koruyan nazarlık, tılsım yerine de geçmektedir.⁹⁹

Mezar taşlarında aslanın görülmesi, Bektaşilikte aslanın Hz.Ali olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰

Güneşle birlikte sembolize edilen aslan figürü Selçuklularda yaygın bir şekilde hanlarda, camilerde, kalelerde, şifahanelerde, kumaşlarda, çinilerde, el yazmalarında gerek mücadele sahnelerinde gerekse çörten şeklinde tek aslan başı olarak kullanılmıştır.¹⁰¹

Diyarbakır'daki örneklerde aslanın askeri mimaride yoğunlaşması figürün sembolik anlamını da aydınlatıcı niteliktedir. Yapıların genelde dış cephelerinde yer verilen kabartmalar hâkimiyet ve güç simgesi yanında koruyucu nitelikleriyle birer bekçi hayvan konumundadır.¹⁰²

Diyarbakır'daki yapılar üzerinde en fazla yer verilen figür aslandır. Aslanlar bazen tek, bazen simetrik şekilde çift tasvir edilmiştir. Aslanlar bazı örneklerde kaplan ve parsa yaklaşan görüntüler sunmaktaysa da bunlar arasında kesin ayırım yapmak mümkün değildir.¹⁰³

⁹⁹ G.Öney, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü*, Anadolu (Anatolia), XIII, Ankara,1971.1-37.

¹⁰⁰ Parlar, *a.g.e.*, 123.

¹⁰¹ Parlar, *a.g.e.*, 123.

¹⁰² G. Baş , *a.g.e.*, 2006, 290-300.

¹⁰³ G. Baş , *a.g.e.*,2006, 290-300.

Aslan figürü Anadolu'da özellikle kalelerde yaygın olarak kullanılmıştır. Gaziantep, Halep, Mardin, Hasankeyf, Urfa, Kayseri, Divriği ve Konya kaleleri aslan figürüne yer verilen kaleler arasında yer almaktadır.¹⁰⁴(Fot.147,148,149,150,151)

Müzede incelediğimiz eserler içinde iki mimari eserde aslan figürü tasvir edilmiştir. Bir eserde tek ve kanatlı bir şekilde kabartma tekniği ile yapılmıştır. (Kat. No:4.3.6) diğer aslan figüründe ise;iki aslan simetrik bir şekilde karşılıklı olarak oyma ve kazıma tekniği ile yapılmıştır.(Kat. No:4.3.7) İki aslanın ayak kısmında bir gülbezek kullanılmıştır.

Kartal

Türklerin milli simgelerinden olan kartal şamanist uygulamalarda çok yaygın olarak karşımıza çıkar. Yakutların en yüksek ruhları taşıdığına inanılan bu hayvan, Gök Tanrı'nın timsali olarak ya da şaman ruhunu ifade etmek amacıyla Dünya ağacının tepesinde tasavvur ediliyordu.¹⁰⁵

Hayvan-ata ya da yardımcı ruhlardan birini temsilen zaman zaman şaman elbisesi üzerinde yer alıyordu. Önemli bir türeme simgesiydi. Özellikle Göktürk ve Uygur devirlerinde kartal ve diğer yırtıcı kuşlar hükümdar ya da beylerin timsali, koruyucu ruhun ve adaletin simgesiydi. Güneşi ve aynı zamanda güç ve kudreti ifade ediyordu.¹⁰⁶

Gök Tanrı'nın simgesi olarak ona ve bazı yırtıcı kuşlara kurban sunuluyordu. Özellikle sanat tarihinde mücadele sahnelerinde zafer kazanan hayvan olarak yer alan kartal, gök unsuruna dahil olup, olumsuz kavramlara karşı iyi olan unsurları temsil etmektedir, örneğin o bu yönüyle bir fal kitabı olan Irk Bitig isimli yazmada yer alır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ G.Baş , *a.g.e.*,2006, 290-300.

¹⁰⁵ Y. Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul, 2011, 156.

¹⁰⁶ Çoruhlu, *a.g.e.*,156.

¹⁰⁷ Çoruhlu, *a.g.e.*,156.

Kartalın hükümdarlık, güç, kuvvetle ilgili simgesel anlamları İslamiyetten sonra da devam etmiş, hatta zaman zaman arma olarak da kullanılmıştır. Söz konusu yırtıcı kuş ya da kuşlar bu anlamları ifade eder biçimde gerek küçük sanatlarda gerekse mimari eserler üzerinde kabartma olarak yaygın bir biçimde kullanılmıştır.¹⁰⁸

Kartal figürlerinde yelpaze dilimli kuyruk, pullu gövde, sivri kulaklar Orta Asya'daki örnekler için söz konusu olan ve Anadolu'da tekrarlanan tipik özelliklerdir. Bu figürlerin güç, kuvvet ve hükümdarlık sembolü olduğu ileri sürülmektedir.¹⁰⁹

Anadolu Selçuklu çağında kartal kaleler başta olmak üzere saraylar, hanlar, medreseler ve mezar taşlarında da süsleme programı içinde yer almıştır.¹¹⁰

Çalışmamızın konusu kapsamında iki parça halindeki bir eserde kartal figürü tespit edilmiştir. Figür form özellikleri itibariyle Anadolu Türk sanatında kullanılan kartal figürlerinden farklı bir görünüme sahiptir. Bu figür aynı zamanda bir horoz figürünü anımsatmaktadır (Kat.No:4.3.8).Kartal figürünün benzeri; Diyarbakır, Erzurum, Konya, Sivas'ta kullanım alanı bulmuştur.(Fot.151,152,153)

5.4.4. Mukarnas Süsleme

İslam mimari bezemesine özgü yaygın unsurlardan biri olarak karşımıza çıkan mukarnas “yan yana ve üst üste yerleşen prizmatik öğelerin dışa doğru derece derece taşarak simetrik düzen içinde dizildiği üç boyutlu mimari bezeme strüktürü” şeklinde tanımlanmaktadır. Özünde bezeme niteliği taşımasına rağmen, mimaride doğrultusu değişen yüzeyler arasında geçiş sağlaması yönüyle yapısal öge olarak da değerlendirilmektedir.¹¹¹

¹⁰⁸ Çoruhlu, a.g.e., 156.

¹⁰⁹ Baş, a.g.e., 2006, 300.; Y. Çoruhlu, *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*, İstanbul, 1995,86.

¹¹⁰ G. Öney, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal*, Malazgirt Armağanı, Ankara, 1972,142-145.

¹¹¹ G. Baş, *Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme*, Bitlis,2002,101.

Anadolu da mukarnasın ilk olarak 1192 de Alay Han da kullanıldığı kabul edilmektedir. Erken örnekleri İran'da Selçuklular'ın tuğla ve alçı üzerine uyguladıkları mukarnasların Anadolu'da taşla geçirilmiş örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı mimari bezemesinin özellikle erken dönemde birinci derecede önemli ögesi olan mukarnas çoğunlukla taçkapı kavsaralarında uygulanmıştır.¹¹²

İncelediğimiz eselerde mimari yapı unsurlarından iki tanesinde mukarnas bezemeye rastlanmıştır. (Kat. No:4.3.1, 4.3.5)Bu mukarnas bezemelerin bir tanesi iki sıralı bir diğeri ise üç sıralı yapılmıştır. Benzer örnekleriDiyarbakır ve Bitlis'te yer alır.

¹¹² G.Baş , *a.g.e.*, 2002,102-103.

6.TABLolar

Kat.	Tarih	Ait Olduğu Kişi	Malzemesi	Formu	Yazı	Süsleme
1	H.1088-M.1672	Muhammed	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
2	H.1150-M.1734	Mustafa	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
3	H.1167-M.1751	Abdullah	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
4	H.1175-M.1759	Hacı Ebubekir Ağa	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
5	H.1180-M.1764	Hacı Hüseyin Ağa'nın oğlu	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
6	H.1185-M.1769	Fatıma Hatun	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
7	H.1190-M.1774	Ali	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
8	H.1190-M.1774	Mollıa Yusuf	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
9	H.1193-M.1777	Abdulğaffur Ağa	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Yok
10	H.1241-M.1825	Hüseyin Ağa	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
11	H.1307-M.1891	Hasan Paşa	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Yok
12	H.1326-M.1910	Cemile Hatun	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
13	H.1327-M.1911	Abdu'l-Kadir Efendi	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
14	H.1327-M.1911	Hacı Halil Efendi	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
15	H.1334-M.1918	Abide Hatun	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
16	H.1338-M.1922	Abdullah MahmutEfendi	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
17	?	Halil Bey	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Var
18	?	Hadice Hatun	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
19	?	Yusuf	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
20	?	Ali Ağa	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
21	?	Cemile Hatun	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Yok
22	?	Mustafa Ağa	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
23	?	Hüseyin	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Yok
24	?	Said	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Yok
25	?	Muhammed'in kızına ait	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Var
26	?	El Hacı....	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Yok

Tablo.1: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Kataloğa Aktardığımız Mezar Taşlarından İsim Tespit Edilen Eserlerin Gruplandırılması

Kat. No: 4.2	Tarih	Yapısı	Malzemesi	Formu	Süsleme	Teknik
1	H.1070-M.1654	Çeşme	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
2	H.1087-M.1651	Çeşme	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Kabartma
3	H.1158-M.1742	Çeşme	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
4	H.1173-M.1757	Okul	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
5	H.1308-M.1892	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
6	H.1308-M.1892	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
7	R.1373-M.1957	-	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
8	Yok	Camii	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
9	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kabartma
10	Yok	Camii	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kabartma
11	Yok	-	Kireç Taşı	Üçgen	Var	Kabartma
12	Yok	Camii	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
13	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kabartma
14	Yok	-	Kireç Taşı	Üçgen	Var	Kabartma
15	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
16	Yok	-	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
17	Yok	-	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
18	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kabartma
19	Yok	-	Mermer	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
20	Yok	-	Bazalt	Kare	Var	Kabartma
21	Yok	Çeşme	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
22	Yok	Çeşme	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
23	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kabartma
24	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
25	Yok	-	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Yok	Kabartma
26	H.1180-M.1764	Çeşme	Bazalt	Dikdörtgen	Yok	Kabartma

Tablo.2: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Kataloğa Aktardığımız Yapı Kitabelerinin Gruplandırılması

Kat. No 4.1	AYNA	ARMA	BALTA	BIÇAK	ÇARKIFELE	ÇİÇEK	DAİRE	EL	GÜLBEZEK	HANÇER	İBRİK	KASE	KANDİL	KILIÇ	LALE	MADALYON	MAKAS	ROZET	RUMİ	SAÇÖRGÜSÜ	TEZBİH	YILDIZ
1						X			X													
2																						
3																						
4																						
5																						
6															X							
7																						
8																						
9																						
10																						
11																						
12																						
13	X																					
14																						
15																						
16																						
17						X		X				X							X			
19													X									
20										X			X									
21																						
22											X											
23																						
24																						
25			X																			
26																						
27																						
28																						
29																						
30																						
31						X													X			

Tablo.3: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Kataloğa Aktardığımız Mezar Taşlarında Görülen Süslemeler I

Kat. No 4.1	AYNA	ARMA	BALTA	BİÇAK	ÇARKIFELE	ÇİÇEK	DAİRE	EL	GÜLBEZEK	HANÇER	İBRİK	KASE	KANDİL	KILIÇ	LALE	MADALYON	MAKAS	ROZET	RUMİ	SAÇÖRGÜSÜ	TEZBİH	YILDIZ
32						X													X			
33																						
34																						
35																						
36																						
37											X		X							X		
38				X																		
39	X										X											
40														X								
41																						
42	X			X	X	X						X			X							X
43																		X				X
44														X								
45								X														
46				X										X							X	
47							X							X								
48				X													X					
49	X																	X		X		
50				X			X														X	
51							X													X		
52	X					X					X		X		X							
53	X					X					X		X		X							
54				X			X															
55						X					X		X	X								
56																				X		
57																						
58			X																			
59																						

Tablo.4: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi’nde Kataloğa Aktardığımız Mezar Taşlarında Görülen Süslemeler II

Kat. No: 4.3	Tarih	Malzemesi	Formu	Süsleme	Teknik
1	Yok	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kazıma
2	Yok	Kireç Taşı	Kare	Var	Kabartma
3	Yok	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Kabartma
4	Yok	Bazalt	Üçgen	Var	Kabartma
5	Yok	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Kazıma
6	Yok	Kireç Taşı	Dikdörtgen	Var	Kazıma
7	Yok	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Kazıma
8	Yok	Bazalt	Dikdörtgen	Var	Kabartma

Tablo.5: Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Kataloğa Aktardığımız Mimari Parçaların Gruplandırılması

7. SONUÇ

Yüzyıllardan beridir tabiatın ve insanoğlunun ortaya koyduğu kültür kalıntıları bir bölümüyle sağlam biçimde günümüze ulaşırken geriye kalan bir bölümü farklı etkenlerin de devreye girmesiyle tahrip olmuş ya da zamanın ve insanlığın acımasızlığına yenik düşerek yok olmuştur. Doğal ortamında korunamayan bu eserlerin müzelerde koruma altına alınması, kültürel izlerin en azından bu mekânlarda geleceğe aktarılması bakımından önem taşımaktadır. Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınan İslam dönemi taş eserleri de bu kapsama giren eserler arasındadır.

Türk İslam kültürünün ve medeniyetinin hâkim olduğu bölgeler arasında mezar taşları, kitabeler ve mimari eserler açısından Anadolu önemli bir yere sahiptir. Yüzyıllar boyunca değişik kültürleri üzerinde barındıran ve XI.yy'dan itibaren Türk yurdu haline gelen Anadolu'da bu tarihten sonra İslam öncesi döneme ait inançlar, burada yaşayan eski kültürlere ait gelenekler ve İslam inancının etkisiyle ile biçim kazanmış ve zengin bir kültür ortaya çıkmıştır. Özellikle bu kültürü yansıtabilecek nitelikte ve oldukça zengin çeşitlilikte kültür birikimine sahip olan Diyarbakır, bu açıdan önemli bir merkezdir.

Müzede 59 adet mezar taşı, 26 adet yapı kitabesi ve 8 adet mimari parça incelenmiştir. Bunlar içinde en kalabalık grubu şahide ve sandukalardan meydana gelen mezar taşları oluşturmaktadır. Mezar taşları üzerinde tespit edilen tarihlerden bu örneklerin 1672 ve 1922 arasını kapsayan bir zaman dilimine ait olduğu anlaşılmaktadır. Mezar taşlarında farklılıklar olsada geneli itibariyle benzer tipolojik özellikler taşımaktadır. Anadolu'nun farklı bölgelerinde Şanlıurfa, Tunceli, Iğdır, Siirt, Adıyaman, Erciş, Gevaş, Bitlis'in Ahlât, Tatvan, Güroymak ve Hakkâri'de yer alan çağdaş mezar taşlarıyla malzeme form ve süsleme açısından benzer özellikler gösteren örnekler, bu anlamda sıradışı özellikler sergilememektedir. Üst kesimde farklı şekillerde sonlanan şahidelerin büyük bir bölümünde ön yüzde farklı satır sayısına sahip kitabelere yer verilmiştir. Tarih yer almayan mezartaşları ise süslemelerinden hareketle Osmanlı öncesi dönemlerle ilişkili görünmektedir.

Genel olarak mezar taşlarında kitabe ve süsleme öne çıkmaktadır. Kitabe kullanılan örneklerde genellikle süsleme unsuruna yer verilmezken süsleme yer alan

mezar taşlarında büyük çoğunlukla kitabenin yer almayışı dikkat çekici bir özelliktir. Mezar taşlarının neredeyse tamamının arka ve yan yüzleri sade tutulmuştur. Ön yüzlerinde ise; kitabe veya süsleme yer almıştır.

Kitabe çözümlemesi yapılan mezarların şahide ve sandukalarındaki celi sülüs veya kufi yazılarda mezardaki kişiye ait kimlik bilgileri, ölüm, cinsiyeti, mesleği vb. gibi bilgilerin bulunduğu bu taşlarda ayrıca Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetler ve çeşitli dualara da rastlamak mümkündür. Çoğunlukla bu kabirlerin kitabelerinde bahsi geçen kişinin tarihi süreç içerisindeki makamı, soy şeceresi ve ehil olduğu alanlar ile hakkında bilgilerin verildiği görülmektedir. Tezimiz kapsamındaki mezar taşlarında tespit ettiğimiz önemli unvanlar; “*Ağa, Hacı, Hatun, Emir, Muhtar, Paşa, Efendi, Molla*” olduğunu açıklayan ibareleridir. Kitabelerde kullanılan yazı dili Osmanlıca, Arapça ve Farsça olmuştur. Ağırlıklı olarak Arapça kullanılmıştır. Yazılar sülüs, kufi ve ma'kili tarzdadır. Genellikle bir kartuş içerisine alınan mezar taşlarında; yazı kenarlarında süslemeye pek yer verilmemiştir. Yazılar genel olarak yatay olarak yazılmıştır. Yapı kitabelerinde de bir çerçeve içerisine alınan yazılarda pek süslemeye yer verilmemiştir.

Mezar taşlarında kullanılan süsleme unsurları; bitkisel süslemeler (rumi, gülbezek, kıvrık dal ve çiçek motifleri), geometrik süslemeler: (madalyon, çarkıfelek, yıldız motifleri, mukarnas ve dalga motifi), nesne tasvirli süslemeler: (ayna, balta, bıçak, ibrik, hançer, kandil, kılıç, madalyon, makas, saç örgüsü, tezbih) kullanılmıştır. Mezar taşlarında en yoğun kullanılan süsleme grubunu oluşturan nesne tasvirlerinin bir bölümü ölen kişinin mesleki hayatıyla ilgiliyken bir bölümü sembolik anlamıda kullanılmıştır.

Yapı kitabelerinin bir bölümünün çeşme kitabesi olduğu belirlenebilirken geriye kalan kitabelerin hangi yapılara ait olduğu anlaşılmamaktadır. Ancak bir bölümünün içeriğinden ve envanter kayıtlarından hareketle mescid kitabesi olabileceği düşünülmektedir. Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazılan kitabelerde genellikle sülüs hat kullanılmıştır.

Taş eserler içinde en küçük grubu mimari parçalar oluşturmaktadır. Bu parçaların yapıların hangi bölümlerine ait olduğu kısmen tahmin edilebilmektedir. Parçalar üzerinde yer alan süslemeler Diyarbakır mimari yapılarında kullanılan süslemelerle konu ve üslup bakımından paralel özellikler sergilemektedir. Figürlü parçalar Osmanlı öncesi ile ilişkili iken bitkisel ve geometrik bazı motifler Osmanlı yapılarına işaret etmektedir.

İncelemiş olduğumuz taş eserlerde kullanılan malzeme ağırlıklı olarak bu yöreye özgü olan ve yoğun biçimde kullanılan bazalt taşıdır. Yapısal özelliklerinden ötürü bu taşın kullanıldığı eserlerde süsleme ya tercih edilmemiş ya da kısıtlı kullanılabilmektedir. İkinci olarak en fazla kullanılan malzeme kalker taşıdır. Mezar taşlarında bazalt yoğunlukta iken yapı kitabelerinde kalker tercih edilmiştir. Mermer sadece bir yapı kitabesinde kullanılmıştır. Mimari parçalarda her iki taşın örnekleri bulunmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki bazı olumsuzluklar nedeniyle orijinal yerlerinde muhafaza edilemeyerek Diyarbakır Müzesi'nde korunma şansı bulan İslam dönemi taş eserleri; tarihimizin, kültürümüzün ve sanatımızın önemli kaynaklarından biridirler. Bölgedeki kültür tarihinin birer halkası durumunda olan bu eserlerin bilimsel anlamda incelenmesi ve yorumlanması bu alandaki eksiği gidermesi bakımından önemlidir. Bizlere ve bizden sonraki kuşaklara düşecek olan görev ise kesinlikle korunması gereken ve gelecek kuşaklara aktarılması önem arz eden bu kültür varlıklarımızı hem iyi analiz edip anlayabilmek hem de korunmasını sağlamaktır.

8. ÖZET

Diyarbakır M.Ö 3000 yıllarından bu yana önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle birçok uygarlığa tanıklık etmiştir. Özellikle 7.yüzyıldan başlayan İslam hâkimiyetinden Osmanlı dönemine kadar uzanan bu tarihsel süreç içerisinde bu uygarlıklara ait birçok mimari ve envanterlik esere ev sahipliği yapmıştır. Bu eserler ait oldukları toplumun inanç sistemi başta olmak üzere o dönemin; sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri hakkında da önemli ipuçları sağlayan birer tarihi belge niteliğindedir. Bu tarihi belgelerin Anadolu'daki önemli örneklerini üzerinde taşıyan Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirdiğimiz çalışmamız bölgenin kültür tarihi hakkında önemli veriler elde etmemizi sağlamıştır.

“Diyarbakır Arkeoloji Müzesi İslam Dönemi Taş Eserleri” başlığı adıyla elde edilen bu veriler yüksek lisans tez kurallarına göre bilimsel anlamda bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Öncelikle Diyarbakır'ın coğrafi konumu ve tarihçesiyle çalışma alanının tanıtımı sağlanmış ardından müze hakkında kısa bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Katalog bölümünde Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde İslam Dönemine ait Taş Eserlerden 59 adet mezar taşı, 26 adet kitabe ve 8 adet mimari parçayı gözlem fişlerine göre tanıtımları verilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise; tipolojileri, yapım teknikleri, kitabeleri, süslemeleri, usta ve diğer tüm özellikleri göz önünde tutularak kendi aralarında ve benzer örnekleriyle karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu bölümün ardından yararlandığımız kaynakların alfabetik listesi verildikten sonra, bu taş eserlerin çizimleri ile fotoğrafları katalog düzenine göre sıralanmıştır.

Böylece tezin amacına uygun olarak incelen taş eserler tanıtılmaya çalışılıp, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan bu milli değerlerimizin sanat tarihi içerisindeki önemi saptanarak, Türk Sanatı'ndaki yerleri bir nebze de olsa vurgulanmaya çalışılmıştır.

9. SUMMARY

Diyarbakir has been an important settlement since 3000 years BC. Due to the geographic location and strategic importance it has witnessed many civilizations. Especially, starting from 7th Century Islamic Period to Ottoman Period Diyarbakir makes some ownership to many inventory-architectural and civilizations. These works are mainly in the society to which they belong, the belief system of that period; social, cultural and economic characteristics, providing important clues about a historical document important clues about a historical document it is. This historic document important instances in Anatolia of carrying on our work that we perform in the Archaeological Museum of Diyarbakir, the region's cultural history as they allowed us to obtain important data.

Under the title of the 'Diyarbakir Archaeological Museum Islamic Period Stone Relics' obtained this data according to the rules of the master's thesis is a scientific sense assessment. First of all, the history of the geographic location of Diyarbakir and the presentation of a working is achieved then tried to be presented a brief overview about the Museum in catalog section, stone inscriptions that are 59 tombstone, 26 inscription, 8 architectural masterpiece which are all of them belonged to Islamic Period, attempted to present according to observing of the plugs. In evaluation and conclusion section, by considering the typologies, construction techniques, the inscriptions, the decorations, the master and all other features, they were compared within amongst them and with similar examples. After this part, after giving alphabetic list of the sources which were used to our search, these stone works, drawings and photos were used according to the layout of the catalog.

Thus, stone works which were examined the appropriate purpose of the thesis examining, attempt to present and stone works, which are in danger of being destroyed, determined to our national importance within art history and tried to stress the importance of the stonework.

10. BİBLİYOGRAFYA

ALSAN, Şenay, *Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri (Orta Asya'dan Selçuklu'ya)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005.

ALTANOĞLU B.A., “*Kutsal Mekanlar ve Dini Ziyaret Yerleri*”, İstanbul, 2008.

ARSLAN, R, *Diyarbakır Kentinin Tarihi ve Bugünkü Konumu*, Diyarbakır: Müze Şehir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

ATALAY İ., “*Türkiye Bölgesel Coğrafyası*”, İstanbul, 1997, 259-295.

AYAZ BAŞAK, Meltem, *Gevaş Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2008.

BAŞ, Gülsen, *Diyarbakır'daki İslam Mimarisinde Süsleme*, Doktora Tezi, Van, 2006.

BAŞ, Gülsen, *Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme*, Bitlis, 2002.

BAŞ, Emine, *Edirne Beylerbeyi Camii Haziresi'nde Bulunan Mezar Taşları*, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009.

BAK, Selami, *Ahlat Meydanlık Mezarlığı Kadılar Bölümü Mezar Taşı Envanteri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2013.

BAYKARA, Tuncer *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara, 1988.

BAYRAM, Sadi, “*Mühr-ü Süleyman ve Türk Kültüründeki Yeri*”, Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Ankara, 1993.

BEDİRHANOĞLU E., T.C Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Diyarbakır Kültür Envanteri- I*, Diyarbakır, 10.

BEYSANOĞLU, Şevket, *Diyarbakır Tarihi I,II*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.

BEYSANOĞLU, Şevket, *Kültürümüzde Diyarbakır*, Ankara, 1992.

ÇELEBİ, Evliya, “*Seyahatname*”, Çev: (Mehmet Zillioğlu) IV., İstanbul, 1986.

ÇELİK, Çiğdem, *Bitlis Güroymak'taki Tarihi Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 1998.

ÇORUHLU, Yaşar, “*Türk Mitolojisinin Ana Hatları*”, İstanbul, 2010.

ÇORUHLU, Yaşar, “*Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kase İçinde Meyva Tasvirlerinin Sembolizm*”i, Eyüp Sultan Sempozyumu II, İstanbul, 120.

ÇORUHLU, Yaşar, “*Orta Asya’dan Anadolu’ya Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer-Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi*” I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğleri, İstanbul, 1998.

ÇORUHLU, Yaşar, “*At ve Koç/Koyun Şekilli Mezar Taşlarının Sembolizm*”i, İstanbul, Ekim 2001.

DEMİR, Çetin, *Tokat Erenler Tarihi Mezarlığı ve Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2008.

DENİZLİ, Sinan, *Ahlat Meydan Mezarlığı Ejder Figürlü Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2014.

DEMİREL, Feray, “*Besni Mezar Taşları*”, Basılmamış YLT, Konya, 2008.

DEMİRİZ, Yıldız, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme*, İstanbul, 1979.

DIYARBEKİRLİ, Nejat, “İslamiyet’ten Önce Türk Sanatı”, *Başlangıçtan Bugüne Türk Sanatı*, Ankara, 1993, 50.

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.VIII, İstanbul, 1989, 111.

ESİN, Emel, *Türk Sanatında İkonografik Motifler*, İstanbul, 2004.

ERSOY, N., *Semboller ve Yorumları*, İstanbul, 2000.

GERÇEK, F. “*Türk Müzeciliği*”, Ankara, 1999.

GÖYÜNÇ Nejat, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Diyarbakır mad.”, c.9, İstanbul, 1994.

GÜLCÜ, Ali İhsan, *Tarih ve Medeniyet*, İstanbul, 1994, S.IX. 10.

GÜNDOĞDU, Hamza, “İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güner İnal’a Armağan*, Ankara, 1994, 234.

GÜNEŞLİ Sultan, “*Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Silahları*” Basılmamış YLT. Van, 2008.

GÜNÜÇ, Fevzi, “Yazının Dili”, *Théma Larousse*, VI, 1993, 232.

GÜRÜN, Kamuran, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, Ankara, 1984.

İĞİT, İlter, *Tunceli’deki Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2012.

İNAL. N., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.9, “*Diyarbakır mad.*”, İstanbul, 1994, 472.

İNCİ, Veysi, *Cizre Mezar Taşları*(18.-19.Y.Y.), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2008

KAFESOĞLU, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, İstanbul, 1972.

KARACAKAYA, R.- YÜCEDAĞ, İ. *Osmanlı Arşiv Vesikaları*, İstanbul, 2014.

KALFAZADE, S.- ERTUĞRUL, Ö. “Kandil ve Kandilin Motif olarak Anadolu Türk Sanatındaki Kullanımı Üzerine” *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, s.2, 1989, 28.

KARAMAĞARALI, Beyhan, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara, 1992.

KARAMAĞARALI, Beyhan “İçiçe Daire Motiflerinin Mahiyeti Hakkında”, “*Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar*” Güner İnal’a Armağan, Ankara, 1993.

KONYAR, Basri, *Diyarbakır Tarihi I*, Ankara, 1936.

KUTLU, Hüseyin, “*Kaybolan Medeniyetimiz Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi’ndeki Tarihi Mezar Taşları*”, İstanbul, 2005.

MUTLU, Mehmet, *Siirt Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Van, 2006.

MÜLAYİM, Selçuk, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, Ankara, 1982.

MÜLAYİM, Selçuk, *Yazının Dili*, Ankara, 1993.

----- Selçuklu Palmet Motiflerinin Tipolojisi" *Anadolu (Anatolia) XX* (Ankara 1976-1977), Ankara 1984, 145-146.

ORAK, Hüseyin, *Türkiye Klavuzu*, Ankara 1946, 634-635.

ORKUN, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları III*, İstanbul, TDK, 1940.

ÖDEKAN, Ayla, “Mimari Bezeme”, *Türkiye Tarihi I*, İstanbul, 1995, 447.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, 2000, 566–567.

ÖGEL, Semra, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987.

ÖNEY, Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimari Süsleme ve El Sanatları*, Ankara, 1988.

ÖNEY, Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal, Malazgirt Armağanı*, Ankara, 1972.

ÖNEY, Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Arslan Figürü*, Ankara, 1971.

ÖNDER, Mehmet, *Türkiye Müzeleri*, Ankara, 1999.

----- *Selçuklu Figür Dünyası, Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, İstanbul, 2011.

ÖZCAN, Ali Rıza, “Mezar Tasları Üzerindeki Sembolik İfadeler”, *Kaybolan Medeniyetimiz, Hekimoğlu Ali Pasa Camii Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Tasları*, İstanbul, 2000, 27.

ÖZBEK, Yıldırım, “Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme(1300-1453)”, Ankara, 2002.

ÖZKURT, K., “Mezar Taslarında Kandil Motifi”, *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu Van Gölü Çevresi*, Ankara, 2007, 132-142.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, C.II, İstanbul, 1983, 245.

-----*Devletler ve Hanedanlar*, C.III, Ankara, 1990, 63.

PARLA, Canan, *Diyarbakır Surları ve Kent Tarihi*, Ankara, 2005.

PARLAR, Gündegül, *Anadolu Selçuklu Sikkelerinde Yazıdışı Figüratif Ögeler*, Ankara, 2001.

PEKTAŞ, Kadir, *Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Ankara, 2001.

----- *Adilcevaz Çevresindeki Mezar Taşları*, İstanbul, 2007.

SARI, Mevlüt, *Arapça-Türkçe Lügat*, İstanbul, 2012, 433.

SEVİMLİ, Ali - MERİÇLİ, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi*, Ankara, 1995.

SÖZEN Metin - TANYELİ, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1999.

TOP, Mehmet, “ Hakkari’deki Osmanlı Devri Mezar Taşları”, XIII. Türk Tarihi Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, (Ankara 4-8 Ekim), 1999.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 1971.

TURAN, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi*, Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evreselliğe, Ankara, 2002.

TUNCEL M., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.9, İstanbul, 1994, 469.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit; *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Ankara, 2001.

ULUÇAM, Abdüsselam; “*Eski Erciş-Çelebibağı Mezarlığı ve Mezar Taşları*”, Ankara, 2000.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, 1988, C.II, 348.

YEŞİLBAŞ E., “Diyarbakır’da Su Mimarisi” , Basılmamış YLT, 2007, Konya.

YİNANÇ, M.Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, İstanbul, 1944.

-----*Ana Britannica*, Genel Kùltür Ansiklopedisi, C.16, İstanbul, 1989, 20.

-----Erken Devir Türk Sanatı, İstanbul, 2007.

-----*Meydan Larousse*, Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, C.5, Ankara, 403-405.

-----T.C Kùltür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “*Türkiye Müzeleri*”, Ankara,2002.

-----*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, İstanbul, 1994.

-----*Yeni Rehber Ansiklopedisi*, C.VI. İstanbul, 1993,5.

-----*Yurt Ansiklopedisi İl İl Türkiye*, C.III. İstanbul, 1982, 2214-224.

11. ÇİZİM LİSTESİ

Çizim No: 1- Diyarbakır İlinin Türkiye Haritasındaki Konumunu ve Çalışma Alanımızı Gösteren Harita.

Çizim No:2- Kat.No: 4.1.1 No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 3-Kat.No: 4.1.2 No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:4- Kat.No: 4.1.4. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 5-Kat.No: 4.1.7. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:6- Kat.No: 4.1.8. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 7-Kat.No: 4.1.9. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:8- Kat.No: 4.1.10. No'lu Şahidenin ÖnYüzünün Çizimi.

Çizim No: 9-Kat.No: 4.1.11. No'lu Şahidenin ÖnYüzünün Çizimi.

Çizim No:10- Kat.No: 4.1.12. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 11-Kat.No: 4.1.13. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:12- Kat.No: 4.1.14. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 13-Kat.No: 4.1.15. No'lu Şahidenin ÖnYüzünün Çizimi.

Çizim No:14- Kat.No: 4.1.16. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 15-Kat.No: 4.1.17. No'lu Şahidenin ÖnYüzünün Çizimi ve Ayrıntı Süsleme

Çizim No:16-Kat. No: 4.1.17. No'lu Şahidesinin Arka Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 17-Kat. No: 4.1.18. No'luŞahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:18- Kat. No: 4.1.22. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 19-20-Kat. No: 4.1.24. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:21- Kat. No: 4.1.25. No'lu Sandukanın Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 22-Kat. No: 4.1.31. No'luŞahidenin Ön Yüzünün Çizimi

Çizim No:23- Kat. No: 4.1.32. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 24-Kat. No: 4.1.34. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:25- Kat. No: 4.1.37. No'luŞahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 26-Kat. No: 4.1.38. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:27- Kat. No: 4.1.42. No'luSandukanın Ayrıntı Çizimi.

Çizim No: 28-Kat. No: 4.1.42. No'lu Sandukanın Ayrıntı Çizimi.

Çizim No:29-Kat. No: 4.1.42. No'lu Sandukanın Ayrıntı Çizimi.

Çizim No: 30-Kat. No: 4.1.42. No'lu Sandukanın Ayrıntı Çizimi.

Çizim No:31- Kat. No: 4.1.43. No'luŞahidenin Ayrıntı Süsleme Çizimi.

Çizim No: 32-Kat. No: 4.1.46. No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:33- Kat. No: 4.1.48. No'luŞahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No: 34-Kat. No: 4.1. 51. No'luŞahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:35- Kat. No: 4.1.52No'luŞahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:36- Kat. No: 4.1.52 No'lu Şahidenin Ayrıntı Çizimi.

Çizim No:37- Kat. No: 4.1.53 No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:38- Kat. No: 4.1.54 No'lu Şahidenin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:39 Kat.No: 4.1.57Koç Heykeli ŞeklindekiMezar Taşı I Çizimi

Çizim No:40 Kat.No: 4.1.58Koç Heykeli ŞeklindekiMezar Taşı II Çizimi

Çizim No:41 Kat.No: 4.1.58Koç Heykeli ŞeklindekiMezar Taşı II Çizimi

Çizim No:42 Kat.No: 4.1.59 At Heykeli ŞeklindekiMezar Taşı Çizimi

Çizim No:43- Kat. No: 4.2.4 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:44- Kat. No: 4.2.10 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:45- Kat. No: 4.2.11 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:46- Kat. No: 4.2.12 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:47- Kat. No: 4.2.13 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:48- Kat. No: 4.2.19 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:49- Kat. No: 4.2.21 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:50- Kat. No: 4.2.23 No’lu Yapı Kitabesinin Ön Yüzünün Çizimi.

Çizim No:51- Kat. No: 4.3.2 No’lu Mimari Parçanın Çizimi.

Çizim No:52- Kat. No: 4.3.3 No’lu Mimari Parçanın Çizimi.

Çizim No:53- Kat. No: 4.3.4 No’lu Mimari Parçanın Çizimi.

Çizim No:54- Kat. No: 4.3.6 No’lu Mimari Parçanın Çizimi.

Çizim No:55- Kat. No: 4.3.7 No’lu Mimari Parçanın Çizimi.

12.FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf No: 1-Diyarbakır İlinin Uydudan Genel Görünümü
([https://maps.google.com / maps](https://maps.google.com/maps) 23.10.2014).

Fotoğraf No: 2-Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nin Uydudan Genel Görünümü
([https://maps.google.com / maps](https://maps.google.com/maps) 23.10.2014).

Fotoğraf No: 3-Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Bahçeden Görüntü

Fotoğraf No: 4-Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Bahçeden Görüntü

Fotoğraf No: 5- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Depodan Görüntü

Fotoğraf No: 6- Kat. No: 4.1.1 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 7- Kat. No: 4.1.2 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 8- Kat. No: 4.1.3 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 9- Kat. No: 4.1.4 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 10- Kat. No: 4.1.5 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 11- Kat. No: 4.1.6 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 12-Kat. No: 4.1.7 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 13- Kat. No: 4.1.8 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 14- Kat. No: 4.1.9 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 15- Kat. No: 4.1.10 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 16- Kat. No: 4.1.11 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 17- Kat. No: 4.1.12 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 18- Kat. No: 4.1.13 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 19Kat. No: 4.1.14 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 20- Kat. No: 4.1.15 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 21- Kat. No: 4.1.16 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 22- Kat. No: 4.1.17 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 23- Kat. No: 4.1.17 No'lu Mezarın Şahidesinin Arka Yüzü.

Fotoğraf No: 24- Kat. No: 4.1.18 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 25- Kat. No: 4.1.19 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 26- Kat. No: 4.1.19 No'lu Mezarın Yandan Görüntüsü.

Fotoğraf No: 27- Kat. No: 4.1.19 No'lu Mezarın Üstten Görüntüsü.

Fotoğraf No: 28- Kat. No: 4.1.20 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 29- Kat. No: 4.1.21 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 30- Kat. No: 4.1.22 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 31- Kat. No: 4.1.23 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 32- Kat. No: 4.1.24 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 33- Kat. No: 4.1.25 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 34- Kat. No: 4.1.25 No'lu Mezarın Yandan Görüntüsü.

Fotoğraf No: 35- Kat. No: 4.1.26 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 36- Kat. No: 4.1.27 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 37- Kat. No: 4.1.28 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 38- Kat. No: 4.1.29 No'lu Mezarın İç Yüzü .

Fotoğraf No: 39- Kat. No: 4.1.30 No'lu Mezarın Üstten Görüntüsü.

Fotoğraf No: 40- Kat. No: 4.1.31 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 41- Kat. No: 4.1.32 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 42- Kat. No: 4.1.33 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 43- Kat. No: 4.1.34 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 44- Kat. No: 4.1.35 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 45- Kat. No: 4.1.36 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 46- Kat. No: 4.1.37 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 47- Kat. No: 4.1.38 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 48- Kat. No: 4.1.39 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 49- Kat. No: 4.1.40 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 50- Kat. No: 4.1.41 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 51-Kat. No: 4.1.42 No'lu Sanduka

Fotoğraf No: 52- Kat. No: 4.1.42 No'lu Sanduka.

Fotoğraf No: 53- Kat. No: 4.1.42 No'lu Mezarından Detay.

Fotoğraf No: 54- Kat. No: 4.1.42 No'lu Mezarından Detay.

Fotoğraf No: 55- Kat. No: 4.1.42 No'lu Mezarından Detay.

Fotoğraf No: 56- Kat. No: 4.1.43 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 57- Kat. No: 4.1.44 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 58- Kat. No: 4.1.45 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 59- Kat. No: 4.1.46 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 60- Kat. No: 4.1.47 No'lu Mezarın İç Yüzü .

Fotoğraf No: 61- Kat. No: 4.1.48 No'lu Mezarın Üstten Görüntüsü.

Fotoğraf No: 62- Kat. No: 4.1.49 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 63-Kat. No: 4.1.50 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 64- Kat. No: 4.1.51 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 65- Kat. No: 4.1.52 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 66- Kat. No: 4.1.53 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 67- Kat. No: 4.1.54 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 68- Kat. No: 4.1.55 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 69- Kat. No: 4.1.56 No'lu Mezarın Şahidesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 70- Kat. No: 4.1.57 No'lu Koç Heykeli -I

Fotoğraf No: 71- Kat. No: 4.1.57 No'lu Koç Heykeli -I

Fotoğraf No: 72- Kat. No: 4.1.58 No'lu Koç Heykeli -II

Fotoğraf No: 73- Kat. No: 4.1.58 No'lu Koç Heykeli -II

Fotoğraf No: 74- Kat. No: 4.1.59 No'lu At Heykeli

Fotoğraf No: 75- Kat. No: 4.2.1 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 76- Kat. No: 4.2.2 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 77- Kat. No: 4.2.3 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 78- Kat. No: 4.2.4 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 79- Kat. No: 4.2.5 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 80- Kat. No: 4.2.6 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 81- Kat. No: 4.2.7 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 82- Kat. No: 4.2.8 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 83- Kat. No: 4.2.9 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 84- Kat. No: 4.2.10 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 85- Kat. No: 4.2.11 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 86-Kat. No: 4.2.12 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 87- Kat. No: 4.2.13 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 88- Kat. No: 4.2.14 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 89- Kat. No: 4.2.15 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 90- Kat. No: 4.2.16 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 91- Kat. No: 4.2.17 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 92- Kat. No: 4.2.18 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 93- Kat. No: 4.2.19 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 94- Kat. No: 4.2.20 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 95- Kat. No: 4.2.21 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 96- Kat. No: 4.2.22 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 97- Kat. No: 4.2.23 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 98- Kat. No: 4.2.24 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 99- Kat. No: 4.2.25 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 100- Kat. No: 4.2.26 No'lu Yapı Kitabesinin İç Yüzü.

Fotoğraf No: 101- Kat. No: 4.3.1. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 102- Kat. No: 4.3.2. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 103- Kat. No: 4.3.3. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 104- Kat. No: 4.3.4. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 105- Kat. No: 4.3.5. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 106- Kat. No: 4.3.6. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 107-Kat. No: 4.3.7. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 108-Kat. No: 4.3.8. No'lu Mimari Yapı Parçasından Görünüm.

Fotoğraf No: 109- Baykan - Çevrimtepe - Seyh Ali Mezarlığı - Seyh Abdülkâdir Oğlu Seyh Abdülvehhâb'ın Mezarı (Mehmet Mutlu'dan)

Fotoğraf No:110- Konya-Beyşehir Mezar Taşı (Hüseyin Musmal, Mustafa Çetinaslan'dan)

Fotoğraf No: 111- Bitlis - Zeydan Mezarlığı'ndan Bir Mezarın Bas Sahidesi (Kadir Pektaş'tan)

Fotoğraf No: 112- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Mezar Taşları ile benzerlik gösteren örnek: Baykan - Çevrimtepe-Seyh Ali Mezarlığı - Seyh İsmâil Oğlu Seyh Abdülkâdir'in Mezarının Bas Sahidesi Görüntüsü (Mehmet Mutlu'dan)

Fot. No:113- Mardin Dara Mezarlığı'ndan bir Mezar Taşı Örneği (Mesut Gül'den).

Fotoğraf No: 114- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Mezar Taşları ile benzer süsleme özellikleri gösteren örnek: Üzerinde Kılıç ve Hançer Tasvirlerinin Yer Aldığı Mezar Taşları Muş-Norşin Aşağı Mork Köyü, Kırmızı Şehitler Mezarlığı (B.Karamağaralı'dan).

Fotoğraf No: 115- Kılıç, Hançer ve Tüfek Motiflerinin süslediği Bir Çatma Lahit Türü Mezar Kayseri (A.Murat Aktemur-M. Arslan'dan).

Fotoğraf No: 116- 17.yy hançerli Mezar taşı örneği, Şehzade Camii Hazinesi (Ayfer Aydoğdu'dan).

Fotoğraf No: 117- Erüh - Dikbogaz - Siirt Mezar Taşı (Mehmet Mutlu'dan)

Fotoğraf No: 118- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde süslemeli mezar taşları ile benzerlik gösteren örnek: Cizre mezar taşı Görüntüsü (Veysi İnci'den)

Fotoğraf No: 119- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde süslemeli mezar taşları ile benzerlik gösteren örnek: Cizre mezar taşı (Veysi İnci'den)

Fotoğraf No:120- Konya ili Beyşehir İlçesi Fasıllar Köyü mezar taşı Görüntüsü (Hüseyin Musmal Mustafa Çetinaslan'dan)

Fotoğraf No: 121-122-Gevaş Mezarlığı Geometrik Süslemeler (M.Ayaz Başak'tan)

Fotoğraf No: 123- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Mezar Taşıyla Benzerlik Gösteren Örnek (kat...) Gevaş Mezarlığı Geometrik Süslemeler (M.Ayaz Başak'tan)

Fotoğraf No: 124- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Sanduka ile benzerlik gösteren örnek: Erciş-Çelebibağ Mezarlığı Bitkisel-Geometrik Süslemeler (A.Uluçam)

Fotoğraf No: 125- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: (Tunceli Pertek-Çalıözü Köyü Mezarlığı Koç Heykeli Örneği (İlter İGİT'den)

Fotoğraf No: 126- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Kars Müzesi Koç-Koyun Heykeli Şeklindeki Mezar Örneği (A.Uluçam)

Fotoğraf No: 127- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Van Müzesi, Koç Heykeli Van Müzesi (A.Uluçam'dan).

Fotoğraf No: 128- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Van Müzesi, Üzerinde Hançer Motifi Yer Alan Koç Heykeli Van Müzesi (A. Uluçam'dan).

Fotoğraf No: 129- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Elazığ- Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Bahçesinde Sergilenen Koç Heykelinin Önden Genel Görünümü. (İlter İGİT'den)

Fotoğraf No: 130- Gürcistan-Tiflis koyun Şeklindeki Mezar Taşı Örneği (A.Uluçam)

Fotoğraf No: 131- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Koşum Takımlı Olarak şekillendirilmiş At Heykeli, Iğdır Karakoyunlu Belediyesi Açık Hava Müzesi (A.Murat Aktemur-M.Arslan'dan).

Fotoğraf No: 132- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Kalın-Kısa Boyunlu Koç şeklindeki Mezar Taşı, Vanant Köyü-Ordobat-Azerbaycan (Yunus Berkli'den).

Fotoğraf No: 133- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: Kalın-Kısa Boyunlu Koç şeklindeki Mezar Taşı, Gök Medrese, Tebriz-Gran (Yunus Berkli'den).

Fotoğraf No: 134- Tunceli Hozat Derviş cemalet Köyü Mezarlığı At Heykeli Şeklindeki Mezar Taşının Kuzeydoğudan Genel Görünüşü (İlter İGİT'den)

Fotoğraf No: 135- Elazığ- Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Bahçesinde Sergilenen At Heykelinin Gövdesinin Sağ Yüzünden Genel Görüntü. (İlter İGİT)

Fotoğraf No: 136- Koşum Takımlı Olarak şekillendirilmiş At Heykeli, Iğdır Karakoyunlu Belediyesi Açık Hava Müzesi (A.Murat Aktemur-M. Arslan'dan).

Fotoğraf No: 137- Koşum Takımlarıyla şekillendirilmiş At Heykeli, Kars Müzesi (Yunus Berkli'den).

Fotoğraf No: 138- Koşum Takımlarıyla şekillendirilmiş At Heykeli Halk Kütüphanesi Önü, Oltu-Erzurum (Yunus Berkli'den).

Fotoğraf No: 139- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde At Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı ile benzerlik gösteren örnek: At Heykel Biçimli Mezar Taşı, Tiflis Müzesi-Gürcistan (Efendi, 1984: 73).

Fotoğraf No:140-Pençe-i Al-i Aba Şeklindeki Mühür Örneği (B. Karamağaralı'dan).

Fotoğraf No: 141- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde El motifli mezar taşı ile benzerlik gösteren örnek: Üzerinde El Motifi Olan Mezar Taşları Iğdır (M. Arslan'dan)

Fotoğraf No: 142- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde El motifli mezar taşı ile benzerlik gösteren örnek: Üzerinde El Motifi Olan Mezar Taşları Iğdır (M. Arslan'dan)

Fot. No:143- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki Yapı Kitabeleriyle benzerlik gösteren örnek: Diyarbakır Safa Parlı Camii'nin Taçkapısından (M. Gül'den)

Fot. No:144- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki Yapı Kitabeleriyle benzerlik gösteren örnek kuşak kitabe: Mardin Ulu Camii'nin Minaresindeki kuşak kitabe (M. Gül'den)

Fot. No:145- Diyarbakır Ulu Camii'nin avludaki iç yüzü kuşak kitabeler (M. Gül'den)

Fot. No:146- Diyarbakır Surlarından- Urfa Kapı (M. Gül'den)

Fot. No:147- Diyarbakır Ulu Camii giriş avlu kapısı (M. Gül'den)

Fot. No:148- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi. Cizre'den getirilen aslan kabartması (Gülşen BAŞ'tan)

Fotoğraf No:149- Erzurum Yakutiye Medresesi Hayat Ağacı altındaki Arslanlar

Fotoğraf No:150- Silvan Ebu Muzafferüddin Minaresi, ikinci bölümün batısındaki aslan ve güneş kabartması(G.Baş'dan)

Fotoğraf No:151- Yedi Kardeş Burcu'ndan- aslan ve çift başlı kartal kabartması(G.Baş'dan)

Fotoğraf No:152- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi. İçkale Artuklu Sarayı'na ait çift başlı kartal (G.Baş'dan)

Fotoğraf No:153- : Konya Kalesi'ne ait çift başlı kartal (Konya Taş ve Ahşap Eserler Müzesi)(G.Baş'dan)

Fotoğraf No:154- : Diyarbakır Hasn Paşa Hanı giriş kemer köşeliğindeki süsleme(M. Gül'den)

Fotoğraf No:155- : Hasan Paşa Hanı balık pulu süsleme (M.Gül'den)

Fotoğraf No:156- : Safa Parlı Camii- pencere alınlığı süsleme (M.Gül'den)

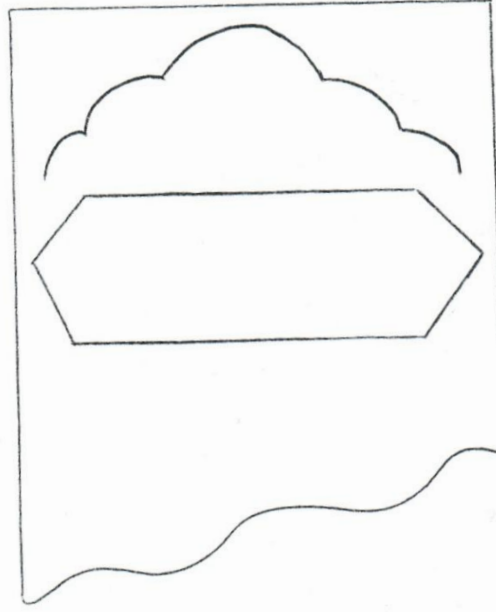
Fotoğraf No:157- : Melek Ahmet Paşa Camii -Minare kaidesi süsleme (M.Gül'den)

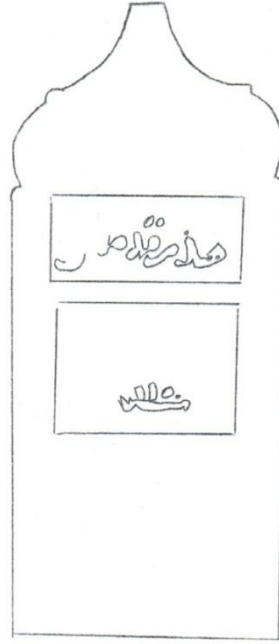
ÇİZİMLER

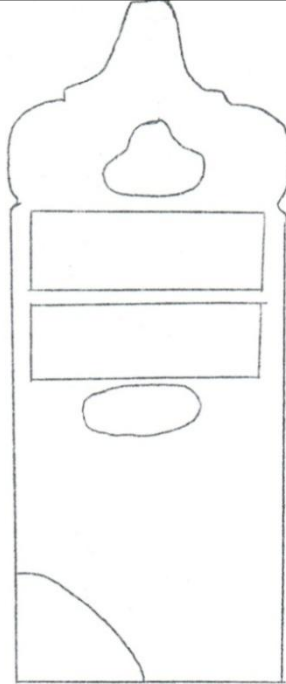
Çizim No: 1- Diyarbakir İlinin Türkiye Haritasındaki Konumunu
(<https://www.google.com.tr/search?q=diyarbak%C4%B1r+haritası>
adresinden alınmıştır., 05.01.2015 saat: 16:00)

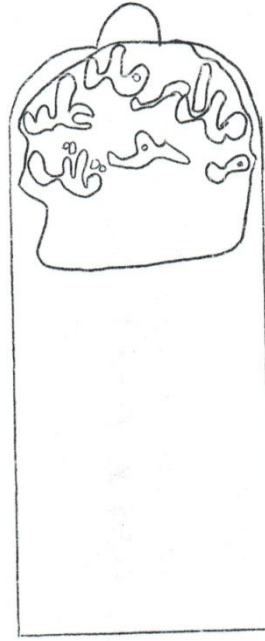
Çizim No:2- Kat.No: 4.1 Muhammed'e ait Mezar Taşının
Çizimi

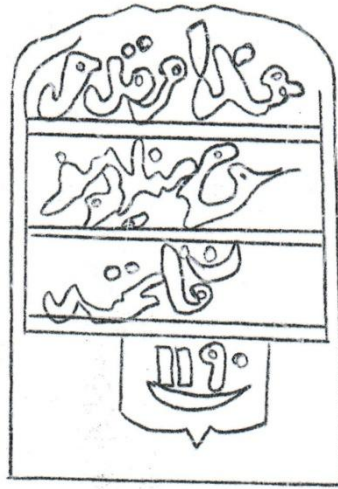
Çizim No:3- Kat.No: 4.1.2 Mustafa'ya ait Mezar Taşının Çizimi

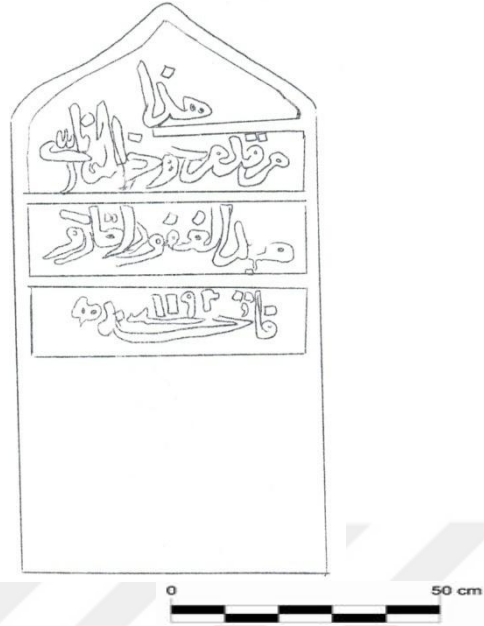
Çizim No:4- Kat.No: 4.1.4 El Hacı Ebubekir Ağa'ya ait Mezar Taşının Çizimi

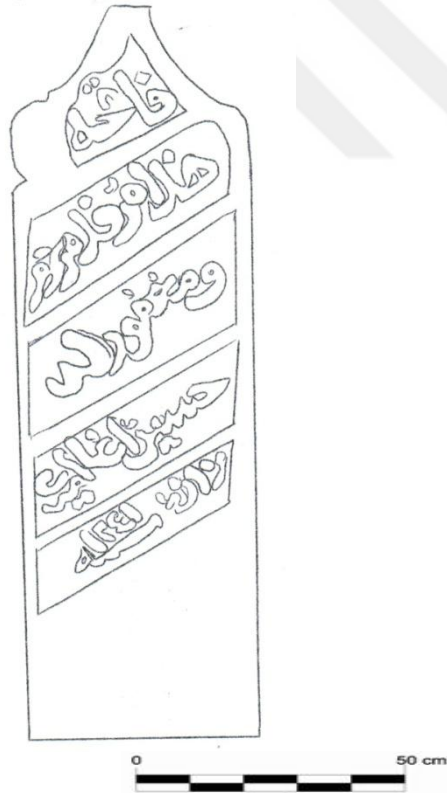
Çizim No:5- Kat.No: 4.1.7 Ali'ye ait Mezar Taşının Çizimi

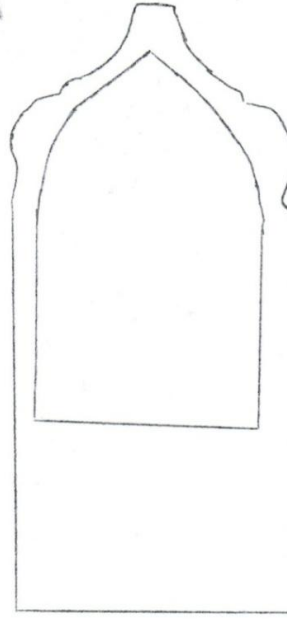
Çizim No:6- Kat.No: 4.1.8 Monla Yusuf'a ait Mezar Taşının Çizimi

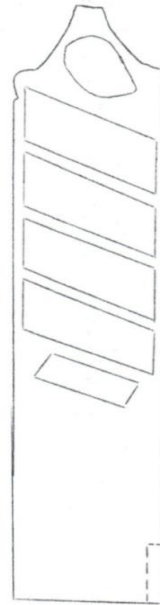
Çizim No:7- Kat.No: 4.1.9 Abdul Ğaffur Ağa'ya ait Mezar Taşının

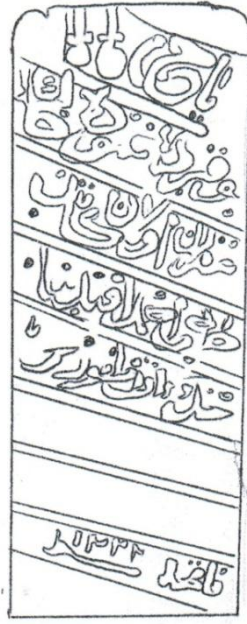
Çizim No:8- Kat.No: 4.1.10 El Hüseyin Ağa Emirzade'ye ait Mezar Taşının Çizimi

Çizim No:9- Kat.No: 4.1.11 Hasan Paşa'ya ait Mezar Taşının Çizimi

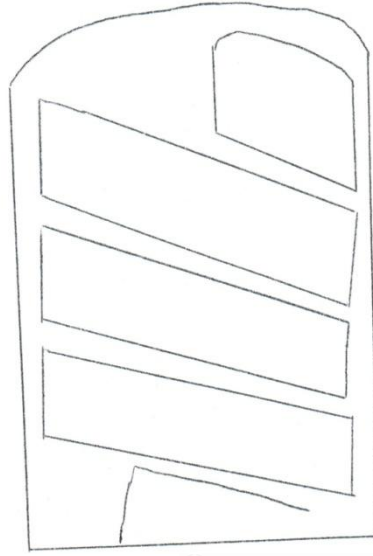

Çizim No:10- Kat.No: 4.1.12 Cemile Hatun'a ait Şahidenin Çizimi

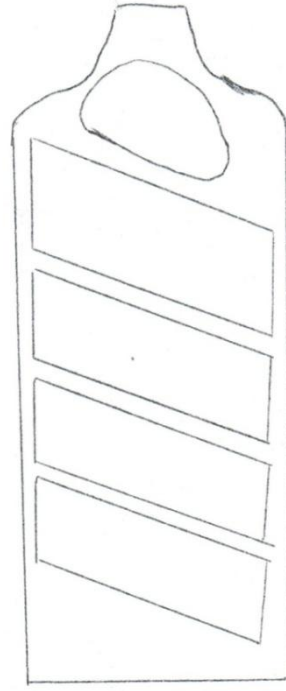
0 50 cm

Çizim No:11- Kat.No: 4.1.13 Abdul Kahir Efendi'ye ait Şahidenin Çizimi

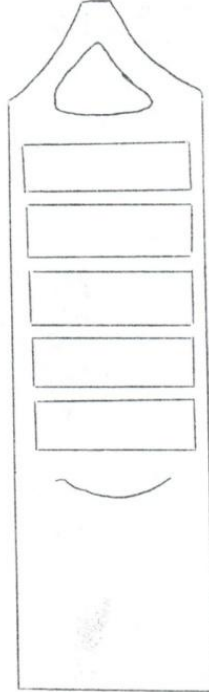

0 50 cm

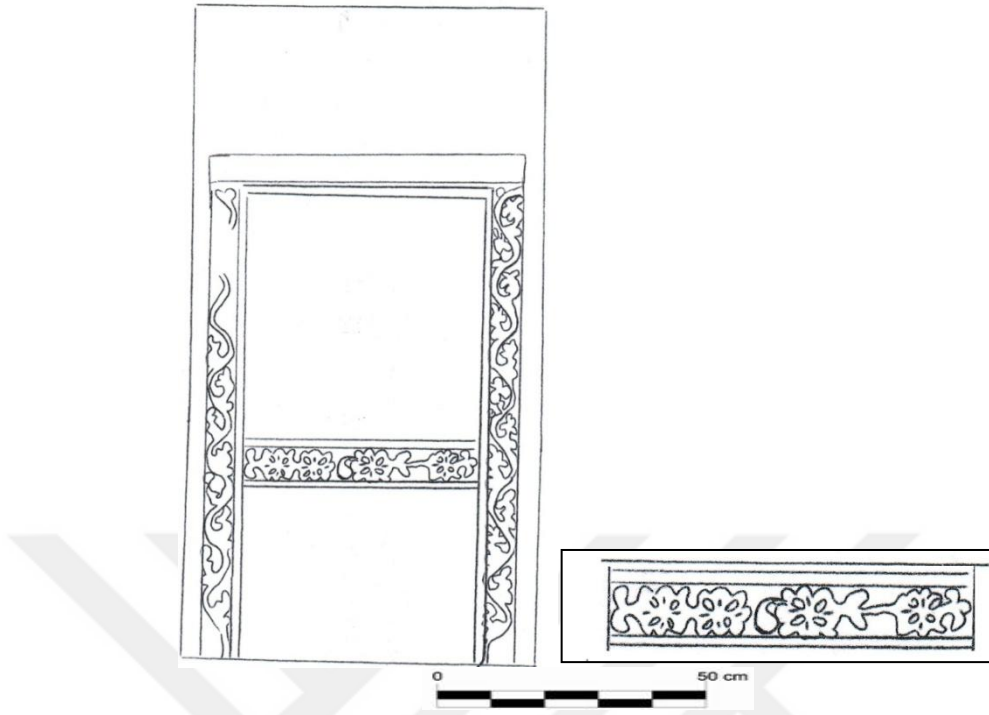
Çizim No:12- Kat.No: 4.1.14 Hacı Halil Efendi'ye ait Şahidenin Çizimi

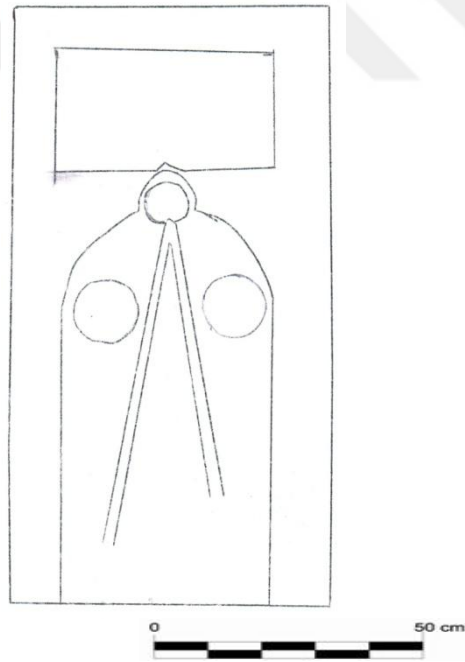
Çizim No:13- Kat.No: 4.1.15 Hacı Halil Efendi'nin zevcesi Abide Hatun'a ait Şahidenin Çizimi

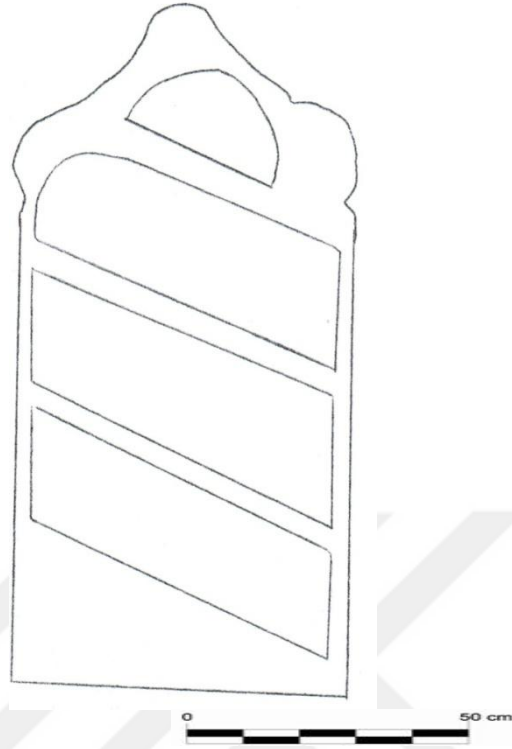
Çizim No:14- Kat.No: 4.1.16 No 'lu Şahidenin Çizimi

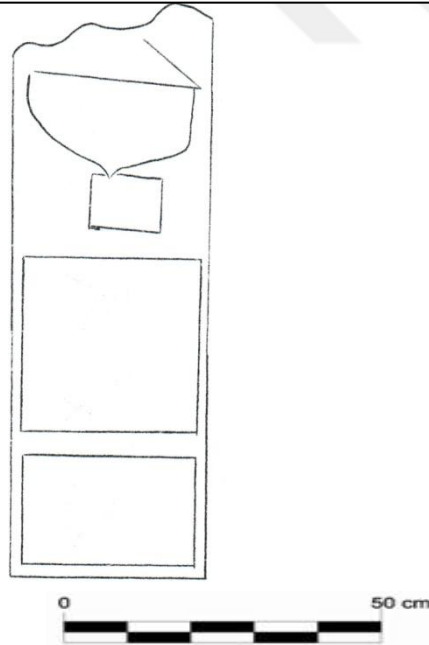
Çizim No-15 Kat.No: 4.1.17 Halil Bey'e ait Şahidenin Çizimi ve Ayrıntı Süsleme

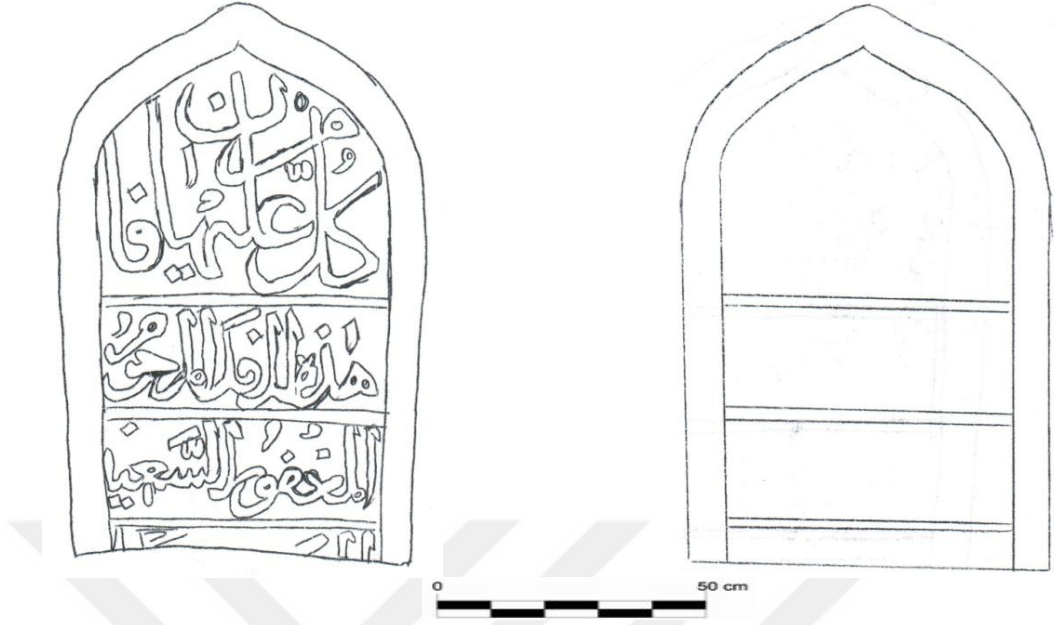
Çizim No:16 Kat.No: 4.1.17 Halil Bey'e ait Şahidenin Arka Yüz Çizimi

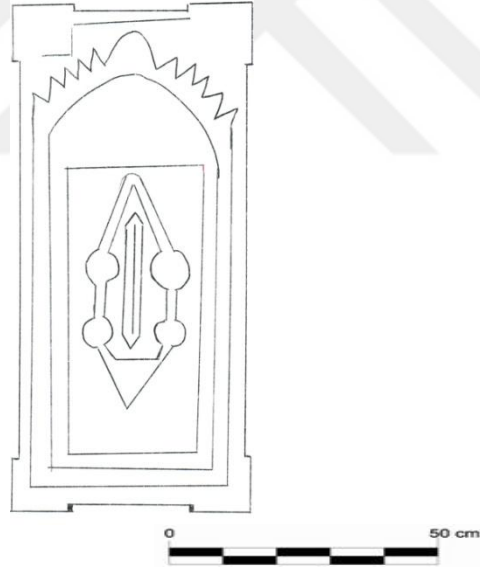
Çizim No:17- Kat.No: 4.1.18 Hadice Hatun'a ait Şahidenin Çizimi

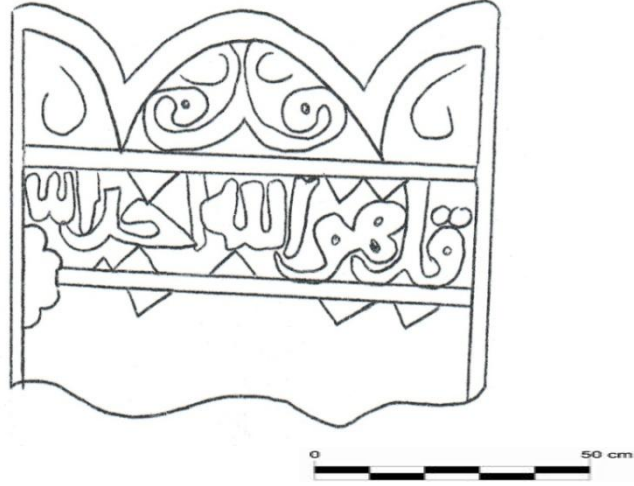
Çizim No:18- Kat.No: 4.1.22 Mustafa'ya ait Mezar Taşının Çizimi

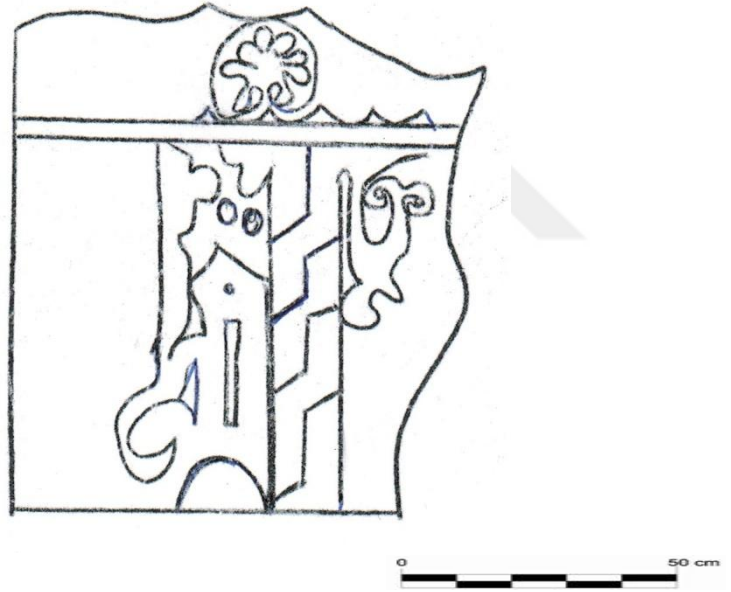
Çizim No:19-20 Kat.No: 4.1.24 Said'e Ait Şahidenin Çizimi

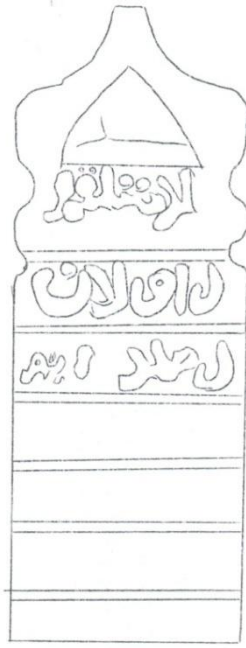
Çizim No:21 Kat.No: 4.1.25 Muhammed'in kızına ait Şahidenin Çizimi

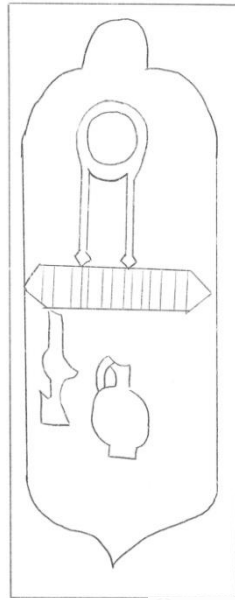
Çizim No:22- Kat.No: 4.1.31 No'lu Mezar Taşının Çizimi

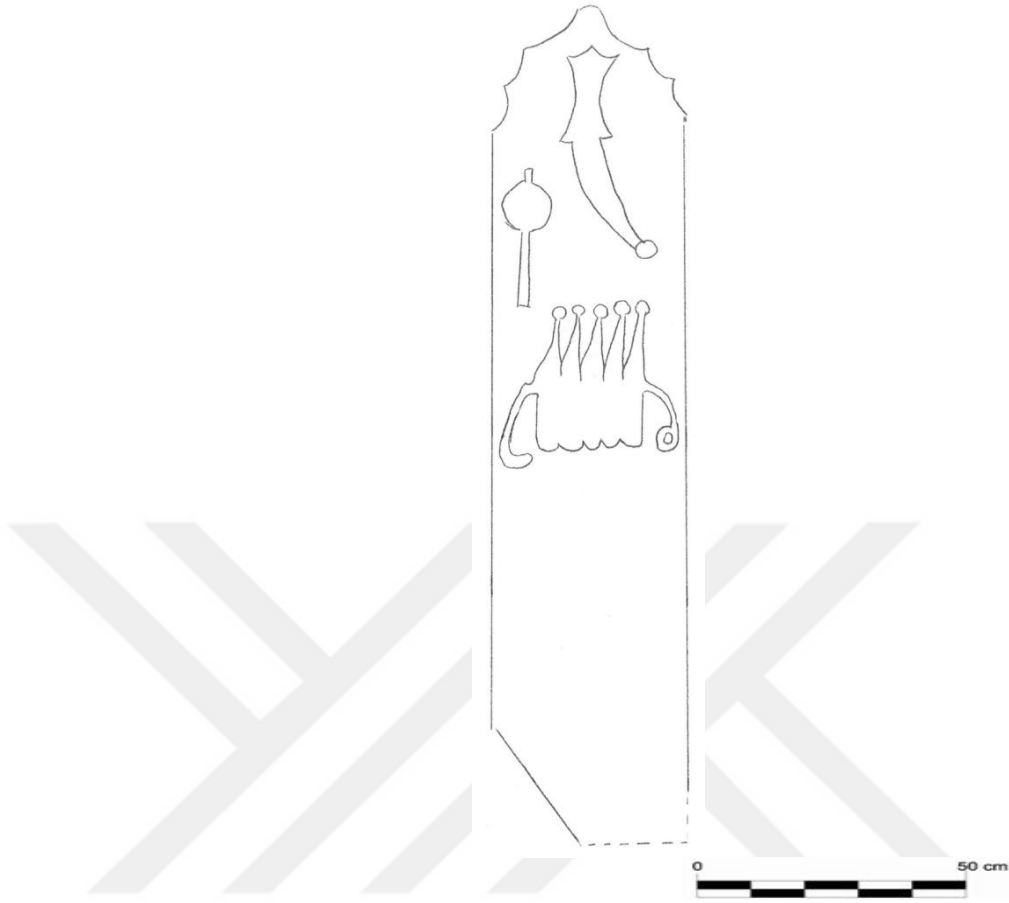
Çizim No:23- Kat.No: 4.1.32 No'lu Mezar Taşının Çizimi

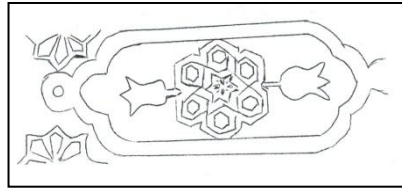
Çizim No:24- Kat.No: 4.1.34 No'lu Şahidenin Çizimi

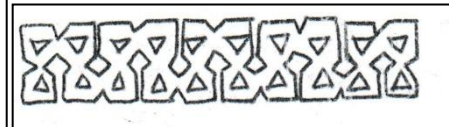
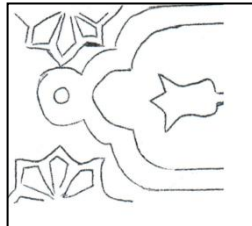
Çizim No:25- Kat.No: 4.1.37 No'lu Şahidenin Çizimi

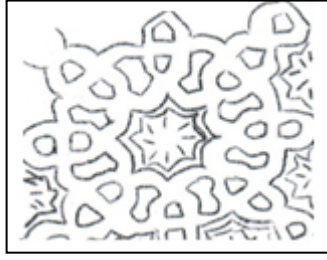
Çizim No:26- Kat.No: 4.1.38 No'lu Şahidenin Çizimi

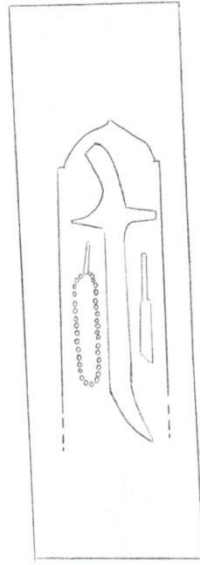
Çizim No:27-28 Kat.No: 4.1.42 No'lu Sandukanın Ayrıntı

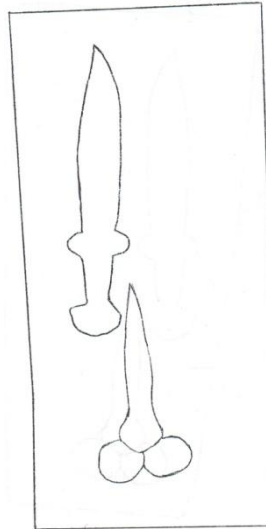
Çizim No:29-30 Kat.No: 4.1.42 No'lu Sandukanın Ayrıntı

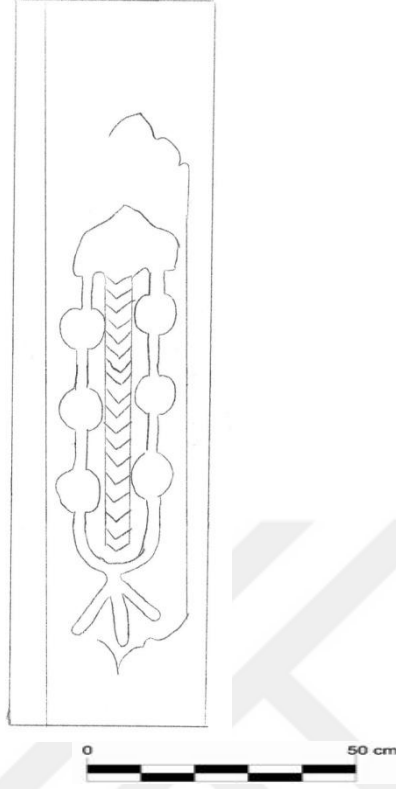
Çizim No:31- Kat.No: 4.1.43 No'lu Sahideden Süsleme

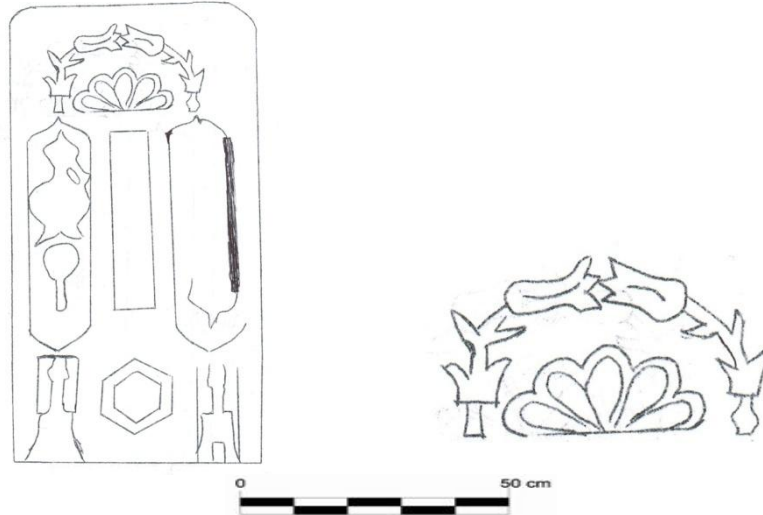
Çizim No:32- Kat.No: 4.1.46 No'lu Şahidenin

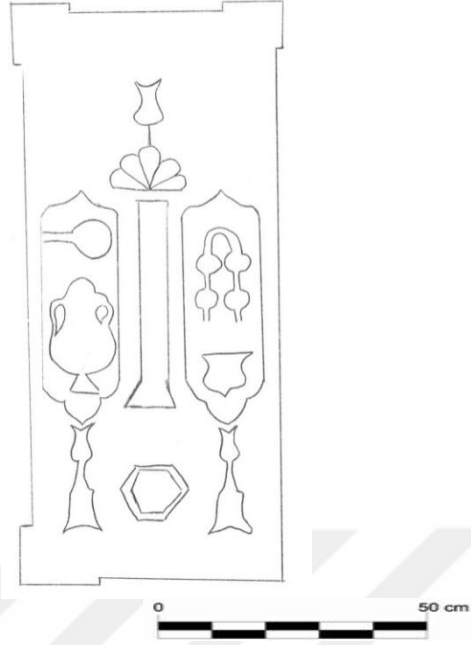
Çizim No:33- Kat.No: 4.1.48 No'lu Mezar Taşının Çizimi

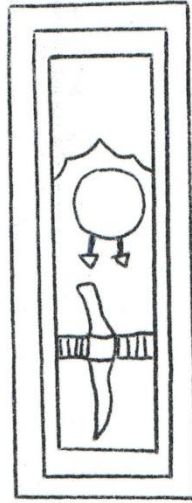
Çizim No:34- Kat.No: 4.1.51 No'lu Şahidenin Çizimi

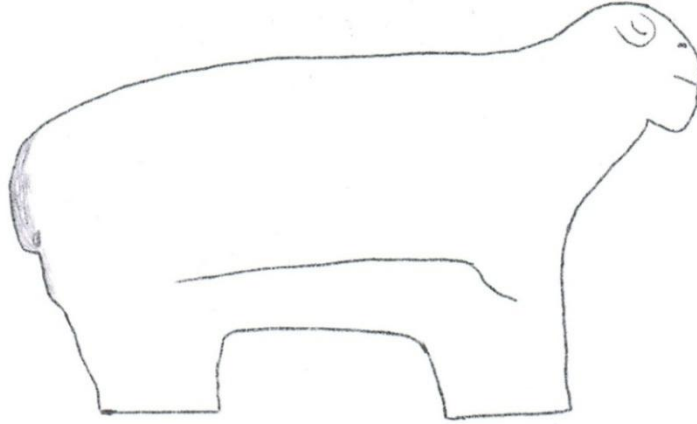
Çizim No:35-36 Kat.No: 4.1.52 No'lu Mezar Taşının Çizimi ve Ayrıntı

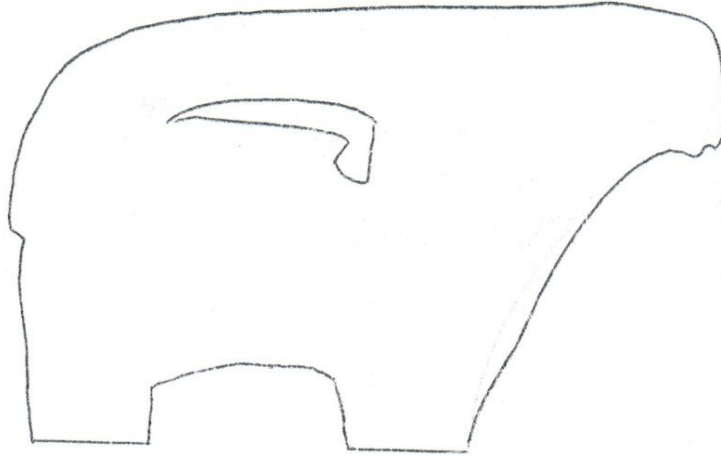
Çizim No:37 Kat.No: 4.1.53 No'lu Şahidenin Çizimi

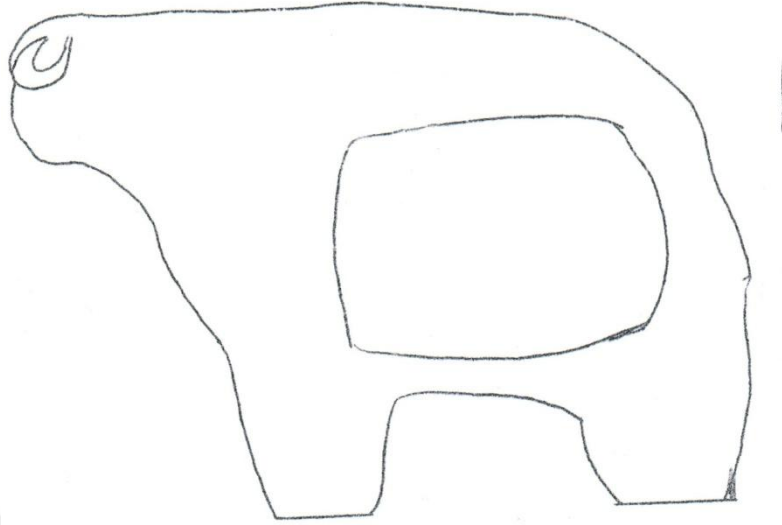
Çizim No:38 Kat.No: 4.1.54 No'lu Şahidenin Çizimi

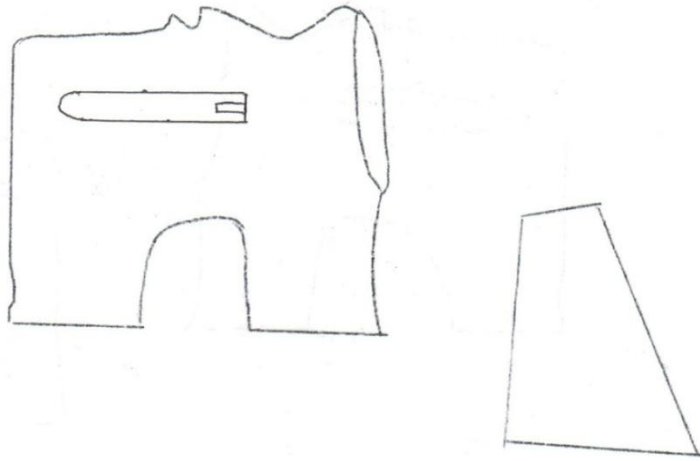
Çizim No:39 Kat.No: 4.1.57 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı I
Çizimi

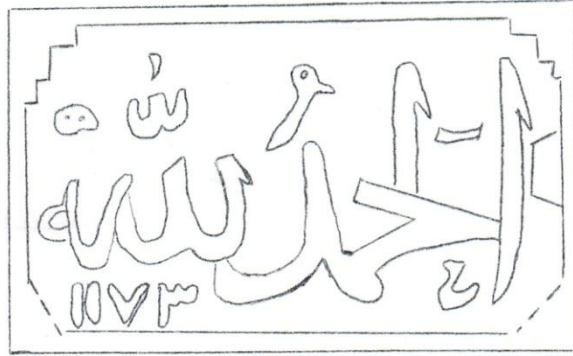
Çizim No:40 Kat.No: 4.1.58 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı II
Çizimi

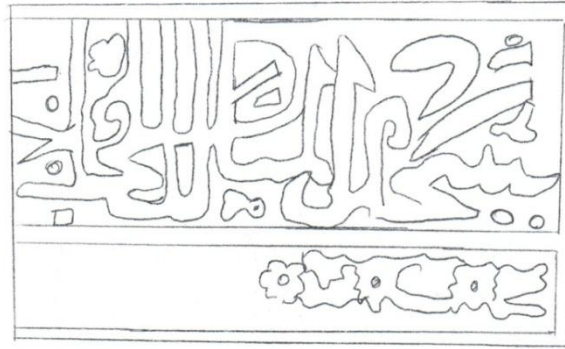
Çizim No:41 Kat.No: 4.1.58 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı II
Çizimi

Çizim No:42 Kat.No: 4.1.59 At Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı
Çizimi

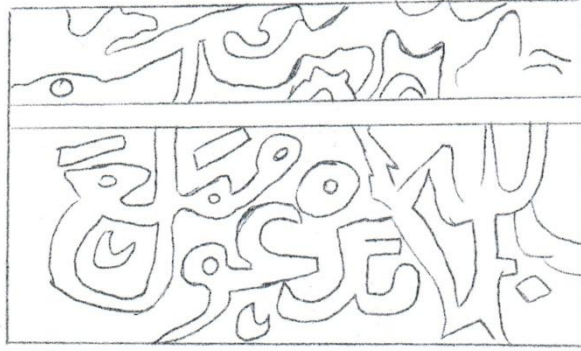
Çizim No:43 Kat. No: 4.2. 4 No'lu Yapı
Kitabesinin Çizimi

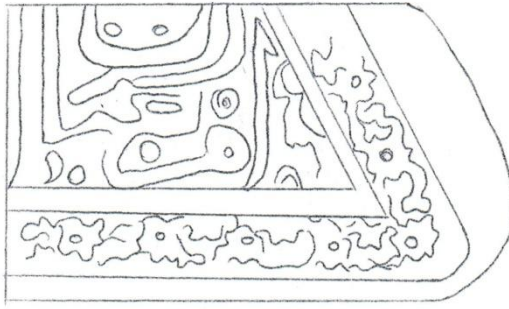
Çizim No:44 Kat. No: 4.2.10 No'lu Yapı
Kitabesinin Çizimi

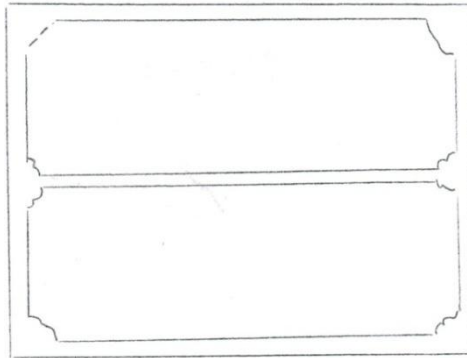
Çizim No:45 Kat. No:4.2.11 No'lu Yapı
Kitabesinin Çizimi

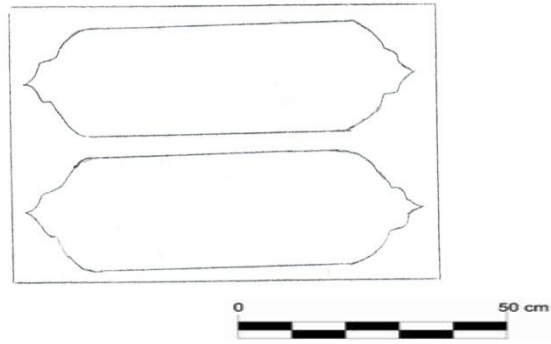
Çizim No:46 Kat. No:4.2.12 No'lu Yapı
Kitabesinin Çizimi

Çizim No:47 Kat. No:4.2.13 No'lu Yapı
Kitabesinin Çizimi

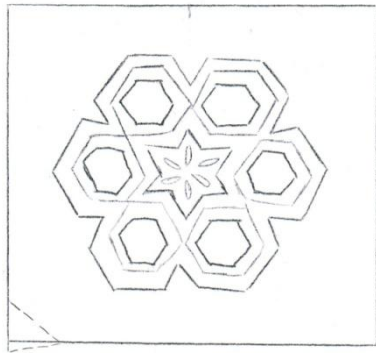
Çizim No:48 Kat. No:4.2.19 No'lu Yapı Kitabesinin

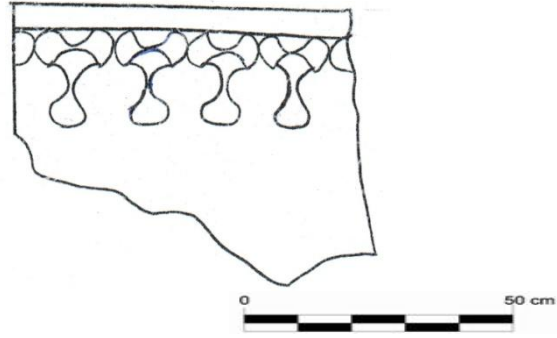
Çizim No:49 Kat. No:4.2.21 No'lu Yapı Kitabesinin

Çizim No:50 Kat. No:4.2.23 No'lu Yapı Kitabesinin

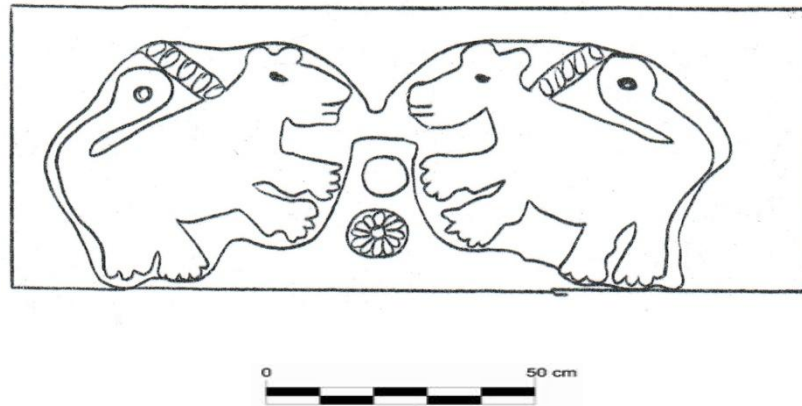
Çizim No:51-52 Kat. No: 4.3.2 ve 4.3.3 No'lu Mimari Parçaların

Çizim No:53 Kat. No: 4.3.4 No'lu Mimari Parçanın

Çizim No:54 Kat. No: 4.3.6 No'lu Mimari Parçanın

Çizim No:55 Kat. No: 4.3.7 No'lu Mimari Parçanın

FOTOĞRAFLAR

Fot. No: 1- Diyarbakır il haritası ve Türkiye haritasındaki konumu
<https://www.google.com.tr/search?q=diyarbak%C4%B1r+haritası>
 adresinden alınmıştır., 05.01.2015 saat: 16:00)

Fot: 02 Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Girişi (wow.Turkey.com
 adresinden alınmıştır., 05.01.2015 saat: 16:00)

Fot: 03 Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Bahçesi

Fot: 04 Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Bahçesi

Fot: 05 Diyarbakır Arkeoloji Müzesi Deposu

Fot: 06 Muhammed'e ait Mezar Taşı

Fot: 07 Mustafa'ya ait Mezar Taşı

Fot: 8 Abdullah' a ait Mezar Taşı

Fot: 09 Hacı Ebubekir Ağa'ya ait Mezar Taşı

Fot: 10 Hacı Hüseyin Ağa'nın oğluna ait Mezar Taşı

Fot: 11 Fatıma Hatun'a ait Mezar Taşı

Fot: 12 Ali'ye ait Mezar Taşı

Fot: 13 Molla Yusuf'a ait Mezar Taşı

Fot: 14 Abdul Ğaffur Ağa'ya ait Mezar Taşı

Fot: 15 Hüseyin Ağa Emirzade'ye ait Mezar Taşı

Fot: 16 Hasan Paşa'ya ait Mezar Taşı

Fot: 17 Cemile Hatun'a ait Mezar Taşı

Fot: 18 Abdul Kahir Efendi'ye ait Mezar Taşı

Fot: 19 Hacı Halil Efendi'ye ait Mezar Taşı

Fot: 20 Hacı Halil Efendi'nin Zevcesi Abide Hatun'a ait Mezar Taşı

Fot: 21 Abdullah Mahmut Efendi'ye ait Mezar Taşı

Fot: 22 Bayındırlık Sülalesinden Halil Bey'e ait Mezar Taşı

Fot: 23 Bayındırlık Sülalesinden Halil Bey'e ait Mezar Taşı

Fot: 24 Hadice Hatun'a ait Mezar Taşı

Fot: 25 Yusuf'a ait Mezar Taşı

Fot: 26 Yusuf'a ait Mezar Taşı (Yandan Görünüm)

Fot: 27 Yusuf'a ait Mezar Taşı (Üstten Görünüm)

Fot: 28 Ali Ağa'ya ait Mezar Taşı

Fot: 29 Cemile Hatun'a ait Mezar Taşı

Fot: 30 Mustafa Ağa'ya ait Mezar Taşı

Fot: 31 Hüseyin'e ait Mezar Taşı

Fot: 32 Es Sahiye'e ait Mezar Taşı

Fot: 33 Muhammed'e ait Mezar Taşı

Fot: 34 Muhammed'in kızına ait Mezar Taşının Yandan Görünümü

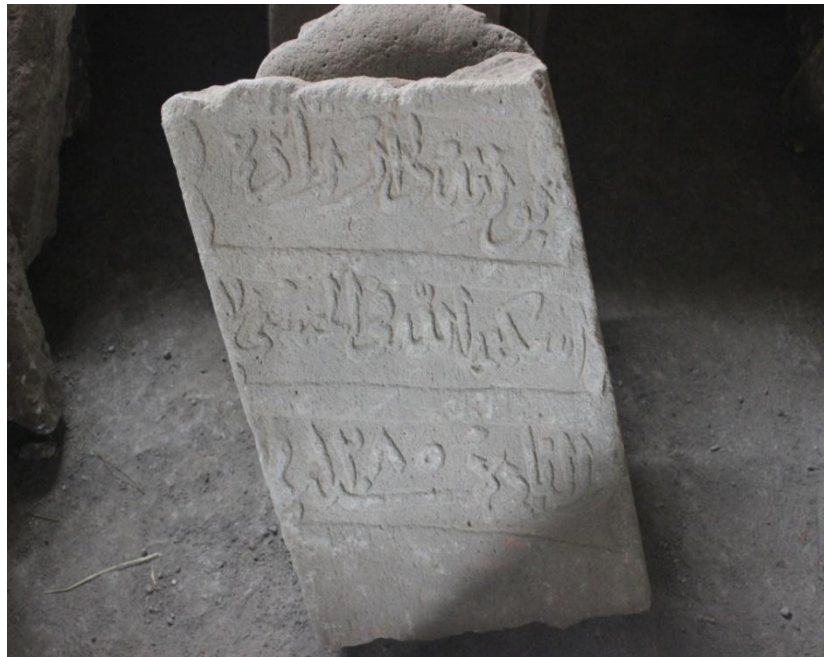
Fot: 35 El Hacı..... ait Mezar Taşı

Fot: 36 1 No'lu Mezar Taşı

Fot: 37 2 No'lu Mezar Taşı

Fot: 38 3 No'lu Mezar Taşı

Fot: 39 4 No'lu Mezar Taşı

Fot: 40 5 No'lu Mezar Taşı

Fot: 41 6 No'lu Mezar Taşı

Fot: 42 7 No'lu Mezar Taşı

Fot: 43 8 No'lu Mezar Taşı

Fot: 44 9 No'lu Mezar Taşı

Fot: 45 10 No'lu Mezar Taşı

Fot: 46 11 No'lu Mezar Taşı

Fot: 47 12 No'lu Mezar Taşı

Fot: 48 13 No'lu Mezar Taşı

Fot: 49 14 No'lu Mezar Taşı

Fot: 50 15 No'lu Mezar Taşı

Fot: 51 16 No'lu Mezar Taşı

Fot: 52 16 No'lu Mezar Taşı

Fot: 53 16 No'lu Mezar Taşı

Fot: 54 16 No'lu Mezar Taşı

Fot: 55 16 No'lu Mezar Taşı

Fot: 56 17 No'lu Mezar Taşı

Fot: 57 18 No'lu Mezar Taşı

Fot: 58 19 No'lu Mezar Taşı

Fot: 59 20 No'lu Mezar Taşı

Fot: 60 21 No'lu Mezar Taşı

Fot: 61 22 No'lu Mezar Taşı

Fot: 62 23 No'lu Mezar Taşı

Fot: 63 24 No'lu Mezar Taşı

Fot: 64 25 No'lu Mezar Taşı

Fot: 65 26 No'lu Mezar Taşı

Fot: 66 27 No'lu Mezar Taşı

Fot: 67 28 No'lu Mezar Taşı

Fot: 68 29 No'lu Mezar Taşı

Fot: 69 30 No'lu Mezar Taşı

Fot: 70 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı I

Fot: 71 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı I

Fot: 72 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı II

Fot: 73 Koç Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı II

Fot: 74 At Heykeli Şeklindeki Mezar Taşı

Fot: 75 01 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 76 02 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 77 03 No'lu Yapı Kitabesi

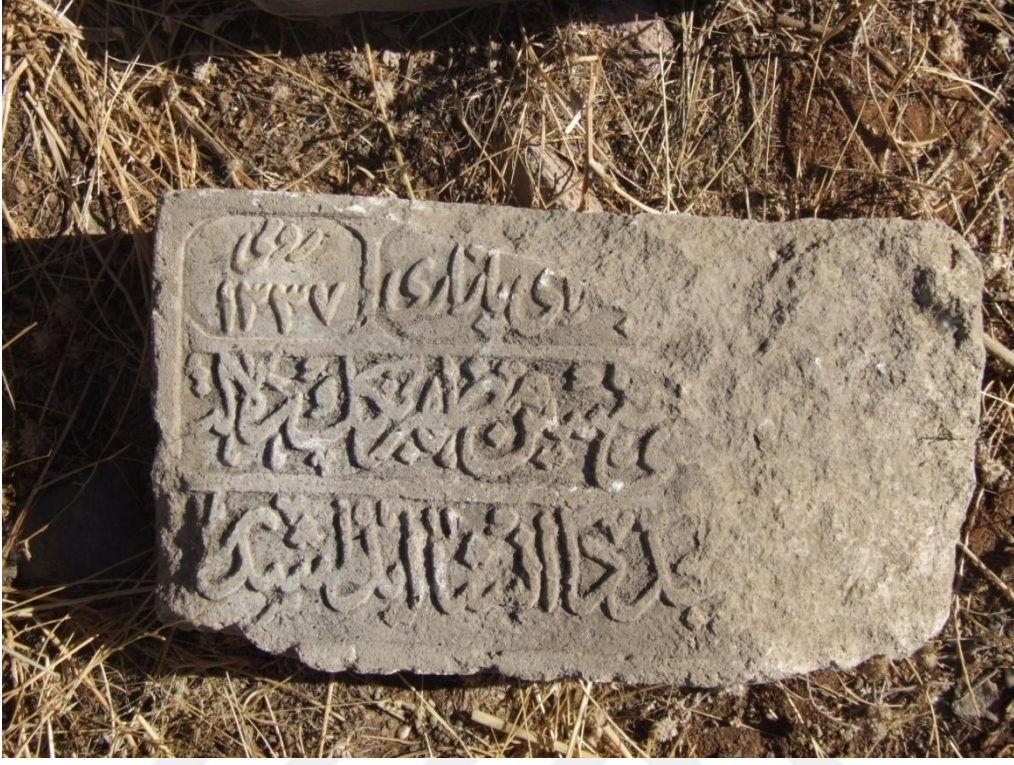
Fot: 78 04 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 79 05 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 80 06 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 81 07 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 82 08 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 83 09 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 84 10 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 85 11 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 86 12 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 87 13 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 88 14 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 89 15 No'lu Yapı Kitabesi

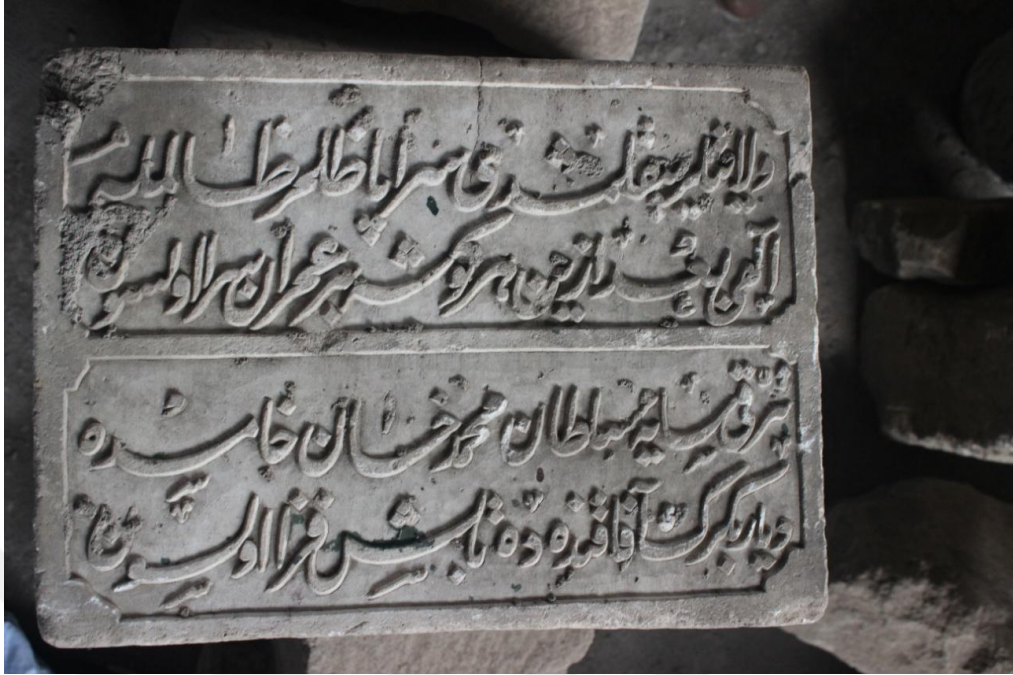
Fot: 90 16 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 91 17 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 92 18 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 93 19 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 94 20 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 95 21 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 96 22 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 97 23 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 98 24 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 99 25 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 100 26 No'lu Yapı Kitabesi

Fot: 101 01 No'lu Mimari Parça

Fot: 102 02 No'lu Mimari Parça

Fot: 103 03 No'lu Mimari Parça

Fot: 104 04 No'lu Mimari Parça

Fot: 105 05 No'lu Mimari Parça

Fot: 106 06 No'lu Mimari Parça

Fot: 107 07 No'lu Mimari Parça

Fot: 108 08 No'lu Mimari Parça

Fot. No:109- Baykan - Çevrimtepe - Seyh Ali Mezarlığı - Seyh Abdülkâdir Oğlu Seyh Abdülvehhâb'ın Mezarı (Mehmet Mutlu'dan)

Fot. No:110- Konya-Beyşehir Mezar Taşı (Hüseyin Musmal, Mustafa Çetinaslan'dan)

Fot. No:111- Bitlis - Zeydan Mezarlığı'ndan Bir Mezarın Bas Sahidesi
(Kadir Pektas'tan)

Fot. No:112- Baykan - Çevrimtepe-Seyh Ali Mezarlığı (Mehmet Mutlu'dan)

Fot. No:113- Mardin Dara Mezarlığı'ndan bir Mezar Taşı Örneği (Mesut Gül'den).

Fot. No:114- Diyarbakır Aekoloji Müzesi Mezar Taşları ile benzer süsleme özellikleri gösteren örnek: Üzerinde Kılıç ve Hançer Tasvirlerinin Yer Aldığı Mezar Taşları Muş-Norşin Aşağı Mork Köyü, Kırmızı Şehitler Mezarlığı (B.Karamağaralı'dan).

Fot. No:115- Kılıç, Hançer ve Tüfek Motiflerinin süslendiği Bir Çatma Lahit Türü Mezar Kayseri (A.Murat Aktemur-M. Arslan'dan).

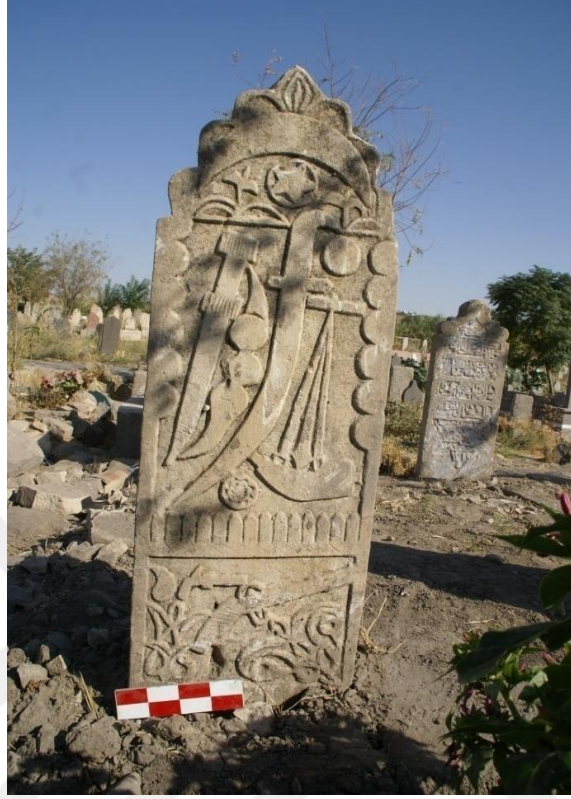
Fot. No:116- 17.yy hançerli Mezar taşı örneği, Şehzade Camii Haziyesi (Ayfer Aydoğdu'dan).

Fot. No: 117- Erüh - Dikbogaz - Siirt Mezar Taşı (Mehmet Mutlu'dan)

Fot. No:118- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde süslemeli mezar taşları ile benzerlik gösteren örnek: Cizre mezar taşı Görüntüsü (Veysi İnci'den)

Fot. No:119- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde süslemeli mezar taşları ile benzerlik gösteren örnek: Cizre mezar taşı (Veysi İnci'den)

Fot. No:119- Cizre mezar taşı Görüntüsü (Veysi İnci'den)

Fot. No:120- Konya ili Beyşehir İlçesi Fasıllar Köyü mezar taşı Görüntüsü (Hüsein Musmal Mustafa Cetinaslan'dan)

Fot. No:121-122- Gevaş Mezarlığı Geometrik Süslemeler (M.Ayaz Başak'tan)

Fot. No:123-Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki Bir Mezar Taşıyla Benzerlik Gösteren Örnek (kat...) Gevaş Mezarlığı Geometrik Süslemeler (M.Ayaz Başak'tan)

Fot. No:124- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Sanduka ile benzerlik gösteren örnek: Erciş-Çelebibağ Mezarlığı Bitkisel-Geometrik Süslemeler (A.Uluçam)

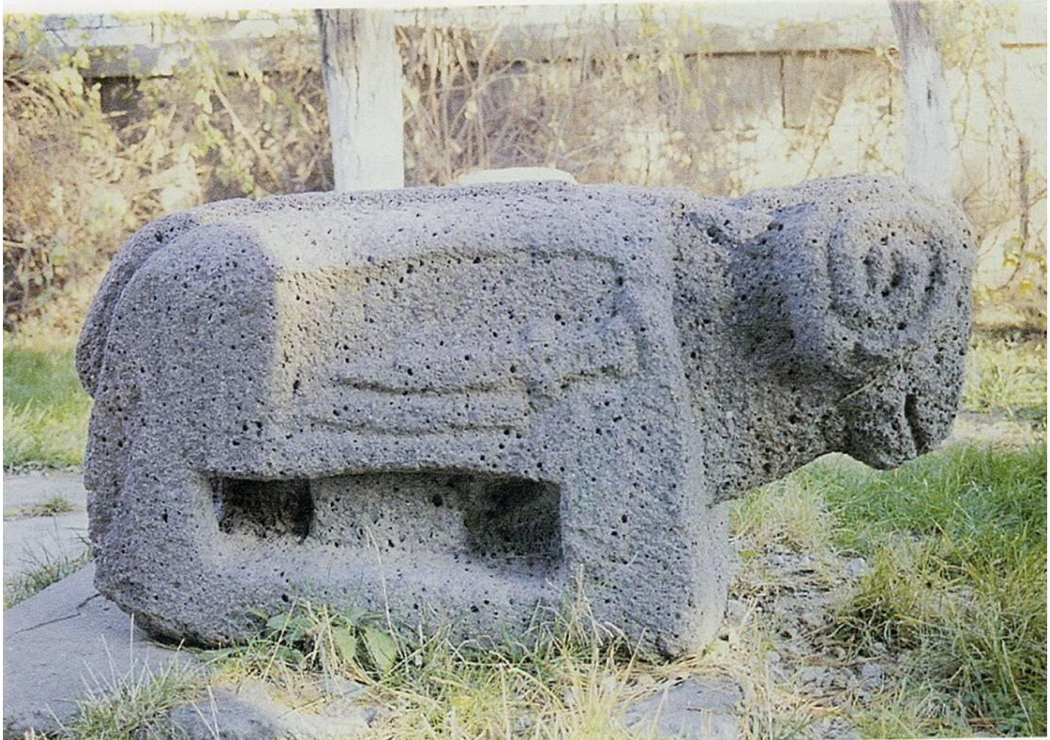
Fot. No:125- (Tunceli Pertek-Çalıhözü Köyü Mezarlığı Koç Heykeli Örneği (İlter İGİT'den)

Fot. No:126- Kars Müzesi Koç-Koyun Heykeli Şeklindeki Mezar Örneği(A.Uluçam)

Fot. No:127- Van Müzesi, Koç Heykeli Van Müzesi (A.Uluçam'dan).

Fot. No:128- Van Müzesi, Üzerinde Hançer Motifi Yer Alan Koç Heykeli Van Müzesi (A. Uluçam'dan).

Fot. No:129- Elazığ- Arkeoloji ve Etnografya Müzesi (İlter İGİT'den)

Fot. No:130- Gürcistan-Tiflis koyun Şeklindeki Mezar Taşı Örneği
(A.Uluçam)

Fot. No:131- Iğdır Karakoyunlu Belediyesi Açık Hava Müzesi (A.Murat Aktemur-M.Arslan'dan).

Fot. No:132- Vanant Köyü-Ordobat-Azerbaycan (Yunus Berkli'den).

Fot. No:133- Gök Medrese, Tebriz-Gran (Yunus Berkli'den).

Fot. No:134- Tunceli, At Heykeli Şeklindeki Mezar Taşın (İlter İGİT'den)

Fot. No:135- Elazığ- Arkeoloji ve Etnografya Müzesi At Şeklindeki Mezartaşı Görüntü. (İlter İGİT)

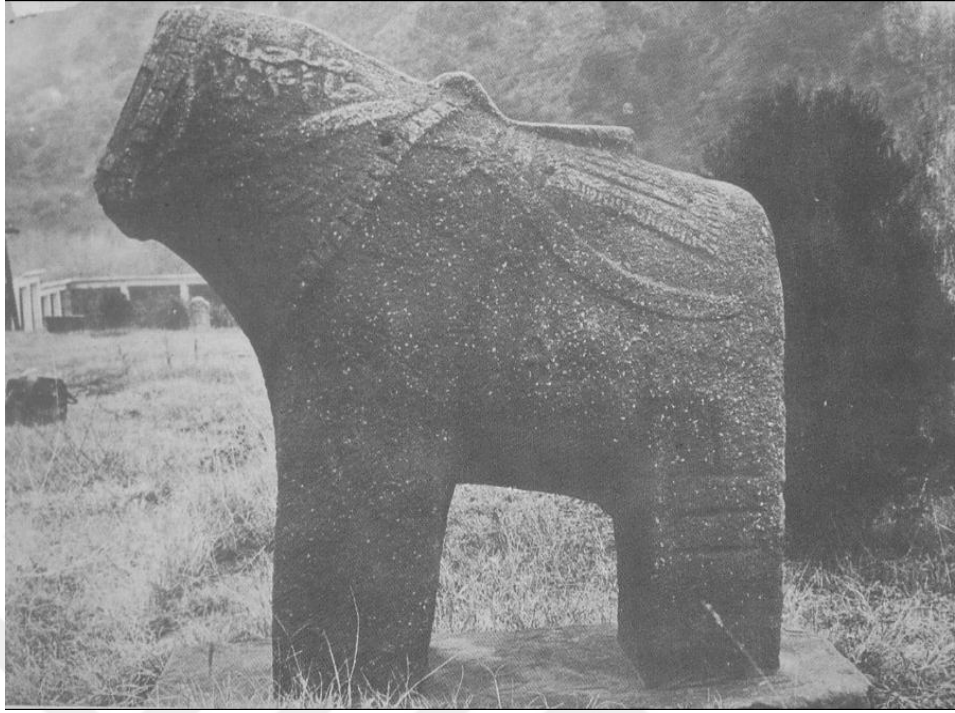
Fot. No:136- Iğdır Karakoyunlu Belediyesi Açık Hava Müzesi (A.Murat Aktemur-M. Arslan'dan).

Fot. No:137- At Heykeli, Kars Müzesi (Yunus Berkli'den).

Fot. No:138- At Heykeli, Halk Kütüphanesi Önü, Oltu-Erzurum (Yunus Berkli'den).

Fot. No:139- At Heykel Biçimli Mezar Taşı, Tiflis Müzesi-Gürcistan (Efendi, 1984: 73).

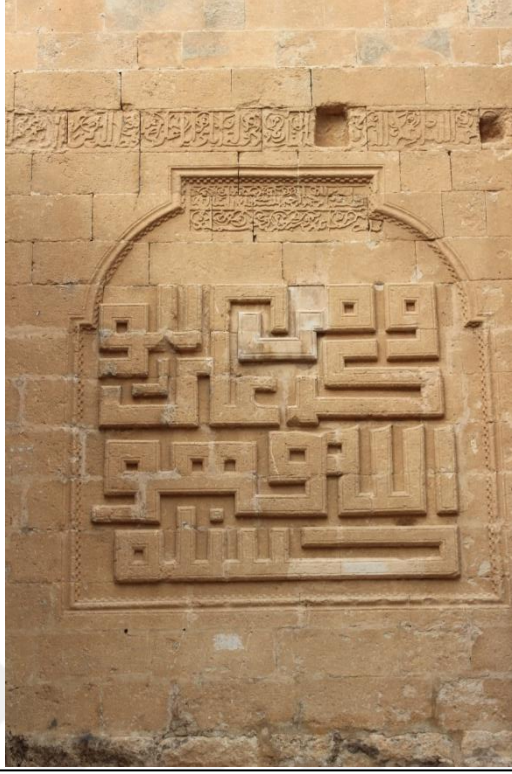
Fot. No:140- Pençe-i Al-i Aba Şeklindeki Mühür Örneği (B. Karamağaralı'dan).

Fot. No:141-142- Üzerinde El Motifi Olan Mezar Taşları Iğdır (M. Arslan'dan)

Fot. No:143- Diyarbakır Safa Parlı Camii'nin Taçkapısından (M. Gül'den)

Fot. No:144- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'ndeki Yapı Kitabeleriyle benzerlik gösteren örnek üst kısımdaki kuşak kitabe: Mardin Ulu Camii'nin Minaresindeki kuşak kitabe (M. Gül'den)

Fot. No:145- Diyarbakır Ulu Camii'nin avludaki iç yüzü kuşak kitabeler (M. Gül'den)

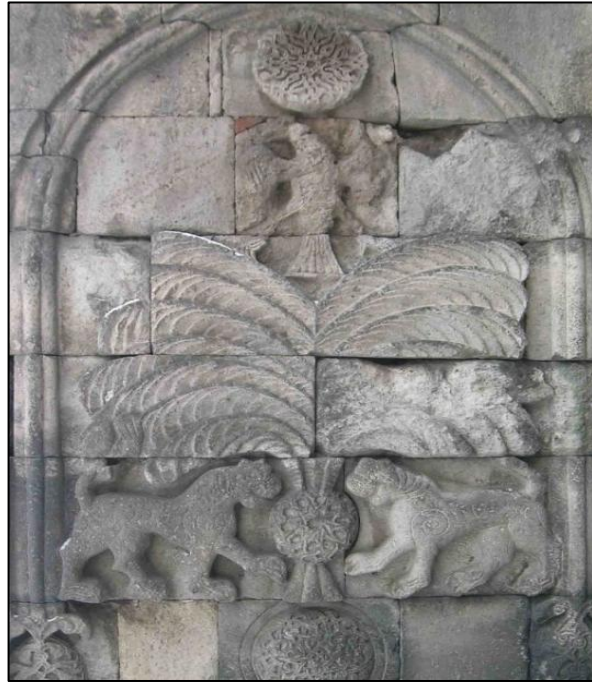
Fot. No:146- Diyarbakır Surlarından- Urfa Kapı (M. Gül'den)

Fot. No:147- Diyarbakır Ulu Camii giriş avlu kapısı (M. Gül'den)

Fot. No:148- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi. Cizre'den getirilen aslan kabartması (Gülşen BAŞ'tan)

Fotoğraf No:149- Erzurum Yakutiye Medresesi Hayat Ağacı altındaki Arslanlar

Fotoğraf No:150- Silvan Ebu Muzafferüddin Minaresi, ikinci bölümün batısındaki aslan ve güneş kabartması (G.Baş'dan)

Fotoğraf No:151- Yedi Kardeş Burcu'ndan- aslan ve çift başlı kartal kabartması(G.Baş'dan)

Fotoğraf No:152- Diyarbakır Arkeoloji Müzesi.
İçkale Artuklu Sarayı'na ait çift başlı kartal
(G.Baş'dan)

Fotoğraf No:153- : Konya Kalesi'ne ait çift başlı
kartal (Konya Taş ve Ahşap Eserler Müzesi)(G.Baş'dan)

Fotoğraf No:154- : Diyarbakır Hasan Paşa Hanı giriş kemer köşeliğindeki süsleme(M. Gül'den)

Fotoğraf No:155- : Hasan Paşa Hanı balık pulu süsleme (M.Gül'den)

Fotoğraf No:156- : Safa Parlı Camii- pencere alınlığı süsleme (M.Gül'den)

Fotoğraf No:157- : Melek Ahmet Paşa Camii -Minare kaidesi süsleme (M.Gül'den)